

David Albahari

A NEW WORLD
of Understanding

David Albahari is a leading voice in contemporary world literature. His work has been translated into many languages and has won numerous international awards. He is a member of the American Academy of Arts and Letters and the National Endowment for the Arts. His most recent work, *The Snowman*, is a masterpiece of modernist fiction.

Snežni čovek

Snezni covek

David Albahari

Reci su uvek sporije od istine.

Ponekad je dobro otvoriti srce nepoznatim ljudima.

Da sam mu prethodne veceri otvorio srce, sada ne bih mogao da ga pogledam u oci.

"Dosli ste ovamo da pisete", rekao je, "i sve cemo uciniti da vas nista u tome ne omete, ponajmanje uspomene". Nisam mogao da se setim nijedne uspomene.

"Ako drzava ludi, da li i ljudi moraju da polude?" "Zar mislite da se taj proces odigrava u suprotnom smeru: da prvo polude ljudi, pa tek onda drzava?"

Uvek ga je, naime, iznova cudilo kako se u tim neuspesnim zemljama uspevala da stvori uspesna kultura, makar ona bila samo zbir izuzetnih pojedinaca, onih koji su se izmicali neumitnoj sudbini...

Neke stvari treba tako citati: rano ujutru, potom popodne, pa uvece, pa u gluvo doba noci. Svaki put te reci, iako na izgled iste, kazuju sasvim druge stvari. Ono sto je ujutru zabrana, uvece moze da bude poziv; ostrine u podne obicno otupljuje negde oko ponoci; po naglom budjenju, reci su samo ljuspe i zvone kao prazne kutije od sardina.

I najmanja sigurnost, pomislio sam, vise vredi od nesigurnosti.

Ponekad verujem da ova zemlja uopste ne postoji, da smo je svi zajedno izmislili, i da ce jednom morati da dodje trenutak kada cemo uvideti da zivimo u praznini.

Ranije sam mislio da je "daljina" samo druga rec za putovanje, posle sam shvatio da se putuje iznutra, u sebi, i da spoljasnji prostor nema nikakve veze s tim. Jedno vreme nisam verovao u daljinu,

kao sto neki ljudi ne veruju u boga; nista me nije moglo ubediti.

Potom sam "daljinu" poceo da zamisljam kao "bekstvo", a posto sam

o "bekstvu" uvek mislio kao u "utocistu", "daljina" se pretvorila u neku vrstu "utocista", koje sam, s druge strane, uvek zamenjivao recju "gost", ali ne u smislu "radost u kuci", nego u smislu "tudjinac" ili, jos bolje, "covek pod nepoznatim krovom". Prevalio sam toliki put, pomislio sam, da bih svoj zivot sveo na ono od cega sam hteo da pobegnem. Neka imena, naravno, ne znace nista; neka secanja su samo nacin da se bolje zaboravi. Nikada niko nije uspeo da pobegne, jer bezi se samo od sebe, ni od koga drugog. Ako zemlja u kojoj zivim, nije vise moja, a kuca u kojoj stanujem pripada nekom drugom, ciji sam onda ja, kome pripada moje telo? ... stari svet je mrtav za sve njih, Evropa jos samo nama nesto znaci. Ovo je novi svet, ovde niko nema razumevanje za oklevanje. U Evropi, vazduh se dise, a ovde se vazduh jede. U Evropi zivi se jedan zivot, a ovde se svako menja i svako, za vreme jednog zivota prozivi najmanje cetiri. Kada se Evropa raspada, ljudi hodaju kao muve bez glave, a ovde, ako se nesto ikada raspadne, samo promene

MOJA ŽENA IMA SVETLE OI

Ovo je jednostavna priča, pomišljam, i u njoj neće biti složenih rečenica.

Smešno, kaže moja žena, pa ve ta rečenica je dovoljno složena.

Okreem se i gledam je. Gledam je onako kako je nikada do sada nisam gledao, ali ona to ne zna. Šta si ti, kažem, ita misli?

Moja žena ne odgovara na postavljeno pitanje. To je jedna od njenih veština. Ali zato kaže nešto drugo: Ako si slagao itaoca ve u prvoj rečenici, kako možeš očekivati da ti veruje u drugoj?

masku. U Evropi, samoca je oblik izgnanstva, a ovde je nacin zivota. Niko odavde ne izlazi ziv.

Gledam u prazni list papira pred sobom. Nisam ga slagao, kažem, jer nisam ništa napisao.

Ali si pomislio, kaže moja žena.

Ovo mi li i na po etak iscrpljujuih bra nih rasprava iz pri a i romana Džona Apdajka. Nemam vremena za to. Prelazim, stoga, na suštinu stvari. Po tebi, kažem mojoj ženi kao da je neki evanelista, po tebi, ponavljam zbog unutrašnjeg ritma, proza mora da bude istinita.

Pitaš ili tvrdiš? pita moja žena.

Pitam.

Tvrdim, kaže ona.

U tom slu aju, kažem, ako bih tebe opisivao morao bih da napišem »bradavice njenih dojki nisu stajale na istoj visini«, ili: »nabrana koža njenog vrata«, ili: »mršave noge prošarane venama«.

Pa šta? kaže moja žena.

Njen mir je ve poslovi an. O tome ne treba govoriti.

Ne bi ti smetalo, pitam, da ljudi znaju istinu o tebi?

Ne bi, kaže ona, jer ionako ne veruju da je ono što pitaju istinito.

Ovo je previše! Ustajem da bih izbegao beskorisno opisivanje, ali ipak uspevam da joj kažem da preteruje. Prvo mi kažeš da moram da govorim istinu da bi mi verovali, vi em, a onda ispada da im je svejedno šta itaju, jer, uprkos svemu, ipak ne veruju! Kako to!? Kako to objašnjavaš?

Moja žena nije ni trepnula. Njen mir je ve poslovi an, itd. Ona kaže: U pitanju su dve razli ite vrste verovanja. Ne razumem zašto urlaš? Dužnost pisca jeste da uveri itaoca u istinitost svojih namera, ali italac, i pored svega, ipak ne veruje, ne može da veruje u zbilju fikcije. Fikcija je fikcija — ništa drugo, zar ne?

Šta je sad ovo, kažem, gde si to pro itala, kod Škreba, možda?

Sada sam stvarno ljut, ljut i žedan. Otišao bih u kuhinju da popijem ašu vode, ali bojim se da u nešto propustiti.

Ništa neeš propustiti, kaže moja žena i podiže bretelu koja joj je spala. Bretela joj uvek spada u trenutku kada ona to želi, što je samo lep na in da ponovo skrene razasutu pažnju na sebe, da je usmeri, kao kroz levak, na oblinu svog ramena.

Na mladež na ramenu, kaže moja žena, koji su ljubili mnogi.

U redu, kažem, na mladež na ramenu, ali kako to da je tebi poznata svaka moja misao? Ko je ovde junak u ijoj pri i? Ili si ti, uzvikujem, doista veštica?

Ne seri, kaže moja žena.

To je još jedna od njenih veština: sposobnost da vlada situacijom, da pronae prikladne re i, da spre i larpurlartizam u bilo kom obliku.

Slušaj, kažem pomirljivo, još uvek nije kasno, možemo da se dogovorimo, možemo da odredimo gde se svako od nas nalazi, možemo ta no da utvrdimo kako e sve po eti i kako e se završiti...

Ako nešto ne želim u životu, kaže moja žena, to je izvesnost.

Ali ja ne govorim o životu, kažem.

Moja žena vrti glavom. Ako imaš književnost na umu, kaže, tek si onda u pravom sosu. Izvesnost je smrt za literaturu.

Zastajem, u stvari: kreem, jer malopre sam rekao da stojim, ali odmah zastajem. Možda je, napokon, moja žena u pravu? (Ona e rei da je uvek u pravu, ali ja neu to da zapišem.) Možda je izvesnost u doslovnom smislu re i »smrt za književnost«? Kreem ponovo, ali ne otkrivam da li sam se uputio u kuhinju, u kojoj bih popio ašu vode iz gornjih redova, ili se vraam radnom stolu, za kojim sam sedeo pre nego što je moja žena po ela da mi ita misli.

Sve u svemu, kaže moja žena i uzima štrikeraj, pisanje je zaludan posao. Šta si, u stvari, hteo da napišeš?

O, kažem, mešto sasvim jednostavno.

Kao?

Kao: bila jedna žena, i posle etiri, ne, šest, posle šest godina braka, u jesen, ponovo sretne ljubav iz mladosti, jednog sentimentalnog, istrošenog profesora, ostavlja muža i dete, de aka od pet godina, možda i devoj icu, i odlazi s profesorom. Završetak se odigrava na nekom prašnjavom putu. Na jednom kraju stoje muž i dete, na drugom eka profesor, žena doti e muža po obrazu, u ne ispred deteta, dete trepe, i onda ona odlazi, polako, gotovo posre, a zatim po inje da tr i, sve brže i brže, sve do profesora koji je eka raširenih ruku. Dete tada kaže: Gde je onaj ika odveo

mamu?, ali muž ne može da odgovori jer e zaplakati. U tom asu s drveta otpadne prvi list.

David Albahari - Jednostavnost

Grozno, kaže moja žena, kako si to uspeo da smisliš?

Što je još jedna od njenih veština: postavlja pitanja na koja nije potrebno odgovarati.

Tja, kaže ona i uzima novu vunu, ne, to je heklica, moja žena hekla, njeni prsti prate neku novu mustru. Reci mi, kaže, za koga to pišeš?

Za »Književnu re«, kažem.

Gleda me iznenaeno, što je dosta udno za moju ženu. Njena kosa je, ina e, smea, njene o i svetle, njena kolena se ponekad dodirnu u hodu, što je posledica neke bolesti iz detinjstva. Nee ti je primiti, kaže ona na kraju.

Sada sam stvarno besan. Nije ti dovoljno što si veštica i oštrokona, vi em, htela bi da budeš i književni kriti ar!

Zašto da ne?, kaže ona.

I dalje vi em: Još malo, pa eš po eti da mi govoriš kakve pri e treba da pišem, je l' to hoeš?

Ona uzima svoj vez, širi platno, i na njemu se pokazuje klasi na domainska scena: žena u (nešto kraoj) lepršavoj suknji meša jelo u velikoj šerpi. Iz šerpe se podiže dim, na ženinom licu je zaleen osmeh, kažiprst njene slobodne ruke podignut je u znak upozorenja.

Šta je to, urlam, je li to neka poruka?

Nema nikakvih poruka, kaže moja žena staloženim glasom, samo postoje ljudi koji veruju u poruke.

To mi nikada nije palo na pamet. Možda u tome ima istine? Oseam kako se smirujem. Seo bih, ali ne znam da li u pri i stojim.

Hoeš da uješ moju pri u? pita moja žena.

Da, kažem. Hou.

U pitanju je jedan ovek, kaže ona, srednjih godina, obi nog izgleda. Jednog dana, kada izađe na ulicu, možda je krenuo na posao, ne znam koliko je to važno, ali tog dana, kada je dospeo do peša kog prelaza, na primer, on shvata da je sve onakvo kakvo je. Sve je takvo kakvo je oduvek bilo i kako e uvek biti. Ništa se ne menja, odnosno, ako se nešto promeni, istog asa postaje takvo kakvo je. ovek zbog toga ne odlazi na posao, ako je pošao na posao, mislim, ne odlazi tamo kuda je krenuo, a nekud je krenuo, ve se vraa kui. Kada otklju a vrata i ue u sobu, u predsoblje, pa u sobu, uvia da je i tu sve onakvo kakvo je, da gazi kroz baruštinu nepromenljivosti, seda u fotelju, gleda u mrlju na tavanici, a onda za uje zvono. Neko zvoni na njegovim vratima. On ustaje, odlazi do vrata, i pita ko je. Niko ne odgovara, ovek ništa ne uje, ali trenutak kasnije zvono se ponovio oglasi. ovek ponavlja pitanje, ali odgovora nema. On otvara vrata. Hodnik je, meutim, prazan. ovek se približi stepenišnoj ogradi i proviri preko nje, ali tada se, nošena promajom, zalupe vrata njegovog stana. On ostaje u hodniku, bez klju a, sam, prilazi vratima, osluškuje, podiže ruku i zvoni.

I?

I ništa, kaže moja žena. To je kraj pri e.

I misliš da e im se to dopasti?

Mislim.

Ima ne ega u toj poslednjoj sceni: ovek na hodniku zvoni iako u njegovom stanu nema nikoga. Priznajem vrednost scene u sebi, ali ne i naglas.

Moja žena me gleda. Njene o i su svetle i krupne, ali kada svršava: kapci joj trepere, o i se izvru, i ja vidim samo beonja e, sev beonja a izmeu lelujavih trepavica.

Kaži nešto, kaže moja žena.

Da sam ja taj ovek, kažem, i da su se vrata zatvorila, i da ti sediš unutra, tu gde sada sediš, i da ja zvoniim, da li bi mi otvorila?

Ona sklapa platno s vezom. Video sam ve takve njene pokrete; poslednji put kada sam pisao pri u za »Politiku«, a i pre toga: proletos, na primer, kada sam joj priznao neke stvari.

Ponovio bih pitanje, ali taj postupak je toliko puta do sada korišen u literaturi i na filmu, da se radije odlu ujem za utanje.

Nikakva tišina, međutim, ne može da nas spase od istine, jer svi ve, i to odavno, znamo njen odgovor:

Ne, kaže moja žena, ne bih.

SENKA

Ponovo jedna od onih rečenica koje dolaze neznano otkuda i odlaze neznano gde, što može da bude jedno isto, koliko sliče no toliko različito, premda se ini da je bliža istini tvrdnja koja je dalja od laži, što je još jedna igra reči i koja nas ini posebno srenim, nas: kao da nas ovde ima više od dvojice, a manje me je od jednog, mnogo manje, ve sam se bezbroj puta uverio, jedna ruka i jedna noga, ništa više, i senka između o iju koja bi mogla da bude nos, kada bi senke bile opipljive, stvarne, a ne samo izvor strahova, strepnji, iščekivanja, nadanja, negde sam pogrešio, strah i nada ne idu zajedno, mada je i to teško rei, bezbroj puta sam se uverio u suprotno, zar nisam i sam esto bio sjedinjen s nekim ili ne imam što mi se inilo krajnje različitim od onoga s ime bih mogao da budem sjedinjen, šta god to bilo, makar ne bilo ništa, makar to bila žena ili cvet ili pero, bolje da bude pero jer bih cvet pojeo, ali bez obzira šta je, jedna stvar je jasna: teže je sjединiti se nego se rastati, sam sa sobom ili s nekim drugim, pogotovo sam sa sobom ili sam od sebe, to mi je uvek padalo najteže: prii sebi iz daljine, tiho, dok pod nogama stenje zgnječena trava, a oblaci na nebu izvode vratomije od kojih zastaje dah u grudima, kada bih samo imao grudi ili dah da to osetim, mislim da bih bio naj sretniji ovek na svetu kada bih osetio to probadanje, ko enje daha u mračnoj iznutrici pluća, premda ona možda i nije toliko mračna, imajui u vidu kiseonik, koji inu kiseonika koja se tu nalazi, ali zašto bi kiseonik bleštao, zašto bi disanje bilo sinonim za svetlost, šta je to sinonim, šta svetlost, šta blesak, ništa više ne znam, a nekad sam se toliko trudio, vodili su me u razne škole, gledao sam tablu, video trag krede, prepoznavao poznate oblike, ne oblake, oblaci nisu tako pravilni, ovo o emu govorim merilo se uglovima, sve se moglo izmeriti uglovima, iako niko nije umeo da kaže zašto se meri, emu merenje, zar stvari nisu lepe neizmerene, onakve kakve jesu, zašto sve mora da ima težinu, visinu, debljinu, zapreminu, šta je zapremina, pitao sam, ono što je unutra, rekli su, a ono što je napolju, zar to nije vanjska zapremina, zar to ne obuhvata sve ostalo, a ovek koji je stajao pred tablom je sve obrisao, i dan-danas

vidim kako se bledunjavi vodeni kraci slivaju niz crnu plo u, brzi kao zmije, oduvek sam se plašio zmija, ponajviše u jesen, ali i u prolee, a leti možda još više, jedino zimi, ime sam iscrpeo sva doba, jedino sam zimi bio miran, miran u odnosu na zmije, ali zato irvasi, polarne sove, morževi, beli medvedi, svi su oni dolazili u moje snove kada bih zaspao, ako bih zaspao, jer zima ima osobinu

mrava da uvek pronađe pravi put, ako joj je uopšte do puta, kao meni, na primer, kome je put uvek olakšanje, ako ništa drugo onda zbog toga što je ravan, iako i ravne površi imaju svoje mane, kao i sve drugo uostalom, jer ništa nije bez mana, ništa nije sastavljeno samo od vrlina, svugde mora da postoji zrno suprotnosti koje obećava dijalektiku promene ili neku sličnu tešku reč, jer inače, jer inače, doduše, imao sam jednog prijatelja, ako može da se nazove prijateljom, ali on je otišao pa o njemu ne vredi govoriti, ostao sam sam, bez ikoga, i tada sam prvi put primetio senku koja bi mogla da bude moj nos, pod uslovom, naravno, da ja znam šta je nos, jer bi ta senka, inače, mogla da bude nešto drugo, bilo šta, bilo gde, ali kada je moj prijatelj otišao, a otišao je u sred belog dana, u stvari, kada sam se probudio i video da je moj prijatelj otišao, a otišao je u sred belog dana, pogledao sam levo, sasvim levo, ne okrećući glavu, i desnim okom video senku ili obris, radije senku, koju sam ponovo video kada sam, ne okrećući glavu, pogledao sasvim desno, samo što sam je onda video levim okom, pa sam zbog toga sve morao da ponovim, i tada sam je ponovo video, prvo desnim pa levim okom, i odmah sam pomislio: nos, to je zanimljivo, ništa drugo nisam pomislio, samo sam u sebi rekao: nos, i bio sam srećan, srećan u mom smislu te reči, što je poseban semantički problem u koji ne bih htio sada da ulazim, ali injenicu da sam bio srećan u tom trenutku niko mi ne može oduzeti, jedino zaborav, zaborav sve oduzima, pa e tako oduzeti i moju sreću, ali tada e mi biti svejedno, ili sveisto, ili jednoisto, svejedno, glavno je da sam shvatio da imam nos i da sam istog asa poželeo da ga dodirnem, svakako: ne nogom, već rukom, šta e mi ta ruka ako nije za dodirivanje, ali tada je iskrsao problem: gde da je spustim, levo od desnog oka ili desno od levog ili negde iznad oči ili ispod njih ili desno od levog i levo od desnog, a šta ako pritom dodirnem same oči, oduvek sam strepeo za svoje oči, i tako sam shvatio još nešto: da ne znam gde drugi ljudi imaju nos, ako je nos uopšte ono na šta ja mislim, i otišao sam pred banku, uvek sam odlazio pred banku kada bih poželeo da doznam nešto što mi je na drugim mestima izmicalo, ali nisam znao gde da gledam, svaki ovek mi je delovao drugačije, iako su mnogi od njih imali iste šešire, ali ja nisam bio došao zbog šešira, ili štapove, koji su me još manje privlačili, ili kišobrane, o kojima mislim sve najlepše, i onda sam prvog koji

je naišao upitao gde mu je nos, a to je bila žena, imala je smeđu kosu, arape sa šavom, visoke potpetice, i ve me je bila prošla kada sam izrekao svoje pitanje, ali ona se zaustavila, vratila, sagla se da bi me bolje videla, i tada sam u njenim očima prepoznao nešto o čemu sam do tada samo čitao, kod Hajdegera ili Finkelkrauta ili nekog drugog, a ona me je upitala kako se osećam, zar mi nije hladno na betonu, iako sam ja sedeo na kartonu, što ona nije mogla da vidi, ali razumeo sam nijanse uglavosti, nekada sam i ja bio tako uglavost, razumeo sam i njen osećaj dobrog instinkta, što se o meni ne

bi moglo rei, nikada ja nisam bio dobro initelj u osnovnom smislu te re i, što i nije toliko važno, s obzirom da se ne govori o meni, ve o nekom drugom, s obzirom da je ova re enica, bez obzira kolika je, ovde samo u prolazu, u odlasku ili dolasku, što je nekima isto a meni itekako razli ito, to sam slagao, meutim, bilo kako bilo, ona žena je ak pružila ruku da mi dotakne kosu, a ja sam podigao glavu i pokazao lice, ili ono što mi je ostalo od lica, i rekao: Nos, zbog ega je njena ruka zastala i ostala iznad mog lica kao suncobran, ili kišobran, ili vetrobran, zavisi od toga kakvo je vreme tada bilo, a ona je upitala da li imam nekih problema s nosom, rekla je da ne krvari, bar ne koliko ona vidi, a ona sasvim dobro vidi, bar iz ove blizine, za vee daljine, bioskop, na primer, ili za televiziju, za duže šetnje, ona nosi nao are, i verovatno bi još dugo pri ala o svojom nao arima, jer je ve htela da mi navede dioprije, posebno za levo i posebno za desno oko, kao da ja ne znam šta je astigmatizam, iako to možda nema nikakve veze s navedenim, ili pak sintaksa ili paralelopiped ili heksapode, ali od svega toga samo sam je upitao, ne, povikao sam da to zna i da i ja imam nos, da li to zna i da i ja imam nos, i gde je u tom slu aju moj nos, a njen dlan se tada ponovo pokrenuo i uz osmeh, ne dlana ve usana, spustio negde ispod mog pogleda, što je u inilo da se sledim, karton tu nije mogao mnogo da pomogne, možda mi ga je neko u meuvremenu ukrao, lopovi su se izuzetno izvestili u svojoj veštini ovih dana, a osim toga: nije ta no da lopov ne krade od lopova, ali ni tako vesele misli nisu mogle da odagnaju moju žalost, jer ako je nos tamo gde je mlada žena s ipkastim gaicama, ne pitajte me kako sam to uspeo da doznam, spustila svoju namirisanu ruku, šta je onda senka koju sam video negde na polovini ove re enice, pa sam požurio da se ponovo uverim u isto, iako je re enica ve dosta odmakla, ali sve se može nadoknaditi, makar re i ne bile iste kada se jednom izgovore, i tako sam ponovo pogledao levo, sasvim levo, ne pokreui glavu, pa desno, sasvim desno, podjednako ne pokreui glavu, i video sam istu onu senku, obris senke: možda je najbolje rei, ali sada nisam mogao da pomislim: nos, nisam ništa mogao da pomislim, imao sam nešto što niko drugi verovatno nije imao, odnosno, imao sam nos ali i nešto drugo, nešto što nije posedovalo ime, svojstvo ili zna aj, mogue je da grešim za zna aj, ali u svakom slu aju ostaje kao nepobitna injenica

da o tom obrisu nisam mogao ništa da mislim, možda sam ve previše odmakao s tom re enicom, s ovom re enicom, jer re i su takve: puštaju vas ispred sebe, ali iza njih ne možete zai, ni ispod njih, ako je ve o tome re , ali ona ljubazna žena odavno je otišla, samo je na rub moga kaputa, koji se uvek vu e po zemiji, ostavila jednu novu nov anicu, sasvim novu, što i nije bilo toliko udno budui da smo se nalazili ispred banke, ali crv sumnje ima svoju logiku, i tako sam pomislio da je nov anica možda ukradena, možda oplja kana, novine su zagušene vestima o prepadima maskiranih razbojnika, i

stoga sam munjevitom brzinom, što u mom slu aju treba shvatiti krajnje uslovno, stavio nov anicu u usta, zažmurivši zbog odvratnog ukusa novog novca, kao da stari novac ima bolji ukus, jedino što je masniji, i to je nešto kada se nema ništa drugo, i tako, vrsto zatvorenih o iju, uvideo sam šta treba da inim: da više nikada ne otvorim o i i da odem tako, vrsto zatvorenih o iju, svojoj kui, kraju re enice koji se sada ve sasvim jasno video uprkos tmuni koja me je okruživala, jer svet ne može da ti naudi ako ga ne vidiš, a ni mrak ti ne može ništa ako si i sam mrak, kraj re enice, ta ka, posle koje e neki rei kako sve to li i na Samjuela Beketa, u pravu su.

DNEVNIK

Ušao sam u autobus i video devojk. Imala je zelenu bluzu. Odmah sam joj prišao. »Na in na koji se držiš za tu šipku«, rekao sam, »kazuje mi mnoge stvari o tebi. Znam da si usamijena, da želiš da te neko voli, da si oro ila svoju skromnu ušteevinu u zemunskoj filijali Beobanke. Ali, da li znaš da je ovekovej prirodi svojstveno da se suprotstavlja, da nežnost shvata kao prepredenu smicalicu? Ako se osvrneš, neeš videti ništa; ako pogledaš ispred sebe, neeš videti ništa. Isto tako u podne, kada nema senki i kada ti se elo orosi znojem, ruka kojom podižeš papirnu maramicu prema licu putuje dugo, dovoljno dugo da ne poveruješ. Ti znaš ono što niko ne zna, ali da li želiš da doznaš ono što niko osim mene nee znati?«

To se dogodilo u ponedeljak; u utorak sam video nešto drugo. ovek je bacao komad drveta, a pas ga je donosio i spuštao ispred njegovih nogu. To se ve dugo ponavljalo, jer je drvo bilo izgrizeno i caklilo se od psee pljuva ke. Izmeu mene i njih protezalo se ukrasno šiblje, ali mislim da mi se ipak može verovati. ovek nije gledao u psa, a pas, kada bi doneo drvo, nije podizao pogled prema oveku. ovek je uzimao drvo desnom rukom i bacao ga odse nim pokretom. S mesta na koje bi drvo palo dopirao je tup odjek. Pas se podizao na prednje, pa na stražnje noge, i onda lagano odlazio po njega. U meuvremenu, pao je mrak. Sada se više u moje o i nije moglo verovati, ne bih ni ja u njih poverovao. Ali tup odjek i dalje se uo, potom šuštanje trave i opalog liša preko kojih su prelazila psea stopala, onda opet ništa. Jednom mi se u inilo da ujem tanani fijuk, struju vazduha koju stvara komad drveta u letu, ali to je teško dokazati. Jednom mi se u inilo da je ovek nešto rekao. Jednom da je

pas zarežao, ali i to je teško dokazati. Pas je imao crno-belu dlaku, klempave uši i vlažnu njušku.

U sredu.

U etvrtak, međtim, nisam hteo da jedem. Otišao sam do prozora i video da jedna žena stoji na drugoj strani ulice a druga na drugoj.

Vratio sam se u kuhinju i na silu progutao komad hleba. Moj otac je rekao: »Zaludno je o ekivati kišu danas.« Osvrnuo sam se, ali nigde nikoga. Svetlost je dopirala samo do rubova stvari: predmeti su bili u mraku, dok se prostor kupao u svetlosti. Ženu na vratima sam upitao da li sam je ve jednom video, mislei da je ona žena s ove strane. »Ne«, rekla je žena. Vratio sam se u kuhinju. Kora ao sam lako, pouzdano, premda sam se povremeno oslanjao na nešto, i to u najneo ekivanijim trenucima. To je zbog toga što se nikada s pouzdanošu ne može rei kada nailaze praznine. Otvorio sam frižider. Uhvatio sam levom šakom ru ku na vratima, desnom sam se oslonio na zid, onda sam levu ruku privukao sebi. Ne znam šta sam o ekivao, ali unutra nisam ništa našao. »Ti previše veruješ«, rekao je moj otac. Osvrnuo sam se, ali nigde nikoga. Odgurnuo sam levu ruku od sebe i zatvorio frižider. uo sam prigušen šum, kakav se obi no ne uje, jer naša pažnja prema okolišu popušta u skladu s porastom naše paznje prema nama samima. Onaj ko kaže da gleda u sebe da bi bolje zavirio u druge, najobi niji je lažov. Rado bih pripisao tu re enicu mom ocu. Otišao sam do prozora. U jednom trenutku sva su se svetla ugasila, a odmah zatim ponovo su se upalila. Tako ja trepem. »Šta kažeš?«, rekao je moj otac. Ponovo sam trepnuo, samo zbog njega, ali oprezno. Postoji lepota u danu koji se završava. Razumem, razumem.

»Želela bih da govorimo o ne em drugom«, rekla je devojka. »O emu?«, pitao sam. »O ne em drugom«, rekla je devojka. Slegnuo sam ramenima; nikada nisam znao šta je nešto drugo, sada je kasno da po nem da u im. »Ne želim da u im«, rekao sam. Devojka me je pogledala. »Kako to misliš?«, pitala je. »Tako«, rekao sam. Devojka je prestala da me gleda. »Koji je dan danas?«, pitala je. »Petak«, rekao sam. »Hoeš li me voleti sutra kao što me voliš danas?«, pitala je. »Da«, rekao sam bez razmišljanja, a možda je trebalo malo da razmislim. Devojka me je ponovo pogledala, zatim je ponovo prestala da me gleda. Ustao sam i otišao do prozora. Ni na jednoj strani ulice nije bilo nikoga. Svetla na semaforima su se promenila u isto vreme. Ono što je samo trenutak ranije bilo jedne boje sada je bleštalo drugom bojom. Osetio sam devojku za svojim leima, ali kada sam se okrenuo: ona je i dalje sedela na istom mestu. »Ne

verujem ti«, rekla je kao da znam na šta se to odnosi. »Da«, rekao sam, »da.«

Na ulici sam uo kako me neko doziva. Vratio sam se u zgradu, stupio u ulaz. »Stvari nisu dobre ili loše po sebi«, rekao je moj otac, »stvari nisu nikakve.« Osvrnuo sam se, ali nigde nikoga. Zakucao sam na najbliža vrata i popeo se sprat više. »Zaklela bih se da je neko kucao«, rekla je žena koju nisam video. Možda mene neko tako doziva, možda se na taj na in moj otac oglašava? Vratio sam se i ponovo zakucao na lista vrata. »Izvinite«, rekao sam kada sam

ugledao ženu, »pogrešio sam.« Žena je namestila kosu, ovlažila usne i rekla: »Koga tražite?« Rekao sam da tražim oca. »Šta mu se desilo?«, pitala je. »Kada«, rekao sam. »Da«, rekla je žena, »kada?« Slegnuo sam ramenima. »Jadni de a e«, rekla je žena. Pomislio sam da e pružiti ruku i pomilovati me po obrazu, ali ona je samo vrše stisla izrez na kunoj haljini. Onda je zatvorila vrata.

To je bilo u subotu; u nedelju sam se probudio znatno ranije nego obi no. Obukao sam se. Podrhtavao sam od hladnoe i od predvianja da e mi i dalje biti hladno. Pažljivo sam oslušnuo, ali nisam uo nikakav glas. Podgrejao sam mleko, nasuo ga u asu i po eo da uma em hleb kažiprstom i palcem sam otkidao komade hleba i zamakao ih u toplo mleko. Mleko je bilo gusto ili bar guše nego ranije. Sve je bilo druga ije nego ranije. Progutao sam poslednji komad hleba, obrisao usta, vratio asu na mesto. Onda sam pomerio asu s mesta na kojem je uvek stajala. Sve je bilo druga ije, ak ni asa više nije mogla da ostane na istom mestu. Moj otac je rekao: »Odlasci menjaju ljude, povraci ih ime istim.« Trgao sam se. Nisam hteo da se osvrem, dovoljno je bilo što sam se trgao. Njegove papu e su zagrebale po kuhinjskom linoleumu. Na sims je sleteo golub-pismonoša koji mi je izgledao poznat. Moj otac je rekao: »Kako je mala razlika izmeu 'da' i 'ne'«, ali ja sam uvek sumnjao da su to njegove re i. Možda je sada došao trenutak da ga upitam? Žena na vratima je rekla da mi je donela malo pirin a, jednu faširanu šniclu, malo zelene salate. Nisam je video ranije, bar ne sa salatom. »Ne smeš ni jednog asa da prestaneš da sumnjaš«, rekao je moj otac. Više nisam mogao da izdržim. Osvrnuo sam se, ali nigde nikoga. Duboko sam udahnuo vazduh, potom sam ga duboko izdahnuo. »Šta još znaš«, pitao je moj otac, »šta još znaš?« Nisam znao na koju stranu sad da se okrenem. Rekao sam: »Ništa ne znam što i ti ne bi znao.« Žena je spustila pirina na sto i ja sam lepo video svako zasebno zrno. Na šniclu nisam obraao pažnju, još manje na salatu. Golub je imao ubu od perja na glavi, a na levoj kandži nedostajao mu je jedan prst. Preostalo je još samo da opišem mog oca. Jednostavne dužnosti su mi uvek zadavale najviše problema. Povui pravu liniju, na primer, ili razdeliti kosu, ili ii zatvorenih o iju, ili skakati s noge na nogu. »Šta kažeš?«, rekao je moj otac. Spuštanje roletna, na primer, beskrajan je poduhvat koji sam zapo eo u ranoj mladosti,

a još ga nisam dovršio. »Šta kažeš?«, ponovio je moj otac. Nekada doista ume da bude uporan. »Ništa«, rekao sam, »ništa.« Tako je došao nov dan.

DUGMAD

Iznenada, jednog dana, popustila su mi sva dugmad. Visila su na istanjenim koncima i njihala se pod udarcima jesenjeg vetra. Otišao

sam kod kroja a. »Ništa se tu ne može u initi«, rekao je kroja i žalostivo odmahnuo glavom. »Kako to?«, pitao sam, ali kroja nije bio spreman za dalji razgovor. Izašao sam iz radnje i pažljivo zatvorio vrata, nastojeći da ne prikleštim ni jedno od dugmadi koja su se vukla za mnom. Kroz izlog sam video kroja a kako se saginje, pljuje na vrhove prstiju i pipa dno velike crne pegle. Onda je iz radnje izašla njegova kerka. Nisam znao da je njegova kerka, ali ona je rekla: »Molim vas, pokušajte da razumete moga oca. On je star, onemoao, bodovi mu više nisu ujedna eni, i stoga se štiti ponosom. Odbija, navodno, one poslove koji su mu ispod asti, a u stvari, odbija sve. Vašu dugmad, ako želite, sredi u vam ja.« Pristao sam. Povala me je obilaznim putem do stražnjeg stepeništa koje se uspinjalo u njihovu dnevnu sobu. Tada se, doduše, ve smra ilo, ali u pitanju su bili gusti oblaci, ništa više. Devojka me je zamolila da odem iza paravana i da joj dodam svu odeu: onu na kojoj postoje dugmad. Pružio sam joj kaput, sako, pantalone, košulju; malo sam oklevao kod gaa, svašta mi je prošlo kroz glavu, kao: da li su dovoljno iste, ili: možda e jedna neprijatnost (moja) izazvati drugu (devoj inu), ali jednostavnije je u vrstiti dugmad na gaama nego u njih udevati u kur; tako sam pomenutim stvarima pridodao i gae, i sve pružio ogoljenom rukom devojci koja je ekala s onu stranu paravana. Onda sam seo. Paravan je iznutra bio jednobojan, gotovo mrk. Linije prevoja bile su presvu ene tkaninom, tako da je omeeni ugao bio sasvim taman, gotovo mrk. Osim jedne ta kice, sleva, kroz koju se zlatila svetlost. Prignuo sam se i provirio. Kroja eva kerka je zaneto pritezala dugmad, zubima grizla konac, prstima proveravala vrstinu. Nakašljao sam se. »Je li vam hladno?«, pitala je devojka. »O, ne«, rekao sam. Onda sam video da su mi prsti na rukama i nogama poplavili. »Neu još dugo«, oglasila se devojka. I zaista, ubrzo sam dobio gae, potom košulju, pa pantalone, onda sako, i na kraju kaput. Ne, pre nego što sam dobio kaput, im sam prihvatio i obukao sako, izašao sam iza paravana i zaustavio se nasred sobe. Duga ak, povijen vrat kroja eve kerke bio je prekriven prozra nim paperjem. Ona je pregrizila poslednju nit konca i pružila mi kaput. »Hoete li da vam ga prepeglam?«, upitala je. Za udio sam se. Nikad do tada nisam pomislio na peglu na mom kaputu. Zahvalio sam, u tivo, i ponudio da platim. Devojka je odbila, blagim ali odlu nim glasom je odbila. »Ali,

vaš otac«, rekao sam i uperio kažiprst u pod, pretpostavljajući, naravno, da se radnja nalazi negde ispod mojih nogu. Devojka je bila nepopustljiva. »Onda mi ne možete odbiti bombonijeru i buket ruža«, rekao sam. »Ne mogu«, rekla je kroja eva kerka.

Moji prijatelji su bili zadivljeni. »Ko ti je tako sredio dugmad?«, uzvikivali su. Tek tada sam obratio pažnju na stanje njihove dugmadi. Žalosno, stvarno žalosno. Takav sumoran prizor odavno nisam video. Sve je to visilo, landaralo, držalo se na voriima,

opstajalo zahvaljujui došivenim krpicama. Mnoga su bila prepolovljena, osakaena, veina se nije nalazila na pravom mestu, a ona metalna su stenjala pod teretom re i prijavštine. Nisam hteo ništa da im kažem; u stvari, rekao sam da sam se sam pobrinuo; ne bih ni za šta na svetu dozvolio još nekome da pogleda kako paperje na njenom vratu postaje sve neprimetnije i otvara prostor za meku kožu lea. Moji prijatelji, dakako, nisu mi poverovali. Tražili su da im pokažem prste, da ih ubedim tako što u im predo iti izbodene i podbule jagodice. Uzalud sam se branio naprstkom. Ništa ih nije moglo razuveriti.

Ušao sam u prodavnicu slatkiša i zatražio jednu bombonjeru. »Kakve bombone želite?«, upitala je prodava ica. Izašao sam napolje.

Kod kue sam o svemu dobro razmislio. Prodava ica je bila u pravu. Uostalom, ne sme se optuživati drugo bie zbog vlastite nemarnosti. Prijatelju koji je tada pokucao na vrata nisam otvorio. Doviknuo sam da se loše oseam. »Šta ti je?«, pitao je prijatelj kroz vrata. »Razmišljam«, odgovorio sam. »Hoeš da ti donesem vode?«, pitao je moj prijatelj. Ponudio me je i aspirinom, »tigrovom mašu«, preporu io mi masažu vratnih žila, naglasio da bi bio voljan da mi izgazi lea. »Ne«, rekao sam stojei kraj pisaeg stola, »ostau u krevetu.«

Ušao sam u drugu prodavnicu slatkiša i zatražio bombonjeru. »Kakve bombone želite?«, upitala je prodava ica. »Punjene«, rekao sam. »Odli no«, rekla je prodava ica, otišla do ugla i s najviše police skinula bombonjeru upakovanu u beli papir. »Ako želite«, rekla je, »možemo je prepakovati u luksuzan papir.« Nisam želeo. »To su najbolje punjene bombone«, rekla je prodava ica, »i dobro je što ste ih dañas uzeli, jer sutra ih verovatno više nee biti.« Osvrnula se i nastavila da govori u drugom smeru, tako da sam morao da se napregnem kako bih uo njene re i. »Ima ih još samo dvanaest«, rekla je, verovatno misled na bombonjere, »a ju e ih je bilo dvadeset i tri.« Okrenula je lice meni i rekla jasnim glasom: »Lako bi mogao da se izra una broj prodatih kutija u jednom danu, a i faktor verovatnoe budue prodaje na osnovu zahteva potražnje kada ih više ne bude bilo.« Nisam znao šta da joj odgovorim; nije me, uostalom, ništa pítala. Stajali smo tako još neko vreme, a onda sam platio i, s bombonjerom ispod miške, izašao na ulicu.

Bombonjera je stajala na stolu u mojoj radnoj sobi kada je na vrata zakucala moja majka. »Majko«, rekao sam kada sam otvorio, »otkud ti?« »Ne želim o tome da razgovaram«, rekla je moja majka. Onda je pokazala na kutiju uvijenu u beli papir koja je

stajala na stolu u mojoj radnoj sobi. »Šta ti je to?«, pitala je.

Pogledao sam u pravcu radne sobe kao da se prvi put nalazim u svom stanu. »Koje?«, pitao sam. Nastojao sam da mi glas zvu i ravnodušno. »Ono u belom papiru«, rekla je moja majka. »O, to«, rekao sam, oseajui kako me glas sve više izdaje, »to su kopije mojih starih pisama.« Majka se primakla vratima radne sobe. »Zašto si ih tako upakovao?«, pitala je. »Želim da ih sa uvam«, rekao sam, »od prašine, vlage, knjiških moljaca, i od samog sebe. Znaš kakav sam ponekad.« »Znam«, rekla je moja majka. Na licu joj se pojavio izraz uznemirenosti. »Ne reci mi da su napadi u estali«, rekla je. »Nisu«, rekao sam, »ne brini«, i potapšao je po ispruženom dlanu koji nije dotakao moj obraz. »O, bože«, uzdahnu moja majka, »*tako* sam se brinula.«

Ušao sam u cvearu i rekao da želim da kupim lale. »Ali, gospodine«, rekla je prodava ica, »pa sada nema lala, jako mi je žao, ali njihova sezona tek dolazi.« »Vrlo dobro«, rekao sam, »dajte mi onda buket ruža.«

S bombonjerom ispod leve miške, s buketom ruža u levoj ruci, zakucao sam, desnim kažiprstom, na kroja eva vrata. Otvorila mi je njegova kerka. »Nemojte se ljutiti«, rekla je kada sam joj predao ruže i bombonjeru, »ali ne mogu se previše radovati vašim darovima, premda oni gode mome srcu, jer je u ovom asu moj otac jako bolestan.« Do tada smo ve bili ušli u radnju, i ja sam istog trena spustio ruku na kvaku, spreman da odem. »Ne«, rekla je devojka, »nemojte sada otii!« Pružila je ruku da me uhvati, i stvarno mi je dotakla lakat, ali tada joj je ispala bombonjera. Podigao sam bombonjeru, zapazivši, naravno, tragove prašine i kon ie koji više nisu mogli da se skinu s belog papira. Seo sam nedaleko od pegle. Kroja eva kerka je sela na štokrlu. Nije ispuštala uprljanu bombonjeru i buket ruža. U tišini koja nas je opkolila ula se blaga škripa kreveta u sobi iznad nas. Devojka je zapazila moj pogled uperen u tavanicu i rekla: »To je moj otac. Vezan je za krevet, što mu teško pada. Ujutru mu odnesem toplo mleko, u podne supicu, predve e ispržim džigericu, ali on gotovo ništa ne jede. Bojim se.« Kleknuo sam, prihvatio bombonjeru i ruže iz njenih šaka, odložio ih na sto, i zagnjurio glavu u njenu suknju. Oduvek sam voleo kada mi prebiru po kosi. Kada sam, malo kasnije, podigao glavu, video sam da devojka spava. Ko zna koliko je noi sedela uz uzglavlje svog

bolesnog oca, i sada ju je umor savladao. Zavukao sam ruku ispod njene suknje i opipao gornji rub arapa, kvalitet kombinezona, zategnutost žabica. Nije imala gaice. Tada se devojka protegla i rekla: »Moram da odem gore i vidim kako mu je. Hvala na poklonima.« Upitao sam: »Da li to zna i da je vreme da poem? Ili možda«, dodao sam, »želite da vas sa ekam?« »Znate kakav je moj otac«, rekla je devojka. Tada smo za uli tupe udarce iznad naših glava. »Ah«, rekla je devojka, »zove me.

Probudio se i želi da — « »Hou li vas videti opet«, pitao sam. I dalje sam kleo, iako je ona sada stajala. »Doite sutra«, rekla je i otrala uz stepenice. Te unutrašnje sigurno nisu vodile kuda i one spoljašnje. Ustao sam s naporom, obrisao prašinu s kolena i proverio dugmad. Odozgo kao da su dopirali glasovi, ali u mraku koji raste lako se može prevariti.

Posetio me je jedan od mojih prijatelja i predstavio se kao govornik u ime svih njih. »Koliko vas ima?«, pitao sam. Prijatelj je preutao moje pitanje i rekao: »Ne želimo da ovo zvuči kao pretnja ili ucena, ali stanje naše dugmadi nagoni nas na ovaj korak. U nekim drugim uslovima, ili u nekom romanu, to bi bio korak o ajnika. Mi, međutim, računamo na tvoje razumevanje, na tvoju plemenitost, na uzajamne veze sa svima nama. Tvoja duša se ve toliko puta otvarala, da je nemogue da bi ovog puta mogla da ostane zatvorena.« Zautao je. Nakašljao sam se. I on se nakašljao. I rekao sam. On se opet oglasio: »Moraš nam reći ko ti je sredio dugmad. Od toga ne zavisi samo dobrobit naših individualnih života, već i mnogo više. Spokoj kosmosa, ako hoće.« »A šta ako odbijem?«, upitao sam. »Moraemo da te ostavimo«, rekao je moj prijatelj. »Svi?«, pitao sam. »Svi«, potvrdio je. »A koliko vas ima?«

Sutradan sam ponovo otišao kod krojača. Dugmad su mi i dalje bila vrsta, što mi je darovalo samopouzdanje. Zakucao sam, a vrata je otvorila moja majka. »Majko«, uzviknuo sam, »otkud ti ovde?« »O tome ne želim da govorim«, rekla je moja majka i povukla se u unutrašnjost radnje. Tada sam ugledao krojača. Oblizao je prste, dotakao dno velike crne pegle, potom je spustio na vlažnu krpu. Iz krpe se podigao oblak i para. Krojačeva kćerka je sedela ispred prozora i vešto obrubljivala komad tkanine. Pretpostavio sam da će to biti neko džep, ali sam prethodno želeo da doznam šta se događa. »Šta se ovde događa?«, pitao sam. Krojač se okrenuo i pogledao me. Peglu je držao visoko podignutu, kao da se boja da bi i sama njena blizina mogla nešto da zapali, da izazove požar. »Ne uznemiravaj ovek«, rekla je moja majka. Njegova kćerka se trgnula na zvuk njenog glasa, igla joj je prodrila kroz tkaninu i ubrzo smo mogli da vidimo kap krvi na njenom dlanu. »Brzo«, rekao sam, »dajte alkohol i zavoj.« Onda je krojač rekao: »Ako tako nastaviš, raspaliu te ovom peglom.« U tom času sam shvatio važnost i vrednost prijatelja koje više nisam imao.

Pegla je podrhtavala u kroja evoj ruci. Gde je bila igla? Moja majka se ponovo oglasila:

»Samo nas sve nepotrebno zamaraš«, rekla je kreštavim glasom. Dobro, pomislio sam i okrenuo se, ali nisam znao kuda bih. Mrak je gusnuo napolju podjednako kao i unutra, svetlost se samo povremeno odbijala od neke zvezde ili od ušica igle, moja majka i kroja su disali hrapavo i naizmeni no, dok se njegova kerka

javljala kratkim jecajima u dugim razmacima. Pitao sam se da li u pauzama izmeu jecaja spava i šta je s njenim gaicama. Nigde ih nisam video, ali možda se suše na kanapu, u dvorištu? Onda se ponovo javila moja majka: »Je li otišao?«, pitala je. »Jeste«, re e kroja . »Upaliu svetlo«, kazala je devojka. I kad se svetlo napokon upalilo, tamo me više nije bilo.

POETIKA KRATKE PRIE, PRVI DEO

Iznenada, iz »zahuktale mase prolaznika«, izdvaja se jedna devojka, prilazi mi i kaže: »Znala sam da emo se ponovo sresti.«

Siguran sam da je ranije nisam sreo, ali ipak: taj nos, zasen enost obraza, krhke usne školjke. Okreem se i vidim da stoji nasred sobe. Na njoj je cicana haljina. Ponovo gledam kroz prozor. Ona i dalje stoji nasred sobe.

Kažem joj, malo posle, da se skine i da uzjaše konjia za ljuljanje. Konji ami u uglu. Beo je, ali na elu i stražnjim nogama ima crne pege. »Šta?«, kaže devojka. Ponavljam zapovest nešto blažim glasom, mada ni onaj koji sam u prvi mah upotrebio nije bio nešto naro ito grub. Umoran sam. Devojka gleda s nerazumevanjem, ali ja više ne znam kakav glas da upotrebim.

»Promenio si se«, kaže devojka kada sam se najmanje nadao. »Kako to misliš?«, pitam. Ona sleže ramenima.

Pre nekoliko godina živeo sam godinu dana na selu. Nije to bilo selo ve veliko vikend-naselje gradskih stanovnika, sa injeno od sitnih parcela, bašta i vonjaka. Radnim danom bilo je pusto, a subotom i nedeljom, kada je vrvelo od ljudi, vraao sam se u grad. U ponedeljak naselje je ponovo mirovalo. Sedeo sam na tronožnoj stoli ici i gledao kako se sunce raa. Sa iste stoli ice, uve e, gledao sam kako zalazi. Popodne sam zalivao ruže, kresao gran ice, brao voe, uvek je bilo nešto da se radi. Nou sam itao ili jednostavno posmatrao kako se mrak ponaša. Nadohvat ruke stajala je aša s mlekom. Veliki zidni sat nije radio. None životinje kretale su se po gustišu, i ponekad, danju, pronalazio sam tragove njihovih poseta: otisak u vlažnoj zemlji, siušan izmet, razbacano perje. Jednog jutra, u rosnoj travi, našao sam žensku narukvicu. Uspravio sam se,

još je nisam bio uzeo u ruke, i obazreo se oko sebe. Onda sam je podigao i obrisao.

— Ne — kažem devojci. — Ne možeš ovde ostati.

— Zašto? Zar imaš nekog drugog?

Ipak je sela na konjia, ali nije se svukla, ve je samo zadigla cicanu haljinu i opkora ila belu igra ku s crnim pegama, i još dok je sedala, uhvatila se za njegove uši i vrhovima prstiju prekrila deo pege na elu, ali konji je bio mali, tako da nije mogla da podigne stopala na oslonce niti da ih uvu e u uzengije, nego se sva skvr ila i iskrivila, iako pritom nije ispuštala uzde, i stalno je as jednom as drugom nogom doticala pod, a pramen kose joj je padao na elo, i ona je pokušavala da ga oduva nazad, isturala je donju usnu i duvala vazduh sebi u nos i pored nosa, i pramen je poskakivao na toj vazdušnoj struji, a konji je gledao o ima sa kojih se ve zgulio deo farbe, a rep, koji su nekada davno odsekli nekom pravom konju, njihao se i lelujaio i katkad ešao konjjeva kopita. Toliko je bio duga ak.

Opet sam kod prozora.

Nešto kasnije dolazi moj poznanik. Devojka je uzbuena, brzo ustaje s konjia, povla i haljinu naniže, pita ime može da nas ponudi. Dok iz kuhinje dopire zveckanje posua, moj poznanik podiže obrve, širi ruke, krivi vrat prema izvoru zvuka. Sve bi to trebalo da zna i »Ko ti je ovo?«. Odmahnem desnom šakom, što zna i »Ma, pusti to, nije važno, reci mi zašto si došao, šta te zbilja dovelo?«. Devojka se vraa s posluženjem, šoljice podrhtavaju na metalnom poslužavniku kao što je to negde opisano, ja se zavaljujem u stolicu, moj poznanik uzima jedan pa drugi zalogaj slatka od sitnih šumskih jagoda. »itao sam tvoje nove pri e«, kaže on kada sažvae. Onda pogleda devojku. »On piše pri e«, kaže joj. Devojka mu uzvraa pogled, ali ne pomera ruke koje ostaju prekrštene u njenom krilu. Poznanik sada gleda u mene. »Ne mogu tim pri ama da poreknem odreene kvalitete, preciznost koja podsea na dijamant, ritam, jezik, ali emu sve to? Kada ih pro itam, ne oseam se ni bolje ni gore nego pre što sam ih zapo eo. Razumeš šta mislim?« Prvo devojka klimne glavom, potom ja. »Tvoje prve pri e«, nastavlja, »one o Jevrejima, imale su težinu, bile su žive, doticale su srce, zadirale su u suštinu egzistencije.«

»Zar je on Jevrejin?«, kaže devojka. »Jeste«, kaže moj poznanik, »nisi znala?« Devojka ne odgovara.

— Znaš li da je Lorens Stern pisao o drvenom konjiu u romanu *Tristram Šendi*? — pita moj poznanik.

— Ali u drugom kontekstu — kažem.

— Da, u drugom kontekstu — kaže moj poznanik. — Ali je ipak pisao.

»Zar je on došao samo zato da bi ti rekao kako mu se ne dopadaju pri e koje sada pišeš?«, kaže devojka nakon što je moj poznanik otišao, i to je najduža re enica koju je ona izgovorila. Uzbuen njenom re itošu, propuštam priliku da joj odgovorim. Kada vidi da ne odgovaram, devojka sama odlazi do konjia, zadiže cicanu haljinu do butina, opkora uje ga i seda na nacrtano sedlo. Sedi neudobno, jer je konji mali, pa ona ne može ni da podigne stopala ni da se vrsto osloni na njih. Njena kolena su obla. Njene butine izdužene. Njene gaice bele. Prisanjam elo na prozorsko okno. To je pakret koji redovno budi saoseanje. Kada vidi da se ne pokreem, devojka e ustati, brzo e mi prii na bosim stopalima, možda e zastati samo da bi se oslobodila odee ili da bi prikupila hrabrost, svejedno, važno je zastajkivanje, a ne obrazloženje. »Šta to radiš?«, kaže devojka. Zatvaram o i, ali ona ipak ponavlja: »Šta to radiš?«

Kao prvo, gledam sporo. Ono što je brzo, vidim polako; ono što je polako, vidim još sporije. Kretanje mi, dakle, ne donosi radost.

Kao drugo, obuzima me nemo. Mogu danima sebi da govorim ove ili one stvari; to nee ništa izmeniti. Kada pogledam kroz prozor, kada izaem na ulicu, kada se osvrnem, ne vidim kue ili ljude ili stabla ili domae životinje; vidim re »kua« ili re »stablo«, ili re »ma ka«. Jezik je veo koji me razdvaja od stvarnog sveta.

— Zašto mi to nisi ranije rekao? — kaže moj poznanik.

— Koje?

- To o jeziku kao velu koji te odvaja od stvarnog sveta.
- Nisam znao — kažem. Pokrivam rukom slušalicu i kažem devojci da se obu e.
- Molim? — kaže moj poznanik.
- Nisam znao — ponavljam.
- To sam uo, ali u inilo mi se da si još nešto rekao.
- Nisam.
- A devojka?
- Šta?
- Je li otišla?
- Jeste.
- Javiu se ponovo — kaže moj poznanik i prekida vezu.

U želji da bar malo umirim svog poznanika: pišem pri u o jednom starom Jevrejinu. Taj stari Jevrejin, koji se zove Elazar, vlasnik je male radnje u kojoj prodaje školski pribor, pribor za pušenje i pribor za šivenje. Njegova žena (Rahela) umrla je pre mnogo godina, i to, najverovatnije, na poroaju. Iako ne pomišlja da se ponovo oženi, Elazar esto razgovara s Bogom o mogućnosti da dobije sina. Elazar opšti s Bogom kao sa sebi ravnim, uveren da je to pravi na in. Bog, naravno, ne odgovara. Ne odgovara neposredno, ali nekim znakom uvek pokazuje da je uo Elazarov zahtev. Elazar se stoga nee iznenaditi kada jednog petka uve e, po povratku sa službe u sinagogi, na svom pragu zatekne pletenu korpu sa uplakanim i unereenim detetom. Razo arae se tek kada bude odvio pelene i ugledao devoj icu, ali e ubrzo potisnuti to oseanje i zamenie ga radošu. Ipak, nekoliko ve eri kasnije, dok Bog šušti u obližnjom drvetu i nastoji da zaviri kroz Elazarov prozor, Elazar mu se obraa sledeim re ima: »Reci mi nešto: zašto mi nisi darovao sina kojeg sam tražio, i kojeg si mogao da obeležiš znakom zaveta, nego si mi poklonio devoj icu za koju neu nikada doznati da li je pravi deo našeg naroda?« Bog, naravno ne odgovara. Elazar je, za svaki slu aj, nazove Rebeka. Sedamnaest godina posle toga po ne drugi svetski rat. Elazara i Rebeku odvode u logor, i tokom zime sprovode ih u gasnu komoru, potom u krematorijum. Elazar dospeva na nebo. Rebeka je takoe negde u raj. Bog sa ekuje Elazara zavaljen u

nebeski presto. Kraj njegovih nogu sedi jedan sasvim mali aneo. Glasom koji podsea na sve zvukove koje je Elazar uo, iako ne li i ni na jedan od njih, Bog mu kaže: »Je l' si sada shvatio da spoljne odlike ništa ne zna e?«

Moj poznanik je zgranut. »Ti se podsmevaš svetoj uspomeni na milione mu enika«, kaže on, »a ta pri a koju si napisao samo je bedan pokušaj da prikriješ svoju netalentovanost. ovek koji u dubini svoga srca ne saosea s malim ljudima nema šta da traži meu piscima.« Gledam devojkku kao da mi ona može pomoi. »Ne mogu ja da ti pomognem«, kaže ona i prilazi prozoru. Njeno elo doti e okno. Niz okno se slivaju kapi kiše. Moj poznanik je i dalje uzrujan. On kaže: »Godinama pratim tvoja nastojanja da ismeješ zdravorazumski pogled na svet, a sada tek shvatam da su to izrazi nemoi, nemoi koja prerasta u zlobu, u pizmu, u kivnost prema samoj sebi. Ovo«, udara kažiprstom po otkucanim stranicama, »predstavlja kona an dokaz, završni udarac. Posle ovoga, mali moj, ti nemaš više šta da tražiš u literaturi.« Gledam devojkku kao da mi ona može pomoi. »Ne mogu ja da ti pomognem«, kaže ona i odmi e se od prozora. Na mestu gde je njeno elo doticalo okno ostaje magli ast otisak. Kiša je u meuvremenu prestala. Moj poznanik odbija dalje da govori. Uzima šešir, kišni mantil, kišobran, kalja e, lulu, kesu s duvanom, upalja , futrolu s nao arima, džepni noži, adresar, hemijsku olovku; i polazi. Pred vratima zastaje i okree se. »Hoeš li ti sa mnom?«, pita devojkku. Devojkka me gleda kao da joj mogu pomoi. »Ne mogu ja da ti pomognem«, kažem. »Ako neeš ti«, kaže ona, »ko e?« Ne odgovaram. Napolju se razvedrava, i dok mi stojimo: poslednji zraci zalazeeg sunca boje zlatnom bojom predmete u mojoj sobi.

Posle nekoliko dana, u etvrtak, magli ast otisak zaostao od devojk inog ela više se ne vidi. Vidi se, u stvari, jedna tanka, krivudava crta, ali ne bih smeo da se zakunem da je to, baš to, njen poslednji trag. Isprobavam razne položaje, krivim glavu iz razli itih uglova, približavam se, potom se udaljavam. Ništa. Kada bih imao papagaja, možda bi mi on nešto rekao. Ali nemam papagaja. Imam zlatnu ribicu koja ne govori. Pregledao sam i kupatilo; pomislio sam da je možda u njemu nešto zaboravila: ešalj, sapun, vlat kose. Ništa. U predsoblju nema otisaka njenih cipela. Doti em kvaku, pokušavam da se setim da li je tu kvaku nekada dotakla njena ruka, ali ne

uspevam. Pokušavam ponovo. Mogu da se setim mnogih stvari, ali toga ne. Zatvaram oči i usredsrejujem se na tu misao sve dok sasvim jasno ne vidim kvaku u sebi.

Onda otvaram o i.

PRIZOR, PROZOR

U subotu uve e ponovo sam ga sanjao. Za razliku od stvarnosti, u mom snu on je bio živ, a ja mrtav. Ležao sam na krevetu; kratak beli aršav pokrivaio mi je bedra; stopala i sko ni zglobovi upijali su preostalu svetlost. Moj otac je sedeo na oguljenoj kuhinjskoj stolici i plakao. Na njegovom licu pokazivalo se o ajanje; rukama je katkad prelazio preko obrva ili nosa, brisao zalutale suze; povremeno je odmarao šake na kolenima, povremeno odmahivao glavom u krajnjoj neverici. Onda je uzeo molitvenik i po eo da ita. Video sam kako se ljulja napred-nazad, dok se hebrejske re i lome u njegovom grlu. ulo se da su mu usta suva. Tada se zagrcnuo, po eo da kašlje, i nao are su mu se smandrljale niz grudi, preko krila, do kolena, na pod.

Ujutru sam otišao na groblje.

Zašto mi to radiš? pitao sam ga.

Stajao sam pred širokom nadgrobnom plo om koja je još uvek bila pokrivena rosom.

Zašto mi to radiš? ponovio sam.
utao je.

Ako mi štogod zameraš, rekao sam, zašto to ne kažeš?

Negde iza mene nešto je šušnulo.

Okrenuo sam se, ali nigde nikoga. Otišao sam do velikog oraha i zavirio mu među grane kao što ženi gvirim ispod suknje.

Pomislio sam na veverice, voleo bih da vidim veverice kako nose orahe u svoja legla, ako sada ima oraha i ako sada ima veverica.

Nigde nikoga.

Ponovo sam prišao o evom grobu.

Na drugoj strani staze video sam svežu humku s drvenim obeležjem. Na obeležju je pisalo »Flora Monitijas, 1903-1985«.

Kada smo pre nekoliko godina sahranili moga oca, ovaj deo groblja bio je sasvim pust. A sada, ako ne grešim, preostalo je još samo desetak slobodnih mesta. Kada i ona budu popunjena, groblje e

prestati da živi. Jevreji e morati da potraže drugo mesto za svoj po inak, za o ekivanje trenutka kada e se Mesija pojaviti, kada e se na gradskim zidinama Jerusalima, sama od sebe, otvoriti Zlatna vrata.

Pod uslovom, naravno, da Mesija ne propusti svoj trenutak. Jer ako ga tog puta propusti, kao što mu se to verovatno desilo u nekoliko navrata u prošlosti, ništa nas više nee spasti.

Tvoj oseaj za katastrofu, govorio je moj otac, toliko je neprirodan, toliko izvešta en, da može da predstavlja samo svoju karikaturu, svoju parodiju.

Možda, slegnuo sam ramenima, ali mene je uvek privla ila razli itost stvari, njihova izuzetnost.

Otac je odmahnuo rukom. Ako želiš da stvari budu druga ije, rekao je, onda ih prvo moraš na initi istim. Tek posle toga možeš uzeti da ih menjaš.

Što je zna ilo: prvo moraš da budeš kao svi ostali, a tek kada ovladaš tim umeem možeš da po neš da se razlikuješ.

Postoji odreeni redosled stvari koji se ne može izmeniti.

Udaljio sam se od o evog groba i pronašao kamen i neobi nog oblika. Stavio sam ga na rub spomenika, pomilovao mermer prstima, pa usnama, i pošao.

Zatvorio sam grobljansku kapiju. Pored mene je protutnjao tramvaj. Jedna Ciganka, pa još dve, ponudile su mi bukete cvea. U kiosku više nije bilo dnevnih novina. Prijele su mi se viršle. Samousluga je bila dobro snabdevena. Berberi su se besposleno vrteli na svojim stolicama. Na stepenicama je ležao ispražnjen tetrapak. Semafori su se prilagoavali saobraaju kao kameleoni. Pekle su me o i. a kao sam uši. Poštar nije imao kapu. Pojedini zanati izumiru. U vazduhu se oseala prašina.

Svet se sastoji od prizora, rekao je moj otac.

U to vreme ve je bio bolestan, koža mu je bledela, o i gubile sjaj, kosa postajala sve rea, prsti otkazivali poslušnost, creva proizvodila neprijatne zvukove, usne se krivile, desni se sve više sušile, tako da su vešta ke vilice klizile, ispadale, bežale niz jastuk mokat od znoja.

Prozor je zatvoren, rekao je bolesnik na susednom krevetu.

Soba u kojoj su ležali bila je mala, tesna, dva kreveta i iviluk, noni sto ii, umivaonik, dve stolice bez naslona, zavesa, fotografija nekog primorskog mesta na zidu.

Moj otac je iskrivio glavu da bi bolje video bolesnika na susednom krevetu. Kakav prozor, pitao je moj otac, kakvi bakra i? O emu on to pri a?

Od »prizora« mu se u inilo da si rekao »prozor«, rekao sam.

Lud je, rekao je moj otac i pokušao da uhvati vilice.

Možda je bio lud, ali u onome što je rekao bilo je neke istine. Svet se sastoji od prizora, ali prozor je zatvoren, bolje re eno: došlo je vreme, kucnuo je as da se prozor zatvori i da nas ostavi bez prizora. Kada više nema prizora, nema ni sveta.

Moj otac je nastavio goropadno da umire. Odbijao je da ga pokriju i bacao je svaki pokriva sa sebe. Tvrdio je da mu je vruina i da mora da leži go. U klonuli penis zabili su mu cev icu koja je sprovodila mokrau u providnu plasti nu kesu. U o ima mu je bleštalo ludillo, koje je u stvari bilo razumevanje koje nikad u životu neemo dosegnuti. Naše posete pretvarale su se u uzaludne pokušaje da ga ubedimo da treba da jede, da mirno leži, da uzima lekove, a on se otimao, urlao, mlatarao nogama, bacao aršave, cepao potkošulje, prevrtao tanjire, prosipao aše s vodom.

Dve ili tri godine kasnije, za stolom, u jednom svom pokretu prepoznao sam njega, njegovu kretnju. Pokušao sam da ponovim pokret, ali podudarnost mi nije polazila za rukom. Kasnije, u nepredvidljivim trenucima, ponovo mi se dešavalo da u sebi prepoznam njega. Dok bi tonuo u san, s dlanovima prekrštenim ispod glave, osetio bih da sam on, i ako bih u retkom mraku sobe otvorio o i, ugledao bih svet onakav kako ga je on video. Trzaj lica koji bih u prolazu, u predsoblju, spazio u ogledalu, bio je njegov, pripadao samo njemu. U tim magnovenjima on je živeo umesto mene, vraao se kao što u se ja vraati u telo moga sina.

Svaki ovek ima svog oca. Svaki otac ima svoga oca. ltd.

Ako želiš da budeš siguran, govorio je moj otac, onda moraš prvo da ovladaš nesigurnošu. Tek kada doznaš šta zna i biti nesiguran, moi eš da se prepustiš sigurnosti.

Kada sam se probudio, ostao sam da ležim zatvorenih o iju. uo sam svaki poznati šum u našem stanu: kucanje zidnih satova, šuštanje

vode u kupatilu, bruj prozorskih okna prilikom prolaska autobusa.
Plašio sam se da pogledam. Šta ako sam se probudio kao

moj otac? Prstima desne ruke dotakao sam levu nadlakticu, potom sam prstima leve ruke dotakao desni ru ni zglob. Mogao sam to da budem ja, a mogao je to da bude i neko drugi. Opipao sam lice: elo, kapke, obraze, usne, bradu, nos. Da li je potrebno otvarati o i da bi doista doznao ko si? Popustio sam stisak kapaka i kroz trepavice nazreo svetlost jutra. Onda sam podigao glavu i video, u dnu kreveta, svoja stopala. Zgr ıla su se, ispravila. Moram još mnogo da u im, pomislio sam. Tako je po eo dan

IMITACIJA ŽIVOTA

Pogledala sam kroz prozor i videla svog muža kako prelazi preko trga. Nisam mogla da mu vidim lice; bila sam predaleko, bolje re eno: previsoko, ali ništa nije moglo da me prevari. Kada svake ve eri ležete s nekim u krevet, i kada tokom tih noi opipavate njegovo telo, onda se ne greši. Nešto u vama, iznutra, kao glas koji dopire kroz prigušene telefonske kablove, jednostavno kaže: To je on.

Okrenula sam se i zakora ıla u sobu. Dodirnula sam svoje lice, prvo obraz, pa elo, pa resicu na uhu. Pogledala sam naniže i videla da stojim kao i uvek: pomalo razmaknutih stopala, isturenih prema napolje. Kada smo se upoznali, rekao je da takva stopala odaju ženu koja voli da spava s muškarcima. Bili smo na nekoj zabavi, ne znam gde, samo se jasno seam da je s gramofona dopirao glas Lu Rida. Pogledala sam u stopala, ovako kao što ih sada gledam, a onda sam podigla pogled i zagledala se u njega. Lu Rid je nešto govorio, ali re i više nisu bile važne.

Tek sam se treeg dana setila da ga pitam kako se zove. Mislim, do tada sam ga zvala nekim smešnim imenom: Macane iii Maco, ili možda Braco. Bili smo u mom stanu, u ovom stanu, a on je šetao po kui sasvim go. Ja sam mu govorila Macane ili Maco, ili možda Braco, a on mi je prilazio, doticao me, ponovo odlazio.

Onda je otišao u Tursku i vratio se s pola kilograma hašiša. Stigao je uve e, raspakovao lepinju šita i stavio je na sto. Osetio se sladunjavi, otužni miris. On je napravio džoint od tri papirija, savio filter od neke stare razglednice. Pušili smo, a ja sam posmatrala njegove ruke na stolu. Nokti su mu bili obrubljeni tankim nitima prljavštine. Iz nadlanica i pojedinih delova prstiju izbijale su mu retke, crne dlake.

Da li me voliš? upitao je.

Po ela sam da razmišljam o tom pitanju. Osetila sam kako mi kosti glave pucketaju od naprezanja, kako se raspadaju i ponovo

sastavljaju krupni molekuli moždanih kiselina. Na kraju sam se setila: Šta ti znaš o ljubavi? pitala sam ga.

Ništa, rekao je.

Nisam verovala svojim ušima. Šta ti se desilo? pitala sam.

On je onda rekao da je oduvek želeo da upozna nekog kao što sam ja, da je ovih dana, dok se smrdljivim vozom, punim turskih radnika i naših švercera, vozio prema Istambulu, pa natrag, prema Beogradu, da je sve to vreme mislio, ne, da je sve to vreme samo priželjkivao da što pre stigne kui, mojoj kui, ovoj kui, i da je pokušavao da uobli re i koje e mi rei kada mu budem otvorila vrata.

Šta si hteo da mi kažeš? pitala sam.

Da li hoeš da se udaš za mene? rekao je.

Nasmejala sam se. I on se nasmejao.

Rekla sam mu da li i na junake holivudskih melodrama, i on se složio. Onda smo zajedno probali da se setimo neke od tih melodrama, ali nismo mogli. Bili smo toliko naduvani, da su nam glave tonule prema površini stola. U jednom trenutku ak sam i spustila obraz na stolnjak, i ona lepinja od šita u inila mi se kao gora na kojoj su boravile zloglasne ubice »Starca s planine«. Tada sam rekla: Hou, ali on nije stigao ništa da odgovori, jer je zazvonilo ulazno zvono. Dolazio je Fiks, njegov ortak.

Kada smo podelili hašiš i kada je Fiks otišao, ponovo sam rekla: Hou. Ve smo bili legli u krevet i pružila sam ruku da ga dotaknem. Gledala sam kako se moja ruka kree prema njemu i kako se spušta na njegovu kožu, ali nisam ništa osetila. Možda nije trebalo da kažem: Hou, ali re , kada se izgovori, zna samo za jedan pravac kretanja. Otvorio je o i kada je uo moju re . Da, rekao je.

A onda, prošle godine, odlu io je da nestane. Prvo sam pomislila da je ponovo oputovao u Istambul, potom sam se uplašila da su ga uhapsili, posle sam poverovala da je pronašao drugu devojkku. Ovih dana lako se pronalaze nove devojke. Sigurno je pomislio da e stvari, s takvom devojkkom, biti druga ije. Da e izbei sve ono što nije izbegao sa mnom.

udno je to kada se posle nekoliko godina probudiš i vidiš da je sve oko tebe ipak isto: isti je ugao pod kojim pada svetlost, iste stvari koje te okružuju, isti zvuk zidnog sata, isti mehurii u asi bajate vode.

Marina, moja prijateljica, ponudila mi je da spava sa mnom. Možda e ti biti lakše ako ne budeš sama, rekla je. Odbila sam. Prvo sam sredila kuhinju. Onda sam pozvala majstore da zastakle terasu. Sama sam okre ila kupatilo. Stan sam usisavala dva puta dnevno. Kupila sam novu garnituru za predsoblje. Promenila sam zvono na vratima.

AN ništa nisam uspela da u inim. Stavljala sam klju u bravu, otvarala vrata, ulazila. Uvek je to bio onaj isti stan. Sve dok se on nije ponovo pojavio. Pogledala sam, sasvim slu ajno, kroz prozor i videla kako prelazi preko trga. Kada sam ga izgubila iz vida, okrenula sam se i vratila u sobu. Dotakla sam lice, pogledala stopala, potom se osvrnula oko sebe. Gotovo da nisam mogla da prepoznam prostor koji me je okruživao. Ponovo sam dotakla lice. Pomislila sam:

Možda ni ja više nisam ista.

Tada sam se setila naziva jedne melodrame: »Imitacija života«. Setila sam se kako sam plakala kada sam je gledala u bioskopu »Central«, kao i onda kada su je prikazali na televiziji. Nisam upamtila s kirn sam je gledala u bioskopu, ali znala sam da sam je na televiziji gledala sama. On još nije

bio otišao, mislim: zauvek, ve se negde zadržao, nikada nisam doznala gde. Kada se film završio, upalila sam svetlo, otišla u predsoblje i zavirila u ogledalo. Kapci su mi bili nate ni od pla a. Obrisala sam ih vlažnom maramicom. Ugasila svetlo. U inilo mi se da ujem kako neko kora a hodnikom, ali kada sam oslušnula: uvidela sam da sam se prevarila.

Sada je, međutim, bio dan. Nisam otišla do ogledala, jer znam šta bih ovog puta u njemu videla. Videla sam to ve toliko puta, da bih mogla da se ogledam zatvorenih o iju. Vratila sam se do prozora. Ako je on pre toga išao u nekom smeru, sada se odatle vratio. Stajao je na prelazu, licem prema meni, i ekao da se promeni svetlo na semaforu. I ja sam ekala. Svetlo se promenilo, neki ljudi su krenuli, a on je ostao i dalje da stoji. Poi, rekla sam u sebi, poi. Svetlo se ponovo promenilo i automobili su se uskomešali. On je i dalje stajao. Onda sam osetila kako se nešto pomera u meni, duboko unutra, ali to nije bio onaj nemušti glas. Bilo je to njegovo ili moje srce, svejedno. Zadržala sam dah i osetila kako odska e: gore, pa dole, pa dole.

PISAC

Kada zatvori vrata za sobom, pisac nekoliko trenutaka ostaje u gustom mraku stepeništa, misli pisac. Potom se njegova ruka

podize prema prekida u - to je odavno
uvežban pokret i ne postoji

nikakva mogućnost greške — i samo trenutak kasnije svetlost razotkriva ceo prizor. Ali pisac nije zadovoljan: sve se to prebrzo odigralo; više ga privla i mogućnost koja se odigrava na sledeći na in: kada se pisac nađe u tmini hodnika i podigne ruku prema dugmetu za stepenišnu svetlost, on zaprepašeno uviđa da se dugme ne nalazi na svom mestu. Pisac pipá zid, prvo malo iznad a onda malo ispod mesta na kojem je do sada bio ivalo crveno dugme (pamti, dakle, i njegovu boju), ali uzalud. Onda zakora i napred, pa nazad, opipáva — i to s obe šake — prašnu površ zida, ali ne nalazi ono što traži. Pisac se uzbueno meškóli u svojoj stolici. Napetost, ta nije re eno: o ajanje pisca izgubljenog u mraku polako prelazi i na njega. Doduše, kroz svest mu u blesku promi e ime Roberta Kuvera, sea se da je pro itao jednu — ak dve! njegove pri e izgraene na sli an na in: u prvoj, neki ovek gasi svetlost i kree prema krevetu na kojem leži njegova razgoliena žena, ali odjednom otkriva da mu je prostor nepoznat i da ne uspeva da stigne do nje — kada mu to na pokon poe za rukom, i kada po ne da vodi ljubav s njom u mraku, širom se otvaraju vrata, upadaju policajci, pali se svetlo, i ovek zgaeno uviđa da je njegova žena mrtva, da se ve raspada, itd; u drugoj pri i, neki ovek, verovatno ne isti, premda to nigde nije naglašeno, izlazi iz kupatišta, gasi svetlost i takoe polazi prema ležaju, ali kada legne i upali nonu svetiljku, zaprepašeno uviđa da se s njim u krevetu nalazi još etiri-pet osoba, itd. Sve mu to (piscu, dakako) promi e mnogo brže nego što je bilo potrebno da se napiše ili pro ita, tako da kada se mi naemo na ovom mestu pisac ve po inje da opipáva betonski pod odmorišta, uveren da je došlo do neke promene u perspektivi, da je gore postalo dole i obrnuto, dok pisac i dalje sedi u svojoj stolici. Njegovo uzbuenje sada je ve vidno, ne bi nas iznenadilo kada bismo mu na elu videli graške znoja. Njega, meutim, zanima nešto drugo: ko je ostao s onu stranu vrata, zašto je pisac uopšte izašao na hodnik, zašto se sve to dešáva? Ali zar nisu to pitanja na koja bi on trebalo da odgovori? Pisac, pak, donosi odluku da bude razuman: uspravlja se u mrklom mraku, vrhovima prstiju desne ruke doti e zid, levu ruku pruža u stranu, prema gelenderu. Njegov plan je jednostavan. Kada dohvati gelender, krenue niz stepenice i izai e na ulicu. To je, uostalom, u inio mnogo puta do sada: u vreme redukcije struje, u vreme detinjstva, u vreme koje je zahtevalo prikradanja.

Prema njegovoj ra unici, sasvim jednostavnoj, s obzirom da nikada nije bio dobar u matematici, sasvim raširene rulje, ali nikako prenapregnute, sasvim pouzdano dokazuju gde je: jer kada bude odvojio vrhove prsti ju desne ruke i još sasvim malo pomerio prste leve ruke, dotai e šipke na gvozdenoj stepenišnoj ogradi. Ali kada to doista u ini, pisac ništa ne doti e. Kada, samo asak kasnije, vrati ravnotežu na desnu nogu i desnom rukom ponovo krene prema zidu koji je malopre opipao, ništa ne nalazi. Šta je uopšte o ekivao? misli pisac. Pisac ne

odgovara. Možemo pretpostaviti da proza Roberta Kuvera nije ni njemu strana, književni uticaji šire se nepojmljivom brzinom. Da li sve to potvrđuje stanovište da ne možemo znati ništa osim onoga što neko ve zna? I da li to zna i da neko ve ne zna ono što mi neemo nikad znati? Pisac prestaje da piše kako bi u miru razmislio o svim implikacijama gornjih pitanja. Što ni u najmanjoj meri ne olakšava položaj pisca koji u potpunom mraku po inje da osea kako gubi razum. Polako, ali sigurno. Gotovo da bi mogao da opiše taj oseaj: kao da se nešto (to je, valjda, razum) odvaja od njega, ali tako da on osea kako postaje sve lakši. Pisac pomišlja da bi mu potpuno gubljenje težine možda pomoglo: podigao bi se, onako bestelesan, u vazduh, u visinu, i možda upravo tu, gde se najmanje nadao, pronašao bi izlaz. Svima bi nam bio potreban izlaz, misli pisac. Svako od nas našao se u svom orsokaku, misli pisac. Zar pisac ne bi mogao da prestane da razmišlja kao pisac, misli pisac. Pisac misli da bi to moglo da bude mogue. A da li bi bilo korisno? Bilo bi. Ali nama je poznato još nešto, mi unapred znamo pouku do koje e pisac i pisac tek mnogo kasnije stii. Naravou enije glasi: Ne otvaraj vrata koja ne znaš kako eš zatvoriti. Odnosno: Ne zatvaraj vrata pre nego što upališ stubišno svetlo. Ni jedan ni drugi pisac nisu o tome razmišljali. Prvi ni sada ne razmišlja; drugi bi voleo da može da razmišlja, ali odavno je izgubio svaku mo rasuivanja. On stoji u mraku kao otpadak, kao kamen, kao puž. Poreenje s pužem možda nije uspelo. On diše, gleda, kuca mu srce, bije bilo, guta pljuva ku, ima kamen u bubregu. Šta se od svega toga može primeniti na puža? Tako rei, ništa. Pre nego što je postao to što jeste pomislio je da napiše pri u o piscu koji piše pri u o piscu koji više ne zna ko je, šta je i gde se nalazi. Što prvog pisca dovodi u znatno teži položaj, jer više nije siguran da li prebira po tastaturi pisae mašine zato što tako hoe ili zato što tako hoe neko drugi. Opasnost je upravo u tome što se može desiti da se naemo u bezizlaznoj situaciji onda kada pomislimo da se u bezizlaznoj situaciji nalazi neko drugi. Nežnost treba da bude naša primarna odlika, potom plemenitost, pa onda milosre. Zlo se vraa, to su utvrdili pametniji od nas, misli pisac. On bi sada dao sve na svetu kada bi samo mogao da provu e svoj prst kroz mrak prethodnih redova, papirnih stranica i štamparske farbe, i da pritisne crveno dugme prekida a. Svetlost, koja bi se pojavila kao

otkrivenje, ne bi nazvao svojom. Ne bih svojom nazvao tu svetlost, misli pisac. Pisac u mraku i dalje ništa ne misli. On je sada živi leš, dokument o pogubnom uticaju proze na svoje junake. Kada bi mogao da izgovori re »svetlost«, on bi se oseao isto kao kada bi rekao »jabuka«, ili »šlag«, ili »iviluk«, ili »svemir nema ni kraj ni po etak, ve sve u njemu istovremeno postoji na jednom mestu i na mnoštvu razli itih mesta«. Tako ti je to: danas jesi, sutra nisi. Stvar je samo u tome da pravilno oceniš kada je danas a kada sutra, premda je najsloženije uraditi ono što je najjednostavnije. Kao što

su, na primer, ona dva koraka koja treba napraviti od ulaznih vrata svoga stana do mesta gde se nalazi prekida za stepenišno svetlo. Dovoljan je samo jedan pogrešan pokret da bi nastala cela priča.

MOJA ŽENA VOLI MAKE

Moja žena voli make.

Sasvim jednostavna rečenica koja u sebi krije bezdane nerazumevanja.

»Ali, ako ja ostajem ravnodušna pred tvojom ljubavlju prema sintaksi«, kaže moja žena, »zašto tebe uznemirava moja ljubav prema ma kama?«

Tokom popodneva, u bezbroj malih posuda, ona priprema make je specijalitete: iznutrice, džigerice, kašice i papice, pilee noge, bubrege, parizer, mleko. Onda silazi u dvorište, zveckajući natovarena lončima i šerpicama, klopot njenih klompi odjekuje stepeništem. Gledam s terase kako svako jelo sipa u poseban anek. Manje posude za vee make; vee posude za više make; mleko u bezbroj anek. Uspravlja se, briše ruke o kecelju i poziva ih.

Možda ne znam šta je ljubav, ali zato znam šta je arolija. arolija je na in na koji se istog asa pojavljuje bezbroj make aka, na in na koji ih ona usmerava, gura njuške u posude, kako im miluje izuvijana lea, kako se njihovi repovi šire, kako joj se penju uz nogavice.

Vraam se u kuhinju, krstarim praznim stanom, odlazim do ormara, otvaram ga, gledam šta se sve nalazi unutra.

Kada se moja žena vrati iz dvorišta, pitae me šta želim za ruak. Rei u joj. Obedovaemo u tišini; ja u uzalud nastojati da pronaem make je dlake u jelu, na aršavu, na njenoj bluzi, u hlebu; ona e na kraju izneti dezert: puding od vanile.

Obožavam vanilu.

Jednom je moja žena rekla: »Mržnja udaljava oveka od prirode; ljubav ga vraa u kolevku svemira.«

Htela je da kaže da ovek koji voli, živi u skladu s ritmovima sveta: dan je za njega dan, a no — no. Ujutru on otvara o i, uve e ih zatvara.

Ona se, naravno, grozi takvih objašnjenja. Kaže: »Ako re i ne govore ono što kazuju, emu onda re i?«

Stvarno, emu re i?

ujem jeku njenih klompi: ona se vraa. Sedam na svoje mesto. Neka me nae onakvog kakvog me je ostavila.

Meutim, nou, dok ležim budan a ona spava, za ujem ponekad kako uzdahne u snu. Naginjem se nad nju i, iako je svetlost slaba, vidim kako joj nos podrhtava, kako joj se gornja usna zateže i podiže, i otkriva pritajenu belinu zuba, i znam — moja žena sanja miša.

POETIKA KRATKE PRIE, DRUGI DEO

Upravo kada sam naumio da preem preko ulice: nešto mi je upalo u oko. Zastao sam, iznenada slepac, i uo sve zvukove koje nikada ranije nisam uo. Onda me je dotakla ne ija ruka. Kroz suze sam video devojkicu izvanredne lepote, duginih boja, koja me je pitala: »Šta vam se desilo?« Rekao sam da mi je nešto upalo u oko. »Poite sa mnom«, kazala je devojkica. Uхватила me je za lakat i odvela u haustor. O i su do tada prestale da suze. Devojkica je papirnatom maramicom dotakla rub jednog mog kapka i pokazala crnu mrlju. Složili smo se da je to mušica, nikako komarac. Zidovi haustora, posebno tavanica, bili su islikani fantasti nim prizorima. »Ti stanuješ ovde?«, pitao sam je. »Ne«, rekla je devojkica, »ja stanujem u Zemunu.«

Primeujem da je ovo ve trea moja pri a u kojoj se re »iznenada« nalazi na samom po etku. Da li zbog toga treba da se zabrinem? Da li to zna i da je moja mašta iscrpljena? Da je izvor mog stvaralaštva presahnuo? Da li treba da se zabrinem? Ili da se poslužim pomodnim teoretisanjem i napišem kratak tekst, esej ili belešku, pogodan po dužini za kulturni dodatak »Politike«, u kojem bih govorio o nužnosti redukcije, o sužavanju vokabulara kao stvarnom preduslovu za pravu postmodernisti ku umetnost? Možda bih re »iznenada« mogao da proglasim za jezgrenu re svog stvaralaštva, za središte iz kojeg nastaje sve ostalo, da kažem kako nastojim da se vratim u samog sebe tako što u se vratiti u srž svog jezika? Onda bih mogao da odahnem. Ali kako mogu to da uradim kada me jedan od urednika kulturnog dodatka »Politike« ne voli zato što svojevremeno nisam u »Književnoj re i« objavio njegovu pri u? *Iznenada* sam se toga setio, i klonuh u svojoj stolici.

Ali ko zna, ko *doista* zna kako su se stvari odigrale? Kao da bi ovo bio prvi put da se služim lažima, kao da ve bezbroj puta, obraajui se

javnosti, nisam upotrebio složene i raznovrsne

konstrukcije koje su po ivale na mojim vrstima, debelim neistinama?

Ti si umetnik, kaže mi devojka iz prvog fragmenta, tebi je sve dozvoljeno!

ak i suze, kažem.

Ona pruža ruku. Zapažam tanke, duga ke prste, fino oblikovane nokte, dla ice na nadlanici. Pa, to su prave suze, kaže ona, ti stvarno pla eš!

Ali, kako to da dokažem?

Da, kaže Miloš Komadina, to je zbilja veliki problem. Jeste, slaže se Svetislav Basara. Mihajlo Panti potvrđuje, Predrag Markovi takoe. Svi smo veoma zamišljeni.

Ponovo sam slagao. Upotrebio sam stvarne, žive osobe za svoje pripoveda ke ciljeve, stavio im u usta re i koje nikada nisu izrekli. Mislim, Basara je sigurno nekada rekao »jeste«, Panti je mnogo toga potvrdio ali nikada u gore navedenom kontekstu. Nikada, uostalom, nisu Markovi, Panti, Basara i Komadina sedeli zajedno i slušali kako nari em nad svojom pripoveda kom sudbinom. Žalio sam se svakom od njih pojedina no, ali nikada svima njima zajedno. Govorio sam im (pojedina no) kako me zamara to stalno traganje za novom formom, kako sam opsednut time »kako u ispri ati pri u« a uopšte ne razmišljam o tome »šta pri a sadrži«. Onda sam rekao Komadini da u prei na sirovi realizam, da je to jedino što mi preostaje. Komadina se obradovao kao malo dete: pljeskao je rukama i ushieno podvrisikivao. A šta je realizam? upitao sam ga. Naglo je zautao, ruke su ostale da mu vise u vazduhu, po eo je da grize usne. Tako sam ga ostavio.

Mogao si jednostavnije da postupiš, kaže devojka iz prvog fragmenta.

Kako?

Mogao si da upotrebiš potpuno izmišljene likove.
Literaturi su neophodna stvorenja od krvi i mesa, kažem.
Pa, ti si od krvi i mesa, kaže devojka i smeška se.
Otkud znaš?

Ona prilazi i iznenada me, brišem »iznenada«, pišem »ona prilazi i vrsto mi stiska mošnjice, dok se istovremno svojim so nim usnama upija u moje. Oseam kako joj se usta blago otvaraju i kako njen jezik doti e«, ali umesto ushita oseam tup bol.

Šta je? kaže ona i pušta me.

Piljimo u mesto koje je do malopre držala.

Boli me, kažem.

Ona zavre rukav i pokazuje mišicu. Koža joj je ravnomerno tamna; nedavno se vratila s letovanja.

Opipavam miši, divim se njegovoj vrstini.

Vežbam, kaže ona. Plivam, ska em, dižem tegove.

Moraš da budeš oprezna s tolikom snagom, velim.

Ponovo oboje gledamo mesto koje je malopre držala.

Sva srea, kaže ona, da se ovo dogaa u literaturi, a ne u stvarnosti.

Književnost je jedina stvarnost, odgovaram.

Bol, međutim, ne prestaje.

Zašto bol nije uminuo u prethodnom fragmentu?

Zato što su se ravni stvarne i izmišljene stvarnosti toliko izmešale da pisac — *ovaj* pisac — više nije u stanju da ih pravilno razlikuje. Njemu je, uostalom, sve to odavno dojadilo. Uverio se da književnost, umetnost u celini, nema nikakvog uticaja; uverio se da je društveni položaj pisca više nego bedan; uverio se da ga itaju jedino drugi pisci, i to uglavnom iz dva razloga: iz zlu radosti, ako mu je delo loše, i iz stvaralačke zavisti, ako mu je delo dobro;

uverio se, takoe, u svoje ograni ene sposobnosti. Dakle, dosadno mu je. Dosadno mu je dok piše ovu pri u. On je u svetu književnosti mimo svoje volje. Radije bi se bavio nekim drugim stvarima, radije bi len ario u Nepal u ili Izraelu, radije bi živeo u potpunoj povu enosti. Ali kada zazvoni telefon, on se javlja; kada zatraže Davida A., on kaže: »Ja sam, izvol'te«; kada mu zatraže ovaj ili onaj prilog za ovaj ili onaj asopis, kada ga pozovu na razgovor u ovu ili onu izdava ku kuu, on obeava da e doi; iako nikako ne može da bude siguran da je on taj u ije ime govori. Ali, to je ve odavno napisao Borhes u paraboli o Borhesu i sebi, i svi se ponašaju kao da je problem time rešen, kao da je oseaj dvojnosti iš ezao s lica zemlje. David A. nasluuje da se tajna tog zaborava krije u složnom bratstvu onih pisaca koji vole da izigravaju sebe u javnosti, koji smatraju da je lik pisca njihova jedina stvarnost. Koji, shodno tome, ne vide nikakve razli ite ravni egzistencije, nego pristaju da žive i stvaraju samo u jednoj jedinoj ravni. Zbog toga su njihovi likovi spljeskani zgnje eni i jednodimenzionalni.

Dok za to vreme David A. u jednoj ravni osea potmulu bol u mošnjicama; u drugoj sve to zapisuje; u trejoj sve to ponovo doživljava, ali ovog puta bez ikakvog bola; u etvrtoj nema mošnice; dok u petoj.

Tu stajem. Ovo je gnusna gomila neistina i ne želim da imam veze s tim.

Misliš li, pita me devojk a iz prvog fragmenta, da je poštenje preduslov za dobru umetnost, za *pravu* umetnost?

Gledam je. Vidim da je ozbiljna, da ima lepe grudi, da su joj o i eli no plave. Kažem: Ko to može da zna?

Možda se nisam dobro izrazila, kaže devojk a. Možda je bolje da pitanje postavim na ovaj na in: Ako je umetnost deo života, da li je poštenje preduslov za *pravi* život?

Nastojim da dobijem u vremenu; zato je pitam: Poštenje prema kome? Prema samom sebi?

Ako nisi pošten prema sebi, prema kome onda možeš da budeš pošten? odgovara devojk a.

Žene su ponekad toliko pametne: da jedino možete da ih mrzite. U pravu si, kažem, poštenje prema sebi preduslov je za sveukupnu ovekovu egzistenciju.

Zna i, kaže devojka, i za umetnost?

I za umetnost.

Prema tome?

Slušaj, kažem joj, mogu da zamislim stotinu drugih stvari koje bismo ti i ja mogli da radimo umesto što ovde dangubimo raspravljajući o suštini umetni kog dela.

Na primer, kaže ona.

Gledam je. Ozbiljna je, pametna, ima lepe grudi, eli no plave o i, obla kolena. Voleo bih da, kažem i zautim.

Ona mi preta prstom. Nikada neeš postati pisac, govori devojka, uvek eš ostati šeprtlja. Nisi u stanju da prevališ svoju istinu preko usana, nisi u stanju da uo iš stvarnost koja te okružuje, nisi sposoban da stvoriš uverljive likove koji e izraziti tvoj umetni ki kredo i postati pouzdan meoš za moralne dileme našeg vremena. eprkaš po površini kao kokoška po bunjištu. Zadovoljavaš se pojavnim aspektom, a ne oseaš kako ispod zategnute ljudske kože treperi bilo. Gledaš fotografiju, beležiš ise ak, i ne primeuješ trajanje. Vidiš bore na licu, a ne pitaš se šta ih je izazvalo. Uo aváš trag, ali ne i —

Ne seri, kažem joj.

Devojka je iznenaena. Širi usta, širi o i, ko zna šta sve širi u svom zaprepašenju.

Ponekad se cela veština sastoji u pravom izboru re

Vidiš, kaže Miloš Komadina, ja ne bih tako postupio. Ni ja, kaže Svetislav Basara. Predrag Markovi i Mihajlo Panti nisu s nama. Sležem ramenima, odmahujem glavom, ali oni su nemilosrdni. Sva trojica smo pomalo pijani i idemo nekom duga kom ulicom. Ulica je oskudno osvetljena. Povremeno ugledamo banderu, povremeno tarabu, kat-kad kuni prag, klupu pred ulazom. Vidimo i jednog velikog žutog psa. Pas sedi, maše repom po prašini i podiže beli ast obla i. Zaobilazimo ga u pouzdanom polukrugu. Miloš Komadina pri a o tome kako su u njegovom kraju ljudi vrsti, kako ve na prvi pogled prepoznaje ko je kakav ovek, i kako je zemlja tamo dobra, kako na njoj sve uspeva. Svetislav Basara i ja odobravamo. Nemamo razloga da mu protivure imo. Sva trojica smo ustondirali od nekog afganistanskog hašiša, usta su nam suva, a nigde

nikakvog osvežavajućeg pisača. Prolazimo poslednju banderu. Sijalica se jedva vidi na njenom vrhu, škilji kao prolona zvezda. Svetislav Basara kaže da se ni ega ne boji, da je samog sebe ve nekoliko puta premetnuo preko glave. Želeo bih da ga pitam šta njemu zna i pisanje, ali ve smo toliko ugazili u mrak da se nokat pred okom ne vidi. Uje se samo kako nam izmeu nožnih prstiju curi prašina. Dakle, bosimo. Sva trojica smo lako odeveni, a po inje da pirka prohladan vetar i na nebu se gomilaju oblaci. Naravno, oblaci predstavljaju pesni ku slobodu, jer smo u mraku. Miloš Komadina više ništa ne govori, Svetislav Basara je takoe onemeo, uje se samo moj glas dok zanovetam o iscrpljenosti postojećih književnih formi, o nedovoljnosti utvrenih pripoveda kih obrazaca, dok sve to pravdam novom percepcijom, novim dostignuima fizike, uticajem filma i televizije, injenicom da živimo u doba kompjutera, uvidom da je ovek, i pored svega, sam na svetu. Stajem. Niko ne šljapka pored mene. Pružam ruke. Mrak visi u aršavima kao posteljina posle velikog pranja. Oprana je svetlost sveta. Eto, umetnost ne daje uvek odgovor, ne pruža izlaz, ne otkriva skrivene vratnice. Ostaje mi samo da ekam.

Vraam se re i »iznenada«.

Zašto se ona tako napadno, tako uo livo pojavljivala na po etku mojih novih pri a tokom poslednjih meseci? Da li je iznenadnost postala glavna odlika moga života? Ili me svaki trenutak života iznenauje? Ili me, što je najbliže istini, iznenauje svaki po etak pri e?

Gledano iz jedne perspektive, ponavljanje je odraz lošeg stila. Dobar pripoveda provodi sate, dane, mesece godine nad svojim stranicama; prepravlja, brusi, dopunjuje; gotovo delo, kada ga umorne ruke umetnika iznesu na svetlost dana, blešti kao dijamant. Svaka stranica na izgled je ista, ali svaka se u stvari razlikuje.

To si lepo rekao, kaže devojka iz prvog fragmenta.

Odgovaram joj da mene zanima druga perspektiva, odnosno, drugi nivo; onaj na kojem je svaka stranica na izgled razli ita, iako je u stvari svaka ista.

Ponovi, kaže devojka.

Svaki put pišem istu pri u, kažem joj, svaki put pokušavam da saopštim svoju nemo da napišem pri u.

Zašto onda svaki put ne napišeš istu pri u?

Zato što nemam dovoljno smelosti, kažem joj, i zato što ...

Zašto? neumoljivo pita devojka.

Zato što nisam pošten, priznajem.

Je li vidiš, kaže devojka, je li vidiš da sam bila u pravu? Poštenje je preduslov za *pravu* umetnost, samo umetnost koja poiva na temeljima poštenja, itd, itd.

Ne želim više da je slušam.

Šta se doista desilo s devojkom iz prvog fragmenta?

»Ako zatvorim oči«, rekao sam joj, »da li eš me ponovo voleti?« Devojka je presavila papirnu maramicu, osvrnula se i bacila je u ugao. »Ljubav se ne traži«, rekla je, »ljubav se dobija.« Zidovi haustora, a posebno tavanica, bili su islikani fantasti nim prizorima, premda me nijedan od njih nije podseao ni na šta. »Sada moram da idem«, rekla je devojka. Poželeo sam bar da sa uvam njenu maramicu, ali ona nije dozvoljavala da je potražim meu kiselkastim otpacima. Ponudila mi je jednu istu. Odbio sam; u stvari, prihvatio sam pod uslovom da se na njoj nae nova mušica iz mog oka. Devojka je pristala. Nju je sve ovo oigledno zabavljalo. Izašli smo na ulicu, onda smo ušli u park. U parku, složili smo se, imamo ve šanse. »Sešu na klupu«, rekla je devojka, »a vi potražite najbolje mesto.« Nisam se mnogo udaljio. Oblizao sam prst, podigao ga u vazduh, osetio odakle dolazi povetarac. Stao sam licem prema njemu. »Spreman sam«, rekao sam devojci i razrogaio oči. Video sam ljude u hodu, oblake, tramvaj, decu, granje, svaki sunev zrak, ptice, dva psa, gomilu peska, trotoar. Onda više nisam ništa video. »Tu je«, rekla je devojka i verovatno mi pokazala papirnu maramicu s crnom mrljom. I poela da pla e ...

O ajan kraj.

Ali ne mogu da mu se vraam.

Nastavljam, pružam ruku u pokušaju da utešim nepoznatu devojku, ali sada *stvarni* slepac a ne *iznenadni*, i ne znam gde da je spustim. A i kad bih je spustio, da li bih nešto promenio? Odnosno: kada bih progovorio, da li bih nešto rekao? Stojim, dakle, i lepo oseam kako prolazi dan i pada no. Po svemu sudei, to je uslovljeno mojim prelaskom iz gramati kog prošlog u gramati ko sadašnje vreme. No

je mračna i strašna, i ima hiljadu oči. Bojim se. Gde je sada devojka koja mi je pomogla u prvom fragmentu. Pored mojih nogu

protrava pas. Ne pitajte me kako to znam, ali to nije onaj žuti pas, ovaj je malen i šaren, i zove se Niki. Onda vetar pored mene pronosi neiji šešir, pa jedno zgužvano pismo, nekoliko novanica, štap i naočice. Onda dolazi leto, pa jesen, pa zima, i kada ponovo progledam: vidim da se nalazim na prostranoj snežnoj padini. Preda mnom je devianski sneg; iza mene, beskrajna nit mojih tragova. Savršena slika za uzaludnost mojih pripovedakih pokušaja. Neka na tome ostane. Da. O, da.

UMEE LJUBAVI

Ako ona treba da dođe u šest, onda je sve spremno već u pet. Preostaje mi samo da je ekam, kao što mi posle, kada ona dođe, preostaje da je spremim da ode.

»Spremiti« možda nije najbolja reč, ali u nedostatku jedne svake druga reč može da posluži. Zašto praviti razliku između nečega što ne postoji i nečeg drugog što takoe ne postoji?

Bilo kako bilo, spremavanje (za mene) označava veštinu ili umeće da se, inače nešto na izgled sasvim različito, u stvari ono što ovek doista namerava da učini. Stvarnost se tako pokazuje kao privid, dok se prava stvarnost odigrava neprimetno. Pokret ruke, na primer, samo je maska za treptaj oka ili primicanje butine. Kašalj je pravi paravan. Kosa se sklanja sa lica da bi stopalo lakše disalo. I tome sliče.

Dakle, ona dolazi, seda, povlači i suknu preko kolena. Kada prekrsti noge, uje se kako joj se tararape. Lice joj je rumeno, oči crne, prsti fino oblikovani. Boja laka na njenim noktima uznemirava, ali ne obavezuje. Njeno elo, međutim, sasvim je glatko, ne pamtim da sam ikada na njemu videla neku boru.

Prvo izmenjamo nekoliko stvari. Obično stvari o vremenu, poslu, dnevnim događajima. Pre nego što progovori, ona malo napuše usne. Nekad je pustim da priča; nekad namerno nastavim upravo onda kada pomisli da ću zautati; tada joj usne ostaju napuene sve dok ih ne ovlaži jezikom. Vidim samo vrh jezika, ali lako mogu da zamislim ostatak.

Ili onaj trenutak kada ugrabim priliku da je uhvatim za ruku. Moram, pre svega, da odglumim iznenađenje ili uzbuđenje ili neku sličnu imenicu, zatim da je uhvatim za ruku, da pazim da stisak nije prejak, i da ne traje predugo, da je pustim kao da je nisam ni uhvatila. A onda posmatram kako otisci mojih prstiju, kako crvenilo

nestaje. Uvek sam se pitala kuda odlazi? Kako to da je jedan as sve rumeno, a drugi belo, ravno? Zar otisak nema pravo na opstanak?

Jednom mi je rekla da odnedavno misli da joj je život okončan i da sada živi nakon života, u neekvivalentnom dobijenom vremenu.

Kao živi mrtvac, rekla sam.

Ona se nasmejala. Prvi put sam tada ušla njen smeh. Zar ti li im na mrtvacu? pitala je.

Poželela sam da joj dotaknem obraz i kažem nešto o lepoti breskve. Ne, rekla sam, ne li iš. Nisam se pomerila: ruke su mi ostale skrštene u krilu.

Kada bih ti sve ispričala, rekla je, mislila bi da sam luda.

Zatvorila sam oči, pa sam ih ponovo otvorila.

Imam osećaj, nastavila je, da sam prošla kroz vrata koja su se za mnom zatvorila, to je sve. Okrenula sam se i pomislila: to je, znači, moj život.

Ako zaplače, kazala sam u sebi, dlanovima u joj obujmiti slepoočnice i blago, ali u isto vreme silovito, privući glavu na svoje grudi.

Ponekad joj pridržim kaput samo zato da bih na tren zadržala dlanove na njenim ramenima.

Da li ona uopšte zna zašto je pozivam?

Da li ja uopšte znam zašto ona dolazi?

Svaki put kažem sebi: Ne plaši se reći. Ali kada otvorim vrata i ona uđe u predsooblje, ovlaš mi dodirne obraz u imitaciji poljupca i kaže prvu stvar koja joj padne na pamet, osetim kako se negde duboko u sebi kreem prema tišini.

Doduše, moja tišina je kao njen život. Govorim, ali osećam da sam prešla onu granicu kada reći imaju značenje.

Ona se saginje, eše zglob, pa list, pa opet zglob, onda iskree glavu i gleda me odozdo.

Taj udni ugao dozvoljava mi da vidim pege na njenom vratu, odsjaj na zlatnom lančanu, šnalu u kosi.

Jednom smo pričale o strasti. Ona je samo odmahivala glavom, odbijajući da poveruje. Kada sam rekla da je strast mera ljubavi, rekla je: Šta ti znaš o ljubavi? Rekla je to povijene glave i istog asa

vrhovima prstiju leve ruke dotakla vrhove prstiju desne ruke. Napravila sam se da nisam ula, iako sam ja nju mogla da upitam šta *ona* zna o strasti. Onda sam videla da su moje ruke, do tada prekrštene u krilu, ponovile njen pokret: vrhovi prstiju su se sjedinili i napravili krug. Mogla sam da kažem: Strast je podudarnost, ljubav je kretanje ka istovetnosti. Ali nisam. utala sam. Ona je odvojila prvo pal eve, potom ostale prste. Ponovila sam njene pokrete: prvo pal evi, potom ostali prsti. Onda je ona, ali to više nije važno.

Važno je ovo: nikad ne gubi onaj ko voli; gubi samo onaj ko je voljen.

JA SAM KAMERA

Jednom mi je jedna žena pri ala o kiši. Stajali smo nasred mosta i ona je govorila o tome kako je voda faktor koji ne određuje samo naše postojanje u kosmosu, nego mnogo više. »Koliko više?«, pitao sam je. Ona sleže ramenima. »Mnogo više«, rekla je.

Bilo je i drugih dogaaja. Jednom, na primer, iz autobusa sam video kako ptice sleu na lešinu neke životinje. Pomislio sam: Ako autobus stane, tu u izai. Onda je ovek koji je sedeo pored mene upitao koliko je sati. Okrenuo sam se da mu kažem, a kada sam ponovo pogledao kroz prozor: video sam neki drugi pejzaž. Nisam, u stvari, ništa video. Autobus je ušao u tunel i zrnca neonske svetlosti tonula su izmeu pramenova benzinskih isparenja.

Ili onda, kada sam u prolazu, u glavnoj ulici, ugledao svoj lik. Piljio je u mene iz ogledala u izlogu kapadžijske radnje. Zastao sam, vratio se, pravio se da me nešto posebno interesuje. Od stotinak kapa u izlogu, samo jedna nije bila ka ket. Svi ka keti su, ta no na sredini, imali dugme presvu eno odgovarajuom tkaninom. Šta li to dugme radi na vrhu ka keta? Podigao sam pogled prema ogledalu i ugledao kapadžiju. Osvrnuo sam se, pomislivši da stoji iza mene, a on je tada provukao ruku, uzeo jedan ka ket i zatvorio vratašca. Na tim vratašcima visilo je ogledalo. U ogledalu sam ugledao sebe.

U stvari, ne postoji tok, ne postoje zbivanja. Postoje samo niti izmeu pojedinih dogaaja koje se tegle kao fino tkanje pau ine.

U samoi svoje sobe rekao sam: »Tišina je po etaik svega, glas je kraj svega.« I još: »Re i su naše dobrovoljno izgnanstvo.«

U knjižicu s tvrdim koricama upisao sam: »Moj jezik je moja granica. Kada govorim, podižem goleme zidove izmeu sebe i sveta.«

Negde sam pro itao da je neko rekao: »Ja sam kamera.« I ja sam. Nisam siguran da razumem princip prelamanja svetlosti u prizmi, ali to me ne spre ava da budem kamera. Pogledam, trepnem; pogledam, trepnem. Žena koja je sedela pored mene upitala je da li mi je nešto upalio u oko. Nisam stigao da odgovorim, a ona je ve izvadila papirnu maramicu. Uzeo sam maramicu, pogledao je, trepnuo, i rekao da je sve u redu. Žena je podigla ruku, pomislio sam da hoe da mi otme maramicu, pa sam je brzo strpao u džep. Ali žena je sklonila pramen kose s ela i rekla: »Umorna sam. Toliko sam umorna, da ne znam kako se zovem.« Odgovorio sam da razumem, da i sam ponekad pomišljam na to. »Na šta?«, pitala je žena. »Na prednost neznanja«, rekao sam. Ona se naslonila na zavesu i zaspala.

Pre mnogo godina došao sam u ovaj grad. To e biti, mislio sam, prva re enica. Potom u opisati grad. Grad je mali, kue su niske, bašte pune cvea, itd. Ima dana, meutim, kada je grad još manji, kada se uvla i u sebe zbog žege ili mraza ili pustinjskog vetra. Tada junaci knjige razmišljaju kako da odu iz grada, šta e im ta promena doneti, itd. Ali kada na kraju odu, ak ni psi ne laju za njima.

Upisao sam u knjižicu s tvrdim koricama: »Prilagoditi se bez promene.«

Jednog dana sam gledao kako oblaci putuju preko neba. Onda sam gledao kako liše uzvraa udare vetra. Pa sam obratio pažnju na hod buba kroz busenje trave. Onda sam gledao kako ja kora am. Pomislio sam da bi vredelo utvrditi neke podudarnosti, ali nisam znao kako njihove nožice da svedem na svoje. Naime, bube, ako se ne varam, imaju šest nogu, a ja, ako se ne varam, samo dve. Osim toga, one ne pomeraju svoje noge u isto vreme: mislim, sve tri leve, pa sve tri desne. Ležao sam potrbuške i pokušavao da otkrijem kako to one ine. Tada sam osetio da me neko posmatra. Pogledao sam i video skakavca.

Uvek sam pomišljao kako u negde pozvoniti i kako e mi neko otvoriti. Nije bilo važno ko e izai pred mene: ovek, žena ili dete. Sam in otvaranja inio me je srenim.

Mislim da sam jednom rekao: »Gvože je prepreka, drvo je vatra.«

Desilo se da mi je ta žena stala iza lea. »Nemoj više nikada da mi staješ iza lea«, rekao sam joj. »Ako ne mogu da stanem tamo gde

želim«, odgovorila je, »onda ne u nigde stati.« Obišao sam je i stao joj iza lea. »Kako se sad *ti* osećaš?« pitao sam. Uo sam kako diše, kako traži pravi odgovor. Ništa me ne bi iznenadilo: da je poela da plače, da je poželela da se ubije, da se okrenula i

izgrebala mi lice. Posle mi je pisala duga ka pisma u kojima je nalazila hiljadu opravdanja za moj i njen postupak. »Meutim«, naglasila je, »onaj trenutak kada si mi zastao iza lea pamtim kao trenutak najizdvojenije spoznaje u svom životu. Sve je prošlo kroz mene, i ništa nije ostalo.«

Išao sam ulicom i video nov i na rubu plo nika. Onda sam za uo zvuk drugog nov ia. Prvi sam video pred sobom, drugi sam uo iza sebe. Ali iza mene nije bilo ni ega. Možda je zvuk stigao s velikim zakašnjenjem? Iskrivio sam vrat i pogledao zgradu pred kojom se sve to dogaalo. Na prvom, šestom i sedmom spratu gorelo je svetio. Sa ekao sam da se ugasi u sva tri stana.

U knjižicu s tvrdim koricama upisao sam: »Izjedna avanje razlika podrazumeva uo avanje sli nosti, ali kada legnem, onda hodanje doživljavam kao nešto što mi ne pripada. Ako zamislim sebe kako kora am, vidim nekoga u oblaku prašine. Budem li ustao, ništa se nee promeniti. Onaj ko leži ne namerava da popusti.«

Žena koja je stajala ispred mene u redu naglo se okrenula, únela mi se u lice i prosiktala nekakvu gadost. Lice mi se izobli ilo

od mu nine. Kada je videla da ne odgovaram, obratila se ovek u iza mene. Uo sam kako ovek odgovara, a onda mi se lice opustilo, prešao sam preko ulice, kupio pomorandže i otišao kući.

Jednom sam video kako neki ovek baca pikavac. Pikavac je pao na pločnik. Vratio sam se dva koraka unazad, potom sam se sagnuo i pretvarao da vezujem pertle. Sve vreme nisam skidao pogled s pikavca. Prvo je na njega stao ovek u mokasinama, potom deo u patikama, potom ovek u patikama. Priželjkivao sam nogu žene, kao što esto priželjkujem. Onda je, međutim, pikavac nestao.

Postoji po etak, koji je težak; postoji kraj, koji je takođe težak. Ono između - da li je ono dato takvo kakvo je, ili se možda menja približavanjem po etka, udalžavanjem kraja?

ZALUDNI POECI

Nekada, davno, iscrpljivao sam se zamršenim proračunima. Na primer: koliko priliv pitke vode utiče na razornu moć kiseline? Zamišljao sam cevi različitih profila, crtao skice na tabacima trgovske hartije, rešavao jednačinu, zbrajao, oduzimao. Kada bih podigao

glavu, viao sam glatku površ neba, olistalo
stablo, senke.

Ve nekoliko godina pokušavam da se setim jedne
sasvim kratke re enice. Ne znam ta no ko je
izgovorio te re i, kada, gde, ali

uveren sam da bi one, kada bih se samo prisetio, potpuno izmenile moj život: preokrenuo bih se kao rukavica.

Sve je zapo elo odmah nakon što se prethodno završilo, i premda bi se moglo rei da je izmeu kraja i po etka postojao segment tišine, kriška, rez, ono što bih u samoi sobe nazvao »sev tišine«, ovde, u javnosti, ne bih, sigurno, ne. Naravno, kada ovek po ne da sumnja, onda sumnja zauvek: re i mu nee pomoi, dela još manje, namere nikako. Uzmimo, na primer, vreme. Jednom sam, po najveoj kiši, stajao u sred polja. Voda se u mlazevima slivala niz moje telo. Onda je zasjalo sunce. Da li je to bila oluja, kratkotrajni letnji pljusak, provala oblaka? Napravio sam nekoliko koraka, tek-tako, ni u jednom odreenom pravcu, mogao sam da krenem kud god sam hteo, ali ništa od toga nije me privla ilo, stoga sam samo napravio nekoliko koraka, dva ili tri. Ubrzo sam pod vrelim zracima sunca po eo da ispuštam onaj otužni miris pokislih zbog kojeg sam, nekada davno, mnogo pre svega ostalog, morao da povraam. Po glavi mi se, tada, vrzmala samo jedna re enica: »Prljavi posao.« Znao sam još neke re enice, ali jedino mi se ta vrzmala po glavi, nijedna druga, a ni to nije re enica u pravom smislu re i, ima mnogo lepših, potpunijih, s podmetom i prirokom i svim onim priloškim odredbama koje su me uvek inile srenim, koje me uvek ine srenim. I tako, kada su me upitali zašto ta re enica a ne neka druga, odgovorio sam da ne možemo biti odgovorni za sve što se odigrava u prostoru našeg tela. Namerno sam upotrebio re »prostor«, namerno sam rekao »telo«. U suštini, bilo mi je svejedno. Mogao sam isto tako da kažem »vakuum« ili »globus« ili »tikva«. Sada mi je žao što nisam rekao »tikva«. Neke re i mogu da se kažu samo jednom u životu i ako se taj trenutak propusti ...

U subotu, meutim, pošli smo u šetnju. (Obratite pažnju na iznenadnu preciznost u odreivanju vremena i namere.) Put je bio prašnjav, kupine pokraj puta pogotovo, c smokvama da ne govorimo. U po etku, svako od nas je nešto pokazivao, vukli smo se za rukave, mlatarali šibama, uzvikivali proste re i i osluškivali odjek. Put je vijugao i neki su stalno obeavali da e se posle sledee okuke nešto pojaviti. Šta? pitali smo, ali oni su bili tajanstveni. A ako biste prutiem udarili po listu, pokrov prašine skliznuo bi s njega kao leptir. A aiko biste šibom doka ili ne iju butinu, rumenilo bi se svilo oko nje kao

glista. U jednom polju videli smo oveka koji nas nije video. U drugom nismo videli nikoga, ali svi smo bili sigurni da nas nebo gleda. Tu, na toj deonici, zavladao je muk, osvrtali smo se i trzali, ali samo u prvi mah, posle smo

stisnutih usana piljili u potiljak onoga ispred sebe i kora ali kao da, eto, baš tako moramo da kora amo. Posle je bilo malo svežije. Tada smo ve zašli s druge strane brda, i možda je tu vetar bio slobodniji. Neko je po eo da peva, ali kada smo svi zagrajali i zatražili da prestane, ispostavilo se da to nije bio niko od nas. Na prstima smo prišli kamenoj ogradi, prvo na jednoj pa na drugoj strani puta, ali videli smo samo i kove, ponekog guštera, sprženu travu.

Iz daljine, pre nego što sam mu prišao, poverovao sam da gleda na sat, ali iz blizine, pošto sam mu prišao, video sam da gleda u ranu na ru nom zglobu. Pomislio sam kako je rana zgodna metafora za vreme, ali nisam bio siguran da li bi tog oveka to zanimalo. Posmatrao sam nekoliko minuta kako brižno motri na svoju ranu, ak sam i zastrugao nogama, zakašljao se, pljunuo, ali on nije obratio pažnju na mene. Za njega, možda, nisam ni postojao. Po eo sam da gubim strpljenje, ali on je upravo tada oblizao usne. Jasno se pokazao zaobljeni vrh jezika, koji je prešao preko ljuspastih neravnina. Da li je to bio znak upozorenja ili izraz podsmeha? Sve je mogue, pogotovo ono što nam se najmanje ini takvim. Zašao sam mu iza lea i odlu io da pri ekam. Kad-tad, pomislio sam, kad-tad. Ali ubrzo je po ela da me proždire sumnja: možda sada, dok mu stojim iza lea, on koristi moju neopreznost i žmuri? Ili jednostavno ne gleda u ranu ve negde drugde? Brzo sam prevalio onih nekoliko koraka koji su nas razdvajali, ali ovek je i dalje piljio u svoju ranu. Možda je uo da dolazim, pa otvorio o i u pravi as? Odmakao sam se korak-dva, tiho, tiho, a onda naglo sko io pred njega. Nije ni trepnuo! Možda mu nisam izašao iz vidokruga, pomislio sam. Tada sam razumeo da ne znam koliki je obim ovekovog pogleda. Zagledao sam se pravo pred sebe, onda virnuo nadesno pa nalevo, onda ponovo pogledao u horizont. uo sam kako neko kašlje, kako struže nogama, možda je to bio i pljesak, mislim: tup udar dva dlana, dlana o dlan, ali sada sam samo gledao, bio sam sam pogled, i nisam imao vremena ni za šta drugo.

A onda sam odlu io da se ženim. Ovako re eno, može se u initi da je odluka došla napre ac, a ona je, u stvari, dolazila tokom mnogih letnjih ve eri, tokom beskrajnih sati provedenih u vinogradima, gde sam sporim pokretima otkidao po dva-tri zrna groža, i meu kukuruzima, gde sam, nešto kasnije, nastojao da se oslobodim tih

istih zrna. Ti pokreti, ta nadimanja i naprezanja nisu ni u kom slučaju bila spora, o ne, ali o tome nekom drugom prilikom, sada je reč o ljubavi, iako ljubav nije sinonim za ženidbu, ali ponekad se zna enja povezuju na in koji ima smisla samo za one za koje

nema. Besmislen zaklju ak, ali sasvim dobar za povratak na po etak. Naime, odlu io sam da se ženim i ništa drugo nije me zanimalo. Obukao sam najbolji kaput, na glavu stavio crni šešir, cipele nisam imao, ali nadao sam se da to nee uticati, pogotovo što sam imao i kravatu i maramicu, u stvari: bila je to imitacija maramice prišivena za gornji rub malog džepa, na levoj strani kaputa, negde u visini srca, i verovao sam da je ta ponuda dovoljna da zaseni sve ostale mane, od kojih nedostatak cipela nije bila najvea, a opet, s druge strane, sve zavisi od toga kako se ljudima pristupi, i to me je najviše uznemiravalo, budui da su sva moja dosadašnja iskustva, u smislu pristupanja a ne ženidbe, bila povezana samo s muškarcima, od kojih se žene, kako sam na uo, znatno razlikuju, ta ka. Sakrio sam stopala ispod klupe i po eo da ekam. Srce mi je burno udaralo. elo mi se znojilo, ali šešir je dobro upijao. Dlanove sam brisao o pantalone. Povremeno sam udisao vazduh, povremeno ga ispuštao. Sve u svemu, dobro bi mi došla ona imitacija maramice, ali sam strepeo da u pokidati džep, a odvaljeni džep, koji zjapi i bestidno pokazuje utrobu kaputa, nije dobra preporuka. Makar se, usled nadimanja postave, videlo kako srce skakue. Malo kasnije, u podne, u park je naišao jedan muškarac, seo pored mene i, posle nekoliko re enica, spustio dlan na moju butinu. Rekao sam mu da sam odlu io da se ženim. On je prvo podigao dlan, pa ga vratio na isto mesto. Rekao sam mu da sam svestan razlika izmeu muškaraca i žena, iako ih nikada nisam spoznao. Žene ili muškarce? pitao je on. Razlike, rekao sam. Ne znam šta da kažem rekao je ovek. Spustio je i drugi dlan na moju butinu, odmah do prvog, i sada mi je li io na davljenika više nego na bilo koga drugog. A onda je pognuo glavu, pa i nju spustio na moju butinu, nekako odmah do svojih ruku, prvo elo a onda obraz, i tako ostao. Dotakao sam mu kosu: bila je puna sitnog belog praha, kao da je negde celog prepodneva štemovao zidove. On je uzdahnuo, a ja sam ispravio kolena i pokazao bosa stopala. Na suprotnoj strani parka, ispod topola, ciknula je žena. ovek se nije pomerio, a ja sam zadovoljan zgr io nožne prste, proteglio se, ispravio ih, kao onomad, u sred noi, kada sam ih video pod svetlošu srebrnog meseca i pomislio: To je nešto što mi niko ne može oduzeti.

Nekoliko dana kasnije predložili su mi da poem u obližnje selo. U tivo sam zahvalio i naglasio da nikada između dva mesta nisam uo avao toliko sli nosti, ili toliko razlike, da bih s jednog morao da odlazim na drugo. Razlika je re koju esto upotrebljavate, rekoše oni. Sve me je to podsealo na nešto što sam ve video ili uo ili pro itao, ali nisam hteo da zanovetam. Odreene stvari mogu se uraditi samo ako se nikad ne urade. Tako i ja: zašto da govorim

nekome o ustrojstvu kosmosa, o sumnji avosti po pitanju ljudske egzistencije, kada mogu da se izgovorim glavoboljom? Rekao sam, dakle, da me boli glava. Ponudili su me aspirinom, zatim oblogom, pomenuli su ak i japansku masažu. Kroz prozor su se videle rascvetale trešnje i kajsije, a ispod njih, u hladu stabala, u mirisu cvetova i landaranju leptirova, sedele su devojke. Uvek to inim, uvek skreem pažnju na nevažno u nastojanju da izbegnem suštinsko. Oni su, naravno, pogledali za mnom. Pomislio sam da e njihova prva pomisao biti da želim da ostanem nasamo s devoj—, pa sam ih prekinuo u pola re enice. Za udili su se. Kako to? pitali su. Nastojao sam da budem strpljiv: ne može se od svakog o ekivati da zna ono što vi znate, još manje ono što ne znate. I to mi je zazvu alo poznato: kao da sam to ve rekao ili napisao. Upitao sam ih da li se seaju nekog trenutka kada sam izjavio istu ili bar sli nu misao, ili možda znaju da li sam je ranije napisao? Koliko je nama poznato, odgovoriše, vi ne znate da pišete. Gle, ko bi se tome nadao! Odmah sam zatražio papir i pero i mastilo i spajalice i upija i penkalo. Sve sam dobio. Oni su rasprostrli papir, ja sam umo io pero u mastionicu. Vazduh je bio bezbojan i prozra an, kao i uvek. Onda sam podigao pero i gotovo istog asa za ulo se da se više ništa ne uje. Kona no se oglasi jedan od njih, onaj najhrabriji, premda nekada najstrašljiviji progovori prvi: Hajde, napiši nešto, re e taj. Ja pogledah iskosa, nigde odreeno, tek-tako, kao da razmišljam šta bi u tom asu bilo najprikladnije. Neka posveta bi dobro došla, ali kako da je sro im kada ne znam ak ni svoje ime? Tada videh kako se na samom vrhu perca uobli ava kap mastila.

To je sve. To je sve. Preostalo je još samo da se ponovo udahne vazduh, dobri stari vazduh, udahnut i izdahnut ve bezbroj puta, poslednji put malopre, ili je to ipak bilo nešto davnije: ju e ili prekju e, ponekad stvarno ne mogu da se setim kada sam poslednji put udahnuo ili izdahnuo, odavno sam prestao da povezujem te dve radnje, prestao da mislim na disanje, raš istio s besmislicama: disanje, hodanje, govor, sve sam to izbacio iz upotrebe, pogotovo poslednje, odnosno, najpre potonje, ali možda sam tako upao u protivre nost, hvalim vazduh kojeg se odri em, još malo pa u se di iti koracima koje ne inim ili re ima koje ne izgovaram, što je, doduše, istina, s obzirom da se najviše ponosim re ima koje nikome nisam

rekao, što je paradoks o kojem se ve toliko pisalo, video sam to kada sam bio u biblioteci, kada sam prišao pultu i upitao bibliotekarku da li ima neku knjigu o re ima, prolazio sam pored biblioteke pa sam pomislio da bih mogao da svratim, a nekada sam verovao da me ni etiri bela konja nee odvui preko tih stepenica i izmeu tih stubova, ali eto, ušao sam, tabani su mi šljapkali preko plasti nog poda kao da gazim po mokrai, a bibliotekarka je

odgovorila da su sve knjige o re ima, da mogu da uzmem bilo koju, na osnovu ega sam zatražio neku o nenapisanim re ima, i da skratim, kada su me izbacili, setio sam se ona etiri bela konja, bio je moj deda u pravu, jednom ko ijaš: uvek ko ijaš, jednom Jevrejin: uvek Jevrejin, ništa ti nee pomoi, mogu da ne znaju ko te je rodio, mogu da ne znaju gde si sahranjen, ali ti si uvek ti, ja sam uvek ja, re je uvek re , i šta tu ima da se pri a, život je odricanje, odustajanje, ništa me nee ubediti u suprotno, niko takoe, ponajmanje onaj koji ovo ita u sebi, ili izvan sebe, svejedno, nema te sile koja e me ponovo naterati da hodam, pri am, dišem, pišam, ne, pisau, uvek u pišati, neminovnosti ne treba mešati sa slobodom izbora, šum vode nije kreket žaba, iako su mi jednom neki Japanci tvrdili suprotno, uveravali me u, rekli da, ali nema te sile, to sam ve rekao, ponavljam se, morau da izdahnem, i to u oba smisla, prvo vazduh, onda sebe, potom dolazi dugo mirovanje, sloboda, bezbednost, groktaj svinje pod mese inom, urlik pauna u vrbaku, topot nepoznatih nogu, glasovi, zora, još jedan zaludan po etak.

FITILJ

Ponovo jedna od onih re enica koje dolaze neznano otkuda i odlaze neznano gde, kao što je ve re eno, samo što sam ovog puta bio spreman, odnosno, rešio sam da ekam, ugasio svetio, otvorio prozor, pažljivo motrio

na svaki dašak vetra, na gibanje zavese, na sve vee zgušnjavanje mraka, na svaki znak pojave re enice, i pritom sam utao, iako ima onih koji govore da bez jezika nema sveta, da je govor potvrda našeg postojanja, što, nadam se, ne isklju uje stenjanje, jer sam, uprkos svemu, morao da stenjem, zapetljan u neki kanap koji sam, nekad davno, došeo i ostavio na sred sobe, ostavio i zaboravio, premda sam tada hteo da se obesim, ali me je zbunilo pitanje dužine, naime, nisam znao koliki komad kanapa je potreban da bi jedno normalno ljudsko telo, ako se za moje telo može rei da je normalno i ljudsko, koliko je, dakle, potrebno da bi ono visilo slobodno kao klatno ili kao visak, ali sada sam shvatio, dok sam stenjao i borio se s užetom, da se sloboda može stei i u vodoravnom položaju, kao što sam shvatio da mi je neophodna svetlost svece da bih nešto nazreo u ovom gustom mraku, ali prvo sam morao da prokumem svoju proždrljivost, koliko sam samo svea pojeo u poslednja dva ili tri meseca, ak i u trenucima kada sam bio sasvim sit, grickao sam svee, one tanje doduše, ali svea je svea, u to se ne može sumnjati, jedino se za sveu bez fitilja može rei da nije svea ve nešto drugo, neka nepoznata

re , deo nekog nemuštog jezika koji nikada
nee biti izgovoren, ponajmanje onda kada
ponajviše osetimo potrebu za njim, eto,
ponovo filozofiram umesto da pipam oko sebe
i levom i desnom rukom, dok su još slobodne,
i dok još imam obe, i tako sam

ih zagnjurio u pesak, u prašinu, u prljavštinu, u sve te re i koje po inju istim slovom, i mnogo toga sam našao: kalem, dugme, naprstak, mišji izmet, alku, ogrizak od kruške, auru, a onda su se prsti na mojoj desnoj šaci savili oko ne ega što je nalikovalo svei, oseala su se zadebljanja istopljenog voska, i stvrdnuta kvržica na vrhu fitilja, preostalo je još samo da proverim, prvo drugom rukom a potom nosom, da li je moja prva pomisao najbolja pomisao, što me je podsetilo na zen budizam, ali nisam imao vremena da se zadržavam na objašnjenjima, podigao sam ono što sam našao i istovremeno podigao levu ruku, a onda je ipak trebalo da proe malo vremena dok nisam shvatio da levom rukom ne mogu da pronaem desnu, ili obratno, ili bilo kako, ali kako god bilo: oseao sam kako landaram rukama po vazduhu, ali zaludno, zaludno, gotovo kao da sam otelovljenje donkihотовske zaludnosti, što je najobi nija smicalica onoga ko zna u šta e se sve ovo izroditi, jer je mnogo prirodnije rei da ovek u mraku gubi orijentaciju, da po inje da veruje da mu je kraj blizu i da su mu svi gresi oprošteni, iako strepi od božjeg suda i priželjkuje da mu se pred otvorenim nebesima pokaže onaj Floberov papagaj, onaj koji se zvao Lulu a ne neki drugi, što je opet smicalica lika kojeg ovde izmišljaju, eto koliko su stvari zapetljane, koliko su lišene kraja i po etka, koliko pokazuju da je sve jedno a jedno sve, ali moram da požurim, jer ako ovako nastavim: prvi zraci jutarnjeg sunca prodree kroz žaluzine a ja u i dalje mlatarati rukama kao vetranja a, pa sam stoga pokušao da se saberem, da odredim iste uglove za obe ruke, uglove pod kojima e one krenuti prema mojim grudima i kona no se spojiti, kao vodeni cvetovi posle uzdrhtale ljubavne igre, eto: ponovo se vraamo na ljubav kao i mnogo puta do sada, u stvari: svaki razgovor o trigonometriji neumitno vodi prema ljubavi, kao da je ljubav matematika a ne, a ne, šta ono beše ljubav?, ponovo sam zastranio, ponovo sam pokazao kako je ljudska volja povodljiva, kako je krhko svako ovekovo preduzee, što me je podsetilo na one trenutke kada su poželeli da nam objasne u enje stoika, ili su to možda bili pitagorejci, u svakom slu aju: gledali smo u tablu prekrivenu tragovima krede sve dok ih nisu obrisali, a onda ponovo prekrili tablu novim tragovima, a svaki od tih tragova, navodno, zna io je nešto više u odnosu na preašnje tragove, u šta nisam mogao da poverujem, ni tada ni sada ni bilo kada, pogotovo

ne sada: dok sam se naprezao da uskladim svoje pokrete onako kako to nikada nisam inio, ali strah od neuspeha je polako ileo, nestajao iz mene, što sam ipak mogao da smatram svojom pobedom, što me je podsetilo na re i moga u itelja, koji je rekao: Namera se postiže nanamerno, kao disanje, kao hod, kao i ak koji se ka i za lea sisara i odlazi u sasvim nova prostranstva, pa sam tako i ja prestao da mislim, odnosno, po eo da ne-mislim na ono što sam priželjkivao da uradim, i stvarno, ubrzo, ako se može verovati mom oseaju za vreme, ruke su mi se spojile a grudi napunile

ushitom, kao onomad tokom sletske vežbe, i još ranije: kada smo stajali u redu za supu, preostalo mi je još samo da se uverim, uverio sam se, jeste, to je svea, ostatak svee, fitilj je sa uvan, nisam ga pojeo, možda sam ga grickao, ali to ne smeta, nee uticati ni na šta, još samo da je pomirišem, što nije teško, premda je presudno, odavno sam, naime, raskrstio sa svojim nosom, ta nije re eno: utvrdio gde je, šta je i kakva mu je namera, za šta me je posebno zadužila jedna miada žena u ipkastim gaicama, ne pitajte me kako sam doznao da je miada, ali u torn slu aju nešto ne odgovara istini, jer kada sam video tu ženu: imao sam samo jednu ruku i jednu nogu, a sada imam obe ruke i obe noge, možda i više, ko bi znao, ja ne, ne ja, od mene se tako nešto ne može o ekivati, uostalom: sada sam ve mirisao onaj patrljak svee i nos mi je nepogrešivo govorio: to je svea, ne tim re ima, naravno, i ne tim jezikom, ali sve re i govore isto, i svi jezici, svi pokušavaju da izraze ono što se mnogo bolje saopštava bez re ; bez jezika, ali ja sam nau io da ispunjavam zadatke a ne da se zamajavam hagiotikom, što je zna ilo da treba da potražim šibice, ili upalja , ili kresivo, i da u treperavoj svetlosti svee vidim dokle je dospela ova re enica, jer sam shvatio da mi je ponovo promakla, da mi se otrgla, da nisam uspeo da je zauzdam, kao što ponekad ne uspem da zauzdam svoje staro srce, o bešici i da ne govorim, ali ja sam odavno rekao da meni ne treba verovati, ni

u mraku ni na svetlu, svee ili daña, svejedno, kakva je razlika, svetlost je jedna, ista, ko je video jednu: taj je video sve ostale, ta ka, još ne, još samo malo, ovaj fitilj nee dugo trajati, dosadilo mi je da budem samo glas, pogledajte me pravo u lice, u o i, uo ite sve što možete, urežite moj lik u pamenje, eto, pretvorio sam se u re enicu, po eo sam da govorim u njeno ime, u ime onoga koji e sledeeg trenutka pomisliti na plikove na hrapavim prstima, na plikove koje upravo oseam, ta ka, još ne, stisnuu zube, valjda ili imam, šta je bol, samo nova varka, kao što je sve ovo, ta ka, još ne, sve dok se plami ak odupire, još ne, dok se jezik podiže prema nepcu, a onda, još ne, spokoj, tišina, ta ka, da, ta ka.

POETIKA KRATKE PRIE, TREI DEO

U po etku, svaka pri a imala je poentu. Poenta vas je podizala, pumpala vam adrenalin u srce, stvarala utisak da su se stvari koje vas okružuju pomerile s mesta. Pogledali biste se u ogledalo i uvideli da više niste isti.

Onda su izmislili pri u bez poente. Umesto poente dobijali ste iš ekivanje poente. Pomalo zbunjeni, ostavljali ste pri u, okretali joj lea, a neizre ena poenta sustizala vas je kao teretno vozilo, mrvila vam kosti, kidala utrobu, oduzimala dah.

Potoni su došle pri e u kojima nije bilo pri e. Niste ih voleli zato što su vas i suviše podseale na vaš vlastiti život, na injenicu da živite kao veina ljudi: bez uzbuenja, u monotoniji, daleko od jednostavnih istina.

Tada je došao postmodernizam. Tada smo došli mi. Dohvatili smo svaki pojedina an prozni model i razloži ga na najsitnije delove. Iskopali smo veliko groblje proze, uredili parcele, postavili spomen-obeležja. Neko nam je rekao da se to zove dekonstrukcija, a mi smo se samo smejali, pljuvali u dlanove i zabijali ašove u meku zemlju. A kada smo završili i osmotrili uredan niz humki, shvatili smo da posao tek po inje.

Ova pri a je priznanje da više ništa ne znamo. Uništili smo postojee pripoveda ke forme, ali nismo stvorili nove. Slikovito re eno: znamo strane sveta, znamo kako se zovu, ali ne znamo koja je koja. Gde je, na primer, sever? Gde zapad? Pogledajte kako se vrtimo, kako osluškujemo, kako podižemo vlažne prste, kako nati emo nao are ... Ništa ne pomaže. I ništa nee pomoi: iz prostog razloga što je postmodernizam od nas napravio analiti ke bogalje, a kratka pri a nastaje kao rezultat sinteze.

Nau iemo kako se pravi sinteza, kažemo.

Ali znamo da nam to nikada nee poi za rukom.

Zašto?

Zato što se sinteza, *ta* sinteza, ne može nau iti. Ona nije deo teorije: ona je deo života. Ona se svakodnevno odigrava na ulici, u tramvaju, u zelenkastom polumraku stanova zaštićenim izbledelim šalonima od jare avgustovskog sunca, itd. Ma koliko raš lanjavali književna dela, sinteza nije nešto na šta možemo da pokažemo prstom. Sinteza je organska tvorevina i ostaje tamo gde joj je mesto: u organskom svetu, u duhu tvorca.

A mi smo hladni analiti ari, ledeni bregovi, kraljevi svojih polarnih prostranstava. Oko nas se širi mraz, steže zima, pucaju stene i književne konstrukcije, grizu vetrovi, lede se tradicionalisti i pretvaraju u providne svee koje vise sa streha naših ututkanih igloa. O, kako smo dovoljni sami sebi! O, kako volimo ono što radimo!

Ništa od nas. Ova pri a je priznanje da smo dospeli u orsokak. Ponos nam ne dozvoljava da to javno priznamo, ali zalihe su se

smanjile, književni magacini su prazni, konzerve bajatih formi i onako nisu za jelo. Drugim re ima, moraemo uskoro da se

obrušimo sami na sebe. Potvrđujemo drevnu istinu: kada dođe do svog kraja, svaki umetnik uništava samog sebe.

U međuvremenu, vidimo sebe kao svetionike. More je uzburkano, no tamna, uje se lelek brodolomnika. Mi smo kule svetilje i pokazujemo im pravac kojim treba da krenu kroz more književnog naslea.

Ali, istina je druga ija: more je mirno, glatko kao zejtin. Ne tonu brodovi, ve se tope naše ledene sante. Jedino nam preostaje da izmenjujemo poruke i biltene, da stvarnost pretvaramo u paranoidni zaplet u kojem smo mi jedine žrtve.

Tako vam je to. Ulazimo u istoriju, a izlazimo iz života. Ne može se i jedno i drugo.

Ali budimo bar hrabri kapetani.

I dok nam voda stiže do grla, do usta, do nosa ak!, naš pogled je postojan, naša ruka podignuta u pozdrav - zbogom, postmodernisti ka pri o, zbogom!

I nema nas više.

PAPA

U trenutku kada se Mendosa, izlazeći iz igre, prekrsti pred televizijskom kamerom, Papa se uzbueno ispravi. Potom pogleda oko sebe, ali kardinali mirno spavaju u svojim udobnim foteljama. Mendosa iš ezava iz kadra, Papa na as ponovo osea teret samoe, ali tada se igra nastavlja i on se prepušta nemuštim navija kim strastima.

Papa voli da razgovara s vojnicima. Oni mu pri aju o dalekim krajevima u kojima nije nikada bio. Voleo bih da sam vojnik, misli Papa dok se zaustavlja pred postrojenom etom. eta je stigla iz daleka. Vojnici su prljavi, pokriveni znojem i skorelom krvlju. Neki jedva stoje na nogama, neki dremaju oslonjeni na koplja. »Vojni e«, obraa se Papa

stasitom vojniku i primeuje mlade malje iznad njegove gornje usne, »reci mi kako izgleda Jerusalim?« Vojnik pokušava da se isprsi i Papa zapaža kako mu mišii drhte od naprezanja i iscrpljenosti. »Kada sam ja tamo stigao«, kaže vojnik, »video sam samo pepeo.«

U šetnji dugim hodnicima, Papa najpre uoči simetriju ponavljanja. Kada podigne glavu, vidi arabeske kojima ne može da otkrije smisao, »Zašto bi sve imalo smisao?« pita se Papa šapatom, a onda se brao ugrize za jezik i osvrne na sve strane. Danas i zidovi imaju uši.

Papa se budi rano. Prozor je otvoren, vazduh svež, nebo plavo, itd. Papa ustaje, sapliui se o dugu monu košulju, i ugleda pticu na simsu. Papa se vraa do nonog sto ia, ali od sinonog sendvi a nije ništa ostalo. »Pti ice«, kaže Papa ptici, »hoeš li sa ekati da nekoga pošaljem po malo hleba?« Ptica ne odgovara. »Ili bi možda više volela neko zrnevlje — pšenicu ili proso?« Ptica i dalje uti. Papa podrže slušalicu i traži glavni magacin. Sanjivi glas kaže: »Halo?« »Ima li prosa u magacinu?«, pita Papa. »Ko pita?«, kaže onaj glas, podjednako sanjiv. Tada ptica odlee. »Ko pita?«, ponavlja glas. »Nije važno«, kaže Papa i spušta slušalicu.

Dugo uopšte nije znao da postoje ogledala, a onda ga jednog dana uvode u sobu u kojoj mu bezbrojne glatke površine vraaju odraz njegovog lika. Papa za trenutak zamišlja svet prepun Papa i coke jezikom od ushita. Onda zove majstore i kaže im da skinu sva ogledala. Zadržava samo jedno, u potkrovlju, za koje niko ne zna.

Ako nešto mrzi, onda su to jutra. Naime, svaki put kada se probudi, vidi da mu se nona košulja zarozala sve do brade. »Želeo bih da spavam u pidžami«, kaže Papa i ljutito udara nogom. Kardinali se zgledaju. »I dosta mi je ove none kapice«, urla Papa i baca kapicu s glave. Kapica pada na postavljene svilene papu e, dar turskog ambasadora. »Propisi nam ne dozvoljavaju«, usuuje se napokon da progovori jedan kardinal. Propisi, misli Papa, prokletstvo — trebalo je da ostanem obi an seoski pop.

Papa piše pesme. Jedan novinar ga pita: »U vašem sluaju doista se mora govoriti o božanskom nadahnuu, zar ne?« Papa je itao *Fausta*, zna on kuda to pitanje vodi. Stoga uti. »Ima li drugih pitanja?«, oglašava se kardinal koji je Papin ataše za štampu. Papa osea znoj na elu kao dodir ne ije ledene ruke.

Pre podne sednice, u podne službeni ru kovi, po podne pripreme za naredni dan, jedino uve e (pre i posle ve ernje molitve) Papa ima malo vremena za sebe. Sedi pored prozora i gleda u nebo. Od svega što tamo vidi, najviše mu se dopadaju oblaci. Svaki oblak ima drugi oblik. Neki li e na dobro poznate stvari, drugi na stvari koje e tek biti izmišljene, trei nagoveštavaju daleke svetove, etvrti se raspadaju pred Papinim pogledom. Koraci koji se uju iz dubine palate pripadaju mladom kalueru koji Papi donosi nonu posudu. Papa bi rado porazgovarao s mladim ovek, ali kaluer je sebi odsekao jezik kako bi sve svoje misli zaveštao bogu. Kakva glupost, misli Papa. Kaluer ostavlja nonu posudu iza vrata, prekriva je bogato izvezenom tkaninom, klanja se i odlazi.

Papa je sam. Ništa ga ne zanima. Prelistao je Sveto pismo, ali nije uspeo da pronae nijedno mesto koje ne zna napamet. Mogao bi nekome da telefonira: kome? Nekada se zabavljao tako što je nasumice okretao brojeve telefona i onda se kikotao u rukav dok bi unezvereni (muški ili ženski) glas vikao: »Halo! Halo? Ko je?« Ali Papa oseća da je prerastao takve male razonode. Sada radije zamišlja svet u kojem postoje bar dvojica Papa. Mogao bi s tim drugim da igra domine ili šah. A tek kad bi ih bilo trojica! Preferans! Papa zadovoljno trlja ruke. Možda bi to mogao da iznese kao predlog na sledeem koncilu? Papa odlazi do radnog stola, uklju uje kompjuter i postavlja pitanje: Kada e se održati sledei ekumenski koncil? Kompjuter odgovara: 2012. godine. Papa kuca: Ali ja tada neu biti živ! Ti neeš, odgovara kompjuter, ali Papa hoe.

Da li je ovo moje pravo lice? misli Papa nagnut nad lavor. Teško je razabrati ta no stanje stvari na namreškanoj površini vode, ali Papa ipak misli da ima upave obrve, duga ke trepavice i plave o i. Papa zahvata vodu i pljuska se po licu. Kada se voda primiri, i kada se ponovo zagleda u nju, uveren je da su mu o i crne.

Papa šeta dvorištem. Dvorište je ograeno visokim zidom. Svaki put kada doe do zida: Papa oslušne. Ništa se ne uje. S druge strane ne dopire nikakav zvuk. Možda tamo nema ni ega, misli Papa, možda sam ja sam na svetu? Iza njegovih lea otpadaju jabuke i kruške: padaju zreli plodovi na potšišanu travu. »Ej«, vi e Papa, »ima li nekog s druge strane?« Tišina, tišina, samo tišina.

Jednom, usred propovedi, u spokoju sve ane atmosfere, upravo kada Papa podiže prst da bi stavio naglasak na svoju sledeu reenicu, ustaje jedan od vernika i jasnim glasom pita: »Kako može Papa da zna istinu o porodici? Ko ima žene i decu? On ili mi?« S obzirom da pitanje nije direktno upueno Papi, Papa se — kao i svi ostali — osvire oko sebe, ali niko ne pokušava da odgovori. Možda bih ja mogao da pružim neki odgovor, misli Papa, ali tada uo avasvoj visoko podignuti kažiprst. Nikada još nije video svoj kažiprst u takvoj svetlosti! To je božji znak, misli Papa. S neskrivenim išekivanjem krivi vrat i gleda u kupolu. Ali tamo je mra no, tamo je takomra no, a Papa se boji mraka. On prinosi kažiprst licu, obazrivo: kao da nosi buktinju, i onda pada u nesvest.

Papa je uveren da život nema po etak i kraj. On samo menja oblija: danas smo ovo, sutra smo ono. Papa, naravno, ne ume da objasni kako se, i zašto, broj ljudi poveava. Da li je broj života ostao isti, s tim što se manifestuje u veem broju ljudskih jedinki? I da li to zna i da ljudi postaju mnogobrojniji zahvaljujui tame što istrebljuju izvesne životinjske vrste? Možda sam ja nekada bio dodo? misli Papa. On vidi sebe na nekom od oto ja u Indijskom okeanu, i vidi španske ili holandske osvaja e kako mu prilaze s osmehom i isukanim ma em. Ne prilazite, upozorava ih on, ja sam Papa! Ali Španac je brz, iskusan: zna on, kao i Holandez, da je dodo glupa i nemona ptica, beskrajno naivna i poverljiva. Doi, dodo, doi, pevuše osvaja i. A onda: sev ma a, miris krvi, topla orba, pe eni batak, i nepotreban drob, ba en iza palisada, koji ak ni psi nee da pomirišu.

Papa kle i i razgovara sa šestogodišnjim de akom. Nalaze se u sirotištu svete Katarine, ili Izabele, ili Dominik, ili Žanevjev. Toliko bezgrešnih žena, misli Papa, u ovom, najgorem od svih svetova: pa, to je neverovatno! On ini poslednji napor da navede de kia na razgovor, ali de ak je odlu an. Papa zna šta sledi: ili e de ak po eti da pla e, ili e mu pokazati jezik. Sladak, gladak, ruži ast jezi ak! Papa bi, naravno, više voleo jezi ak, ali ovek nikada ne može da bude siguran s tim derištima. Papa ustaje, ovlaš se oslanja na de akovo rame (tako je sitno, tako krhko) i koristi priliku da mu neprimetno opali vrgu po zajapurenom uhu. Taj trik Papa je nau io još u mladosti, na ulicama u V. i B., pre nego što su ga strpali u bogosloviju. I tako, kada se udalji nekoliko koraka i za uje de ji urlik (koji ga setno

podsea na inkviziciju), Papa se okree i nemono širi ruke. Dok jedna od jedrih sestara pokušava da umiri de aka re ima: »Ne pla i, sine, Papa e ponovo doi.«

Jesam li ja dobar ovek? misli Papa. On sedi u velikoj, praznoj sobi, u kojoj se svi zvukovi udnovato pojaavaju. Kada pomeri nogu i kvrcne mu reumati no koleno, izgleda kao da se sveci strmoglavljaju sa zidova. Možda je dobrota povezana s mirovanjem? Papa povla i svileni gajtan: iako ništa ne uje, zna da je u dubini Vatikana pokrenut mehanizam koji e se, trenutak kasnije, pojaviti na vratima u obliku mladog nemog kaluera sa nonom posudom u rukama. »Ovo je neka greška«, kaže Papa, »zvao sam kardinale, ne tebe.« Kaluer sleže ramenima, smeši se i polazi prema izlazu. »Ali, nema veze«, kaže Papa, »doi 'vamo.« Kaluer prilazi i Papa ga uzima za ruku. »Reci mi«, kaže Papa, »jesam li ja dobar ovek?« Kaluer širi o i, traži pravi izraz lica, a onda otvara usta. Papa prvo vidi patrljak jezika, udno debeo i kvrgav, potom uje glas koji sažima sve glasove. Onda zidovi po inju da se ruše.

Papa sedi pored bunara. Hladno mu je, ali nikome ne pada na pamet da mu donese ogrta . Prehladiu se ovde, misli Papa, i možda u umreti. I dalje mu niko ne donosi ogrta . Uskoro e kiše, zatim mraz, sneg. Bar imam dovoljno vode, misli Papa i oslanja elo na kamenu ogradu. »Ako nemaš vatru, upotrebi led«: tako glasi poslovica koju je odavno pro itao u nekom rukopisu iz tajnog odeljenja vaticanske biblioteke. A druga: »Ne možeš se vratiti ako prvo ne odeš.« Jedna je sa Islanda, druga sa Polinezije. Svet je tako velik, misli Papa dok mu se kamene šare urezuju u negovanu kožu ela. Kada bi me neko video sa jako velike visine, misli dalje, bio bih samo ništavna mrlja u beskrajn božje bašte: ali, ko može da gleda sa takve razdaljine? Trenutak kasnije prva kap kiše pada mu na vrat. Papa podiže glavu da osmotri dokle su stigli oblaci (možda e mu neko ipak doneti kišobran?), ali umesto oblaka vidi veliko oko na modroj kupoli neba.

Papa ima 99 godina. Odavno je prestao da jede, spava i prima posetioce. Neprekidno pilji u somotsku zavesu iza koje, uveren je, prebiva bog. Ne zna odakle mu to: zbog ega povezuje somot s bogom: možda je u pitanju specifi na rapava glatkost tkanine, ko zna? Papa bi najradije odmahnuo rukom, ali ne može da je pomeri. I dalje pilji u somotsku zavesu, priželjkujui bilo kakav drhtaj njenih nabora. Bog, meutim, uti, okleva. Papa se prisea trenutka koji je najviše voleo u životu: dok sedi za mermernim sto iem u poslasti

arnici, još uvek de ak, prinose mu veliku porciju sladoleda. I kada se zavesa kasnije doista pokrene, Papa nije iznenaen što

umesto boga vidi nasmejanu kelnericu u kratkoj suknji, s rupicama na obrazima. Ili možda bog tako izgleda? Više nije važno, zna Papa, zatvara oči, plazi jezik i prima poslednju pri est. Sa snenim ukusom vanile.

POSKAKI VANJE

Dva puta sam ve pokušao re ima da izrazim onu granicu koju oseam kao blago poskakivanje moga srca, a oba puta su moje re i dovedene u vezu s mojim pokretima, kao da svako od njih nije jezik za sebe, što je znatno štetilo - šta je to moglo da ošteti: drugu re ? drugi pokret? kako re može da zna šta je bol? otkud pokretu bilo šta osim snage? premda, naravno, uvek se može re i da je re odsustvo bola, praznina, ist prostor, nešto što je oduvek bilo kao da nikada nije bilo, nešto što nikada nee biti, premda, naravno, nikada se ne sme zaboraviti ono što je govorio moj u itelj: Za sve ono što postoji mora da postoji nešto što ne postoji, i (dodajem ja) obratno, što u ovom slu aju zna i da za ono što *ne* postoji mora da postoji nešto što postoji, ovo ve po inje da me zamara, kao što sam onomad rekao onoj ženi, u vrbaku, kod potoka, dok se saginjala da dohvati vodu i pljusne se izmeu butina (a ja sam se ježio!), rekao sam joj: Ponekad pomislim da znam ono što ne znam, a ona je nastavila da se pljuska, i u svakoj kapi vode (jasno sam video svaku kap) prelamailo se sve ono što sam pažljivo skupljao celog života, osetio

sam se kao p el a bez saa ili lastavica bez gnezda, osetio sam se kao niz poreenja koja, sva zajedno, nisu mogla da izraze moj oseaj gubitka, ledenu samou - kako ja ska em steme na temu! - koja mi je klizila uz ki mu kao zmija, što je još jedno poreenje, a nekad sam toliko bio protiv njih, nekad sam verovao da stvarima nisu potrebni posrednici, da se sve može izraziti prostim matemati kim radnjama, a onda sam uvideo da matematika ne postoji u prirodi, ali to je bilo posle, prvo sam sedeo i gledao kako žena izlazi iz potoka i staje na obalu, raširenih nogu, prepuštajući se suncu i povetarcu, a njena kika je vijorila kao bi , i sve je bilo toliko razli ito od svega onoga što sam imao prilike da vidim u drugim prilikama, iako je, u isto vreme, sve posedovalo prepoznatljiv kvalitet, kakvou, dodir, ukus, kao da sam u ustima držao celu ovu pastoralnu scenu, kao da sam nercima gledao u dlake na ženinim butinama, ali bilo kako bilo, tada sam video aeroplan, leteo je sasvim nisko iznad brda, pratio zamišljenu liniju koja je u grubim crtama vodila s istoka na zapad i sekao zamišljene sun eve zrake koji su dolazili odozgo, s juga, i premda se nikakav zvuk nije uo, znao sam da klipovi mahnitaju u cilindrima, da igle vrludaju meu oznakama mernih instrumenata, a žena je rekla: Za neke stvari nikada nije kasnio, rekla je to tako glasno i oštro da sam se trgao i gurnuo buba-maru sa vrha masla ka, što

nikako nije zna ilo da se ne slažem, naprotiv,
naprotiv, ne znam da li bih

mogao brže da izrazim svoje slaganje, a ona je prvo obukla gaice, pa podsuknju, pa pravu suknju, znao sam da se sprema da ode, ništa se tu ne može izmeniti, stvari su onakve kakve jesu, ništa ih ne može promeniti, greška je upravo u tome što ljudi veruju da se iz jedne prirode može preći u drugu, kao da su to dva voza u pokretu, koja idu istom brzinom, paralelnim šinama, tako da između kretanja i mirovanja nema razlike, tako da samo jedan korak menja celokupan raspored vašeg putovanja, ali poenta (otkud mi ta re ?) jeste u tome da se iz voza prelazi u voz, da je samo promenjen *cilj*, a cilj ne postoji u prirodi, to je izmišljotina ljudskog uma, priroda je besciljna, ona nema nikakvu svrhu, ona ne postoji *da bi*, ne postoji *zbog*, ona ne poznaje uzroke i posledice, sve je u njoj takvo kakvo jeste, samo bivstvovanje, bivljenje, i ovde moram da primetim da najmanje re i imamo za najsloženije pojave, kao što je »život«, kao što je »ljubav«, šta još, šta još, zar ništa više nije složeno, a žena je ve daleko odmakla, kika se klatila na njenim leima, suknja se vijorila i falte mrsile, podsetilo me je to na brisa e koji lete preko vetrobrana dok se kiša u aršavima spušta na put, na automobil, iako ja nikada nisam bio u automobilu, samo sam ponekad iz jarka, u koji su me ostavljali dok su sejali ili kosili ili brali jagode, samo sam odatle imao prilike da vidim automobile koji su hitro prolazili putem, mada je vidljivost bila smanjena zbog oblaka. prašine koje su ostavljali za sobom, tako da sam uve e, kod kue, morao da ispiram o i kamilicom, nagnut nad laborom, u položaju nedostojnim za jedno ljudsko bie, makar ono bilo prepuno nedostataka, kao što sam ja, ali ovek ne bira svoje telo, ovek ga dobija, i najbolje što može da u ini jeste da ga iskoristi na najbolji mogui na in, u jarku, u dupku, u invalidskim kolicima, ispod kruške, ali ne bih želeo da me ponovo pogrešno shvate, ne bih želeo da se pomisli da telo vidim samo kao zbir pokreta, ne, naklonjen sam re ima više nego samom sebi, kao što sam onomad rekao ženi koja je iz velike daljine išla pravo prema meni: I pokret i re su sinonimi za slepilo, a ona je stala, zagledala se u svoje lakovane cipele, poprskane mrvicama skorelog blata, napuila usne, ovlažila ih jezikom, kažiprstom pomerila nao are, dlanom uklonila šiške s ela, ubrzo e, pomislio sam, po eti da pla e, ništa me više ne iznenauje otkako sam se otisnuo u svet, ali ona nije zaplakala, klekla je pored mene i rekla; Pomogao si mi da progledam i u inio da svet vidim

onakav kakav jeste, a me kao zbir privida, što me je veoma zbunilo, i kao re enica i kao postupak, nisam znao šta da radim, ruke su mi se trzale po krilu od uzbuenja, obrazi podrhtavali kao, kao šta, zašto sve mora na nešto da podsea, zašto smo nesigurni kada ne znamo, zašto ne kažem »obrazi su podrhtavali« i ta ka, zašto strepim od mogućnosti da drugim ljudima obrazi podrhtavaju na druge na ine, zašto svet mora da ima koordinate koje svi razumeju, retki su ljudi koji odlaze da bi se izgubili, svi polaze s namerom da pronau, sebe ili drugog, ili neki predmet, neku uspomenu,

svejedno je šta se traži, svi ulaze s namerom da izau, a ja sam samo jednom zašao meu kukuruze bez ikakve namere, sapleo sam se o neke žile i kad sam podigao glavu: video sam zavesu od kukuruza, a kad sam napokon ustao, jednostavno sam kro io meu stabljike i nastavio da hodam zatvorenih o iju, a kad sam ih ponovo otvorio, ne pitajte me koliko je to trajalo, bio sam meu kukuruzima ali nisam znao gde sam, mogao sam, naravno, da sa ekam da padne no, da pokušam da se orijentišem prema zvezdama, pod uslovom da prepoznam zvezde, ali ja sam samo stajao, u io da razaznajem šumove, odvajao ih, jedan po jedan, kao slojeve luka (još jedno poreenje!), dok na kraju nisam ostao u tišini, sam, bio sam u isto vreme svugde i nigde, i nisam znao zašto sam tu i kako u odatle otii, i sada mogu da objasnim onesinonime za slepilo, ni re ni pokret nisu mi ništa zna ili, kome da govorim, kuda da krenem, što pokazuje da o i nisu organ vida, pravog vida, bolje re eno, kao što sam onomad rekao onoj ženi, ali to sam ve ispri ao, ponavljam se, ponavljam, a u stvari, nema više mnogo da se pri a, smešno je što uopšte govorim, ali tu se ne može ništa izmeniti, prirodno je da od oveka koji je iskusio tišinu ne o ekujete re i, slažem se, ali zar tokom istorije nisu najviše govorili oni koji najviše zastupaju utanje, nije li to paradoks koji najviše raduje zagovornike buke, mislim, re i, mislim, govora, i zar nisam onda sam sebi rekao meu

kukuruzima: Vreme je, i nisam li odmah zažalio, i zbog toga što sam progovorio, i zbog toga što sam pomislio na vreme, i zbog toga što sam oseao da kreem, što sam ve video sebe kako odlazim, to sam hteo onomad da kažem onoj ženi na ulazu u park, ali je ona zamahnula kišobranom (a do malopre sam mislio da je tada sijalo sunce), i kad ga je spustila na moju nadlanicu, ne, kada sam video crvenu prugu koja označava udarac, nije još mnogo ostalo, dakle, dok se masnica pojavljivala niotkuda, kao arolija, nema još mnogo, uhvatio sam se za srce, figurativno, naravno, jer sam mogao da osetim svako svoje staro rebro, blizu smo ve, blizu, pokušavajui da smirim njegovo poskakivanje, pokušavajui da mu objasnim, ali kako ovek da se obrati svome srcu kada se njegov jezik sastoji od širenja i skupljanja, nismo daleko, još malo, još malo, ili pak od poskakivanja i, ponekad, samo još as, ponekad, dakle, od zastoja, od mirovanja, kada ovek mora da oslušne, gotovo je, i da pomisli: To je, dakle, to. Kraj.

LASOVI, ŠARE

Za Radovana Kragulja

Sasvim tiho, sasvim tiho, kada zadržim dah, sasvim tiho, pognuta gotovo do ruba, i dalje, i dalje, o da, evo sada, mogu da ujem kako sve uti.

Pri aj mi o ljubavi, kaže ona, a iznad njenog ramena, tamo, šara na zidu se otvara kao ljudsko oko.

Ritam je smenjivanje gustog i retkog, punoe i praznine. Kada dišem, na primer, postajem neko, a onda, uz izdah, ponovo postajem niko. Nema me, ništa nije moje, jedino u ustima oseam debljinu jezika, njegovu snagu. Tada jezik iš ezava, i ja se vraam, nem.

Pomislio je na re , ali nije mogao da utvrdi koju stvar ozna ava.

Seti se, esto sam mu govorila, kako smo nekad, uve e, šetali izmeu empresa, posebno sam ga podseala na onaj avgustovski suton kada mu je leptir sleteo na prugasti sako a cipele se zabelele od fine prašine, i on mi je odgovorio, ne, ništa nije rekao, nije mi mogao da govori, osim na onom svom nemuštom jeziku, na kojem je sve posedovalo beskrajnu širinu, ali sigurna sam da sam mu u o ima videla, šta sam mogla da vidim, ništa, lažem sebe, izmišljam re i utehe, govorim njemu da bih mogla da pri am sebi, teram njega da se sea kako bih mogla da vidim sebe, odraženu u njegovom oku, naspram borova, naspram neba, naspram noi koja pada kao žipon na moju butinu.

Danima ve pokušavam da ga nau im nekim stvarima, iznenadim esto i njega i sebe, dotaknem ga pa se udaljim, ili obrnuto, a on ništa od toga ne pamti. Sedi i govori. Zasipa me lavinom re i. Žmirka.

Pripoveda je prag, piše on, zatim ustaje i otvara vrata. Mesec je iznad šume. Ribe su u reci, ispod leda. Vazduh je gust i pitak kao med. Prag blešti, usijan od mnogobrojnih stopala. Put vodi kroz šumu. Smrznuto drvo puca kao pištolj. On se vraa za sto, zaklapa svesku, ponovo je otvara. Onda zapisuje: Pripoveda je kao vrata. Izlaz iz zla.

Sve je samo po etak, rekla sam mu, ništa nema kraj, ak ni ova re enica.

Povremeno, nou, budim se i osluškujem. Ne može se bogzna šta uti u ovoj divljini, ali ipak. U stvari, raduje me sam in slušanja, redosled i smena nemih stvari, premda ponekad ipak pretrnem. Tako, ni za šta, ili možda upravo zbog toga.

Bez obzira, bez obzira na njega, ponavlja ona, kao da su re i tu, uz nas, kao da ih može upotrebiti.

ovek koji dolazi preko polja. Odakle, odakle?

Nije metafora ako se naklonost definiše kao kretanje, u redu, ali ako stojim, da li to zna i da u u potpunosti biti lišen ljubavi? A šta ako je ljubav mirovanje? Pipam oko sebe, ali ništa ne nalazim, pa i kada krenem, zar me neko zbog toga više voli? Možda je moje kretanje udaljavanje, možda ostavljam za sobom ono emu se drugi približavaju možda uvek silazim s velike visine? Miran sam kad me nema, sabran sam kad ne postojim.

O, zadrhtala sam, ali nisam se okrenula. Znala sam da on gleda u moja ramena, pa u pod, pa negde pored sebe. Znala sam, takoe, kada e po eti da osluškuje, da se napreže da dozna hou li nešto rei. I sama sam osluškivala. Imala sam oseaj da mi se celo bie svilo unazad, toliko sam želela da ga ujem. Ništa nisam ula. Onda sam se setila re i jedne de je pesme. A on je, iza mojih lea, po eo da peva.

Da, ali na postavljeno pitanje ona se samo smeši i pokazuje dlan. Kao da iz njega mogu da pro itam odgovor.

Re i kao zaboravljena imena: zna e više nego što mogu da kažu.

Pišem kao krivac. Iz potaje.

Ovo je tišina. Ovo je po etak moje nove pri e.

SPECIJALNO ZA RADIO

Napolju je hladno. Nema mnogo ljudi. Staze su pokriveno ledom. Drvee je bez liša. Ulazim u novi period. Ukidam vezu izmeu podmeta i priroka. Kažem: »Stolica.« I to je cela pri a. Kažem: »Astal.« I to je cela pri a. Kažem: »Pri a.« **AN** to ne postoji. Ovo je potpuni raspad. Ovo više nikoga ne zanima. Ovo je kona ni oblik nasilja nad tekstom. Hodam. Pevam. Suzdržavam se. Gledam. U krajnjoj liniji. U prvobitnoj nameri. Bez ikakvih ograni enja. Imajui u vidu. Nezainteresovan ni za šta. U stvari, tišina nije na svom mestu. U stvari, kada koraknem, uz sasvim prepoznatljivo naprezanje listova i butina, o bedrima i da ne govorim, šuštanje vazduha postaje nepodnošljivo. Dakle, imam oseaj. ini mi se. Rekao bih da. Gotovo sam sklon da poverujem. A sve vreme mislim kako neko, iza lea ili iza zavese, uti, uti, pomalo namršten, pomalo nagnut, stisnutih pesnica. Dan je lep. Napolju je hladno. Nema mnogo ljudi. Imam nešto na umu. Koliko ti je godina, devoj ice? Kuda vodi ovaj put? Kada e doi poštar? Prošlo je ve nekoliko daña otkako je. Niko nije umeo da kaže kada se u gradu. Po ko zna koji put smislio je da. Mraz steže. Pucketa fitilj. Mesec gviri iznad oblaka. Tako je lepo opisivati. Ponekad pomislim da je sve u dahu, u na inu uzmicanja ili prekidanja. Ponekad ne mislim ni na šta. Jednom mi se desilo. Iznenada me spopalo. Povazdan sam priželjkivao. Ustajem. Sedam. Ustajem. Sedam. Da li je ve bilo re i o ponavljanju. Govorilo se o. Nagovešteno je da. Ne mislim, mislim da ne mislim. Ništa više nije kao nekada. Toplo je. Zubi se pokazuju kada se ovek osmehne. O i se sužavaju. Kosa vijori na vetru. Gde su p ele? Odakle dopire zvuk sekire? Ko je to tamo? ídem. ešem se. Kažem mojoj ženi. Podseam je na. Ona uti. I koliko to ve traje? Izmeu senke i svetlosti postoji prostor. Na ulici je hladno. U stanu viada prijatna toplina. Zid je hrapav. ujem motor. Kada bih samo zaboravio da pišem, mislim da bih se osetio mnogo. Pada mrak. Prvo sumrak jede svetlost. Lepo se vidi kako nešto ne postoji tamo gde je ranije postojalo. Moglo bi se rei. Može se zapaziti. Ima na ina. ekam. Vraam se. Prolazim. Napolju

je hladno. Nema mnogo ljudi. Sve je u ponavljanju. ak i ovo. Ništa ne može da ode i da ostane. ak ni ovo. A kada sam pre neki dan pokušao da otvorim vrata, bila su zaključana. Naravno. Sve je u redu. Ne, sve je u nedostatku reda. Tako je to. Kažem: »Lepota svemira nadvila se nad nama kao«: kao šta? Ko to pita? Mrzim porećenja. Stvari su

uvek razli ite. Ništa nije kao nešto drugo, ponajmanje ono što najviše sli i. Kao, na primer, ovo. emu je ovo nalik? Ima dana kada je svaka re enica pitanje, bez obzira na vremenske prilike ili sate na budilniku. Ujutru je sumrak. U podne se razvedri. Uve e pada kiša. Život se sastoji od jednostavnih iskaza, svaka složenost podrazumeva gubljenje niti. Odblesak, trag sunca na prozoru. Odjek koraka, senka nogu. Lagano se, s prolea, uspinjem na brdašce prošarano poljskim cveem, a onda se spuštam u dolinu, u kojoj mi trava doseže do struka. Kako se zoveš? Koliko ljudi poznaješ? Koje je ovo drvo? U hodniku sreem komšiju. Dok se vozim u automobilu, otvorim prozor, pa ga zatvorim. Tiho, tiho šušte žitna polja. Vazduh kiselkasto miriše. Kada si poslednji put video svoj lik? Ovo je došlo do krajnjih granica. Ovo više nikoga ne zanima. Meutim, raspad je potvrda sistema. Obilje re i je slabašna maska za nedostatak tišine. Srce uti, to je jedina pri a. A onomad, u kamenjaru, kaktus. Da li neko zna put do proplanka? Oblina pe urke kao nagib u duši. U stvari. S obzirom da. Imajui u vidu. Tri je magi an broj. Dva je iš ekivanje. etiri je zamor. Kažem: »Svetlost koja se rasapa kao mastilo preko upija a.« Sve je tu laž. Premda, seam se, dla ice u tkivu hartije za upijanje budile su u meni znatiželju da doznam kako ona nastaje. A ima i drugih detalja. Nepravilna šara u staklenoj kugli. Ime koje silazi s ne ijih usana poput udarca noža. Krznene rukavice. Popci na mese ini. Groktaj svinje u vrbaku, kako je ve negde re eno. Ili napisano. Ili svejedno. Niko nee doi do ovog mesta. Ono e ostati samo za sebe, u polumraku, u polusvetlu, bilo gde. Kao lebdee ostrvo. Ponovo poreenje. Ponovo potvrda nemoi. A bilo je i drugih slika. Na namreškanoj površi vode: prozor. Pred vratima, na basamku: pseto. Ko zna kuda je sve to otišlo? Okreni-obrni, život postoji samo u obliku uspomene, u kakvoi re i, u dužini govora. Sve upropastim nabranjem. Hteo sam da kažem. Mislio sam rei. Zaustio sam da. Imam etrdeset godina. Živim u velikom gradu. Napolju je hladno. Na ulici nema mnogo ljudi. Obrve se podižu da bi iskazale radost, strah, uzbuenje, prepoznavanje, beg od stvarnosti. O zubima je ve sve ispri ano. Sada bih želeo nešto da kažem o mojoj ženi. Ovo više nikoga ne zanima, ak ni mene. Uzviknuo sam pre neki dan na ulici: »Ura!« Pisac stenje pod teretom re i, pod lavinom re enica, pod stegom paragrafa. Svaki pokušaj da se

udaljimo od konvencija jezika samo nas još više približava podruju ludila. Ako krenem ovim putem u šumu, kojim putem u iz nje izai? Koliko, na primer, košta mleko? Seam se, takoe, kako sam stajao u jarku, kraj puta, i gledao ovce. Nekad je ukus prašine u mojim ustima ja i od svake uspomene. Ne razumem, kaže moja žena. Greh je utati, greh je govoriti, greh je ne odlu iti se. Evo šta bih želeo da uradim. Ponedeljkom ujutru, zimi, mleko u kanti je grumen leda. Poklopac vrsto prijanja, kao duša uz srce. U vazduhu lebdi fina izmaglica. Stakleni pritiskivao za papir. Jato leptirova iznad tužnih vrba. Fijuk

šibe. Re enica kao kora anje niz strmu ulicu. U podne, pak, nema senki. Muk koji obeava. Da, ali predve e, na proplanku, insekti se podižu prema nebu koje tamni, sve dok se sve ne izjedna i, dok ne bude samo jedan mrak, iste gustine, crnilo, no.

Spoti em se o svoju želju da budem razložan. Jednom sam o tome govorio prolaznicima. Posle je došla moja žena, uhvatila me za podlakticu i povelala kui. U poslednje tri re enice rekao sam više nego na prethodne tri stranice. Tako se, bar, može u initi neveštom oku. Ili uhu, ukoliko neko ovo sluša. Ovo: pri u. Uvek se može namai jedna ograda koja brani od svega: da je govor, svakako kazivanje, u stvari: pri a. Sam jezik je pri a, kaže moja žena, I seam se još ne ega: zvuk se prikrada preko vode poput konjokradice. Nema ništa istinitije od laži. Uzmimo, na primer, ne, neemo ništa uzeti. Napolju nema mnogo ljudi. Hladno je. Time su izneverena naša o ekivanja. Nadali smo se, naime, toploti. Ali, zašto je dete musavo? ovek koji prilazi preko šina visoko podiže noge. U daljini se ništa ne uje, još manje u blizini. Kada dolazi autobus? Koliko je star ovaj hrast? Umoran sam, ali ne posustajem. Naravno, ovo nema smisla. Naravno, ovo više niko ne sluša. ak ni ja. Ponajmanje ja. Re i vise u prostoru kao isisane muve. Ako još jednom kažeš *kao*, kaže moja žena, ako samo još jednom kažeš *kao* Ne mogu da zamislim šta bi se desilo kad bi. U stvari, primi em se tišini putem koji najviše zaobilazi. Imam etrdeset godina. Tužan sam. Smeo. Kada zapo inje autobiografija? Kažem: »Kamen.« Kažem: »i ak.« Odavno više ništa ne govorim. Re i su samo deo opšte buke. Kada usne ispucaju, jezik s naporom prelazi preko sasušenih ljuspi. Kristali vladaju svetom. Naprotiv. Uz pretpostavku da. Nije na odmet. Možemo sa sigurnošću, ali ne. Da, ponekad se svet otvara, postavljajui nas pred toliko opasnosti: da se ustru avamo, vraamo se nazad, u bezbednost nerazumevanja. Pravi govor je nem. Prava pri a je gest, bezbroj puta moniji od svega izre enog. Zašto niko ne peva? Ko stoji ispred slepca? šta misle vrata kada se otvaraju? Ovo nije poezija. Ovo je otišlo predaleko. Igram se tuim strpljenjem. I svojim, i svojim. A pamtim letnje dane kada ništa nisam mogao da vidim na horizontu. Napor trave da se uspravi posle kiše, posle kopita. A šta ako odustanem? Da li e to neko primetiti? Ili e re i nastaviti da se nižu same od sebe? Ko ovo govori? pita moja žena. Udahnem. Izdahnem. Odbrojim do. Posebno volim boju

sutona. Na šumski put padaju senke. Grm, koji izviruje iz visoke trave, leluja, i znam, iako ne vidim, da ispod njega gmiže jež. A bilo je i drugih uspomena. ovek na konju. ovek koji skida kapn dok prolazi pogrebna povorka. ovek koji govori. ovek koji maše nogama iznad ambisa. Ima dana kada. Da sam spokojan, da li bih pisao? Ali, vratimo se re ima. Ovo je znak umora. Najbolje bi bilo da odustanem. Olakšao bih i sebi i drugima, pogotovo onome ko ovo sluša. Da li neko sluša? Postoje

pri e u kojima junaci žive u cilindrima, pa se tako svet oko njih zatvara poput školjke. Ja sam nešto drugo. Ne, treba rei: ja je nešto drugo. Ja nisam ja. Pod jezikom oseam tragove hrane, neravnine meu zubima. Usna duplja je kao košnica. Rekao si kao, kaže moja žena. Jednom sam neodlu no stajao na raskrsnici, a dan se gasio iznad mene, oblaci su hitali prema zapadu, proletali su svici, mislim da sam ugledao lisicu, ulo se kako liše šušti, kako se iglice sudaraju na granama etinara, i tako sam stajao dok su se nada mnom otvarale o i zvezda. Ovo je znak predaje. Sedim. Stojim. Tr im u mestu. Izlazak, ulazak, kakva je razlika? Zašto neko ne odgovori na sva ta pitanja? Uzmimo, na primer, redukciju, traganje za najmanjim zajedni kim sadržiteljom. Re ne može da postoji bez glasa, u redu, ali šta emo s bilom, s otkucajem srca, s nadimanjem vena iznad slepoo nice? Ko govori kada sve uti? Ako napustiš re i, kaže moja žena, napustieš samog sebe. Gde li sam to pro itao da granice jezika predstavljaju granice sveta? Zato sam ja neizreciv. Zato sam ja neopisiv. Uz sve ostalo. Pored navedenog. Kao što je gore re eno. Podmet i prirok ne moraju da se slažu, ali mnogima to izmi e. Uslovno re eno, svako je sam na svetu. Bezuslovno re eno, svako je sam. To nisi ti izmislio, kaže moja žena. Nisam. Ima ve nekoliko godina kako ni sa kim ne razgovaram. Ja pri a u hodu. Ja pri a dok stoji. I to sam pro itao. Dok se uspinjem uz stepenice, motrim kako se stvari smanjuju. Oseam topao vazduh na licu. Formular je prazan. Listovi fikusa su debeli kao meso. Opet, kaže moja. Sve sam pokušao. U nekim slu ajevima, dimni ar je spas. A visoko gore, iznad krošnji, obrušavaju se kopci. Mrav odlazi do kraja lista i vraa se. Tako i ja. U nedogled. Samo u ritmu daha. Zelenkade blešte pod svetlošu srebrnog meseca. Sve je re enica. Voleo bih o ovome da porazgovaram sa Tomažom Šalamumom. Kako stvari stoje, pri am sam sa sobom. ega je to znak? Imam etrdeset godina. Bojim se. Uostalom, svet je nezahvalan. Nemoj ništa da kažeš, kažem mojoj ženi. Napolju je hladno. Na ulici nema mnogo ljudi. I poslednji prolaznik je ve odavno ve erao. No je mrazna. amci pucaju pod pritiskom leda. Re je o reci. Re je o saginjanju koje omoguava da se vidi do beskraja. Re je o postepenom udaljavanju. Posle ega sledi sunovrat. Tako ja vidim smisao proze. Plua se sa sve veim naporom šire dok se približavamo planinskom vrhu. Potom prsne vidik. Kada

stignem do obale, bez oklevanja zagazim u potok. Ostalo mi je još samo jedno. Da li je ovuda protrao neko dan? Šta to šušti? Ko si ti? Koliko još ovo može da traje? Imam etrdeset godina. Rastrzan sam. Nižem re enice kao inuve. Moja žena uti. Ma ka se oglašava dugim krikom u dvorištu. Beiket je sveo svet na ljudska usta. Napolju je hladno. Sve se ponavlja. Nedavno sam se prisetio kako smo sedeli na tremu i kako je oko nas, dok smo razgovarali, mrak postajao sve guši, jer iz nekog razloga na nebu nije bilo zvezda, tako da ubrzo, brzo, brzo, više nismo mogli da se

vidimo, iako nismo prestajali da govorimo, naprotiv. Sve ono što izmi e logici, samo je još bolje potvrđuje. Nije to rekla moja žena. Niko više ovde ne govori. Nikoga ovde više nema. I ja je otišlo. Samo još glas. Napolju je hladno. Okna škripe pod teretom snega. Na ulici nema. Staze su. Odavno je ve ovo trebalo da se završi, emu mucanje? Premda ponekad pomislim da postoji ponešto što opravdava pojavu slova p u ovoj re enici. (GONG.) Trei program Radio-Beograda. Slušali ste pri u Davida Albaharija »Specijalno za radio«. itala:

POETIKA KRATKE PRIE, ETVRTI DEO

(Primeri)

Evo me opet. Po injem. Sunovraujem se u razjapljeno belilo papira kao da ne znam koliko užasa donosi takav pad. **AN** takvi smo mi, pisci, prevaranti prvog reda, bolesno zaljubljeni u svoje patnje. Kao što re e Ri ard Farinja: »Been down so long it looks like up to me.« **Hi** u slobodnom prevodu: »Toliko sam ve dugo na dnu, da mi se ini da sam na vrhu.« Što pogaa samu srž mojih misli, i što istovremeno dokazuje da se ne može rei ništa što ve neko negde nekada nije rekao. I šta sad? Kojim putem odavde? Metak u glavu kao Ri ard Brotigen? **Hi** smrt na motociklu kao Ri ard Farinja? Ili život u bunkeru kao, kako se pri alo, Džerom Dejvid Selindžer? Ili demon alkoholizma kao Malkolm Lauri? Ne, ne, sve su to orsokaci, ništa se time ne postiže. Jedini pravi put izabrao je Tomas Pin on, utonuvši u anonimnost, ne dozvoljavajui da se njegov ljudski lik pomeša s nametnutim likom pisca. **AN**, koliko ima takvih? Onih, dakle, koji su ja i od vlastite taštine? Malo, malo. U celokupnoj našoj književnosti ne postoji ni jedan jedini pisac koji nije uživao u blagodetima svog lažnog lika. Kao što je sasvim malo onih koji, kada posle šetnje po kiši dou kui, ne razmišljaju na sledei na in: »Sada pisac N. N. skida kišni mantil. Sada pisac N. N. otvara kišobran i ostavlja ga u kadu da se osuši. Sada pisac N. N. izuva cipele, uzima papu e i dnevnu štampu, seda u fotelju, pali televizor i nastoji da se opusti. Sada pisac N. N. blagim pokretima doti e svoje lice, kosu, vrat, i misli: 'Ja sam pisac N. N., ja sam taj pisac'.« Tako da i ja moram da kažem: »Ja sam pisac David Albahari, ja sam taj pisac.«

Došao sam do kraja puta. S leve strane vidim polje deteline, ili bolje re eno: ne ega što mi li i na detelinu. Odavno nisam video detelinu, gnjurao lice u njene izdanke, udisao njen miris, grickao nežne vlati. Stoga se nadam da nisam pogrešio. Moje levo stopalo stoji tik do ruba polja, recimo, deteline. Rekli smo. A s desne strane, šta se nalazi na desnoj strani? O, tamo je kukuruz! More kukuruza! Okean!

Tu ne grešim, te klipove bih prepoznao i zatvorenih o iju, pod uslovom, naravno, da mi se dopusti da zarijem zube u njih. Nema tog kukuruza koji pod mojim zubima može da dobije ukus ne eg drugog, ne. Ali kraj puta je kraj puta, kukuruz mi nee pomoi kao što mi detelina nee odmoi, ali sve što mogu da u inim jeste da se okrenem. I okreem se. Bacam pogled na put koji sam prešao, ne samo danas, nego i ranije, ju e, prekju e, prethodnih godina, i na tom putu jasno vidim svaku stvar koju sam ostavio za sobom. Stoje poreane s obe strane, kao kakvi grdni zidovi, i mame me. Lud sam za stvarima, za predmetima po sebi, ponekad pomišljam da bih i sam voleo da budem stvar, ne neka naro ito velika, mogao bio da budem i kakva stvar ica, dezodorans ili suvenir, ne bih se oseao lagodno kao fijaker ili klavir ili trpezarijski sto za dvanaest osoba, ali šta je tu je, iz ove se kože ne može. A kuda bi ti otišao? Otkudsada pitanje? Osvrem se da vidim ima li koga, možda me neko uhodi, možda je neko zalutao, ali detelina je niska, kukuruz gust, dakle, sve u svemu, tako ti je to. Elem, usled svega toga ponovo sam zauzeo isti stav, ili bolje re eno: isti položaj, i opet sam se našao licem prema kraju puta. Kako znaš da je to kraj puta? Ponovo pitanje, ali sada sam se navikao, ništa me više ne iznenauje, mogao bih ak i da odgovorim. Odgovori! U redu. Na kraju puta više ne vidimo lica stvari, ve samo njihova nali ja. Kao kad sam se malopre okrenuo: i tada sam video samo nali ja stvari, svih onih stvari koje sam ostavio za sobom. A i pred sobom vidim samo nali ja, što zna i da ne mogu da poem ni napred ni natrag, jer sam sa obe te strane ve došao. Drugim re ima: kukuruz, detelina, grumen zemlje meu prstima, elo u brazdi, usne koje u poslednjem izdisaju celivaju vasceli svet. I onda svetlost, onda kraj .. .

Ali zašto ljubav? kaže žena.

Stvarno, zašto ljubav? kaže muškarac.

Evo o emu je re : ovaj muškarac i ova žena došli su, nakon nekoliko godina zajedni kog življenja, do ta ke kada im se ini da se pred njima ne otvara nijedan put. Po tome oni podseaju na kvazibeketovsku spodobu iz prethodnog fragmenta, što im, naravno, ne olakšava neželjenu, zlokobnu situaciju. S obzirom da mnogi ljudi bolje razmišljaju kada stvari *vide* u kontekstu, odnosno, u okviru zadate slike, možda ih treba opisati. Svakako, *videti* ovde zna i *predstaviti u*

sebi, što podsea na teorije o holografskoj strukturi uma, ali o tome neki drugi put. Za sada je dovoljno rei sledee: on je visok, a ona ne; njegove o i su plave, njenesu u senci; krajevi njegovih usana iskrivljeni su naniže, što njegovom

lieu daje uvek isti podrugljiv izraz, dok su njene usne od one vrste koje se nikada ne primeuju; oba nosa su uglavnom pravilna; njegove obrve su, po prirodi stvari, upavije od njenih, iako na njene uti e i to što ih ponekad, pred ogledalom, upka bleštavom pincetom (za to vreme, sve vreme, vrhom jezika pritiska gornju usnu); njegovo elo je sli no njenom, iaiko se njeno odlikuje nekim karakteristikama koje se na njegovom ne uo avaju; i kona no kosa (a uši, a uši?): nj eg ova je kratka, nedavno podšišana, s blago istaknutim zulufima, dok je njena ravna, svetla, duga gotovo do ramena, razdaljena po sredini.

Soba u kojoj sede. Ukusno nameštana, svetla, prozra na, kao i ceo stan. Lako se može zaklju iti da u njoj žive ljudi koji se vole, iako bi nešto od toga - bar kad su u pitanju ovaj muškarac i ova žena -trebalo staviti u prošlo vreme; ako ne život: onda ljubav. Stan je na injen od vrstog materijala i nesumnjivo e nadživeti svoje stanare, itaoce ove pri e i mamlaza koji ovo smišlja.

Na in na koji sede. On je opušten, zavaljen u fotelju; ona sedi prekrštenih nogu, povremeno eše levo koleno.

Sve nam to ne odgovara na pitanje koje oni postavljaju jedno drugom: Zašto ljubav? Stvarno, zašto ljubav? AN sada je prekasno, sve je ve odavno re eno, preostalo im je samo da tako sede, svako u svojoj tišini, i da se priseaju trenutaka kada im je tišina bila zajedni ka. Muškarac bi, doduše, hteo još nešto da kaže - zatežu mu se mišii oko usana, podižu obrve - ali ubrzo se sve vraa na svoje mesto. Žena, ako se uopšte ne emu nádala, više se ni emu ne nada. Nije trebalo ni po injati ako se u daljini nije nazirao kraj.

CITAT

Šta ja radim ovde? Svaki odgovor je dobar, ponajviše onaj koji najmanje o ekujem. »Poželi da budeš neranjiv, pa eš takav biti«, kaže Paracelzus. Ja, meutim, kroz život prolazim na sasvim drugi na in. O i u o i. Licem u lice. »Svako mora jedared baciti bombu na nekog generala«, kaže Mrožek. U redu, gde je moj general? Nekada sam verovao u tišinu. Napisao sam: »Tišina govori glasnije od bilo koje re i«, ili nešto sli no. Sada sam mnogo skepti niji. U kabali, kažu, Sunce predstavlja ánela svetla a Mesec ánela snova i htenja. To su Mihael i Gabriel, Mihajlo i Gavriilo. Moja žena kaže: »U stanju si da ispisuješ stranice i stranice na kojima ništa ne kažeš.« To me podsea na re i Elifasa Levija: »Opšte govorei, imati neprijatelje nije dobro po zdravlje.« Pokušao sam

jednom da sedim u mraku, zatvorenih o iju. Onda sam ih otvorio. Onda sam ih ponovo zatvorio. »Kada ljudi upotrebe silu: stare«, kazao je Laoce. Na selu sam, posle dugog ekanja, video zvezde. Stajao sam u polju, okružen detelinom, i ekao. Nebo se otvaralo polako, kao

zrelo voe. »S vremena na vreme, ne esto, i ne obi no, ali s vremena na vreme uli bi i gde grmi«, kaže Knut Hamsun. Zgodno je što sam sam, što me niko ne uje. Moja žena peva u susednoj sobi. Re enice su još jedino što mi je ostalo. Re i su izdajice. »Usamljenost može da odvede u ludilo«, vajka se Kafka. »Pa ti, ove e, nemaš ni pojma o gimnastici«, uzvikuje Sokrat. Dobro, nemam. Moja žena kaže da je od nekog oveka ula nešto što e me sigurno zanimati. Nekada sam verovao da se može iskora iti iz sveta. U jarku, kraj šume, osluškivao sam šumove. »Mudri su slobodni od sumnji«, veli Konfucije. Ja sam samo u ao i drhtao. Onda sam otišao na izložbu. Jedan ovek je rekao: »Ovi cvetovi su tako stvarni.« Ceptio sam od želje da mu se obratim. Moja žena se sagla i dotakla mi elo. Objasnio sam joj da u pojedine ulice grada nikada ne odlazim. »Šta brbljate, udnovati ljudi?«, pita Platon. »Šta si video na toj slici?«, pita moja žena. Re i su zamke. Korak po korak odmi em od zida. »Teorija izaziva sumnje«, upozorava Jan Kot. Bolje bi mi bilo da priznam nemo. uo sam, doduše, da je Adam, taj ljudski tetragram, neka vrsta kabalisti kog falusa. U tome je stvar, magija postaje nemona u tišini. »Možda: ali ne uvek«, kaže Džojs. Nekada sam verovao da svet postoji samo u fragmentima. Mislio sam: »Ako odem, ako se više nikada ne vratim.« Ulazim u belilo papira kao u bambusov šumarak. Stidim se poreenja. Stidim se neta nosti. Ima ve nekoliko dana kako nagonim sebe da napišem tekst koji je neko drugi zamislio. Odjednom se, kao Tristan, setih sveta. »Budite pesak a ne ulje u motora sveta«, pevao je Ginter Ajh. »Ko teži redu, samo poveava kaos«, zapisao je nepoznati alhemi ar. »Preпусти se haosu«, kaže moja žena, »pa eš videti šta e ti se dogoditi.« Kretanje me uvek udaljava, nikada ne osetim blagodeti približavanja. Jezik je sam po sebi smetnja, ne znam zašto o tome treba govoriti. Izašao sam na trg, i zakop ao kaput. »Zabrinutost je pravi odnos prema životu«, misli Kjerkegor. Nisam ništa rekao. Ovaj svet je koprena koja pod prstima otkriva fino tkanje. »Svaka re mora da krivotvori«, kaže Martin Buber. »Potrebno je sporazumevati se bez znanja jezika«, piše Patrik Vajt. I šta ja tu mogu?. »Zašto ne odeš na put?«, pita moja žena. Slikar me je ekao u knjižari, bio je srda an, izvadio je crtež na kojem sam odmah prepoznao sebe. Nisam se usudio ništa da pitam. Da li postoji nešto gore nego doznati da ti nisi ti ve neko drugi? »Ja sumnjam u sve re

i«, piše Valeri u pismu jednom prijatelju, »jer i najmanje razmišljanje ini besmislenim naše uzdanje u njih.« Moja žena ima dobar savet: »Prestani da razmišljaš«, kaže ona. Santajana kaže nešto slično: »Ima neke opasnosti u tome da se ista je ono o čemu je evidentno.« Ali šta ja tu mogu? Osim reći, nema drugih reći. Život je kao plišani medvedi, pun strugotina. Nekome se to može dopasti, meni ne. »Ka Aziji«, uzviknuo je Dostojevski, »ka Aziji!« Moja žena kaže da zna šta hoću da joj kažem, da je umorna od priča i kako za sve ono što postoji

mora da postoji i nešto što ne postoji. »ak i ova tvoja pri a«, kaže ona, »jeste pri a koja ne postoji.« O tome nisam razmišljao. Poverovao sam slikaru, valjda e i on meni poverovati. Gledao sam kako odlazi. »Naše je srce velika praznina«, rekao je Nakae Tou. Lepo sam osetio kako mi srce zjapi kao provalija. Ne može ovo još mnogo da traje. Moram da vas podsetim da je Ezra, sakriven u peini, etrdeset daña beležio re i Gospodnje i napisao ukupno devedeset i etiri knjige: dvadeset i etiri su poznate, ali do onih sedamdeset dosežu samo oni koji ovladaju tajnim u enjem. »Trt-mrt«, kaže moja žena. A Arnhajm: »Umetni ko delo ne traži zna enje, ono ga sadrži.« Što zna i: možda nije trebalo da budem ovde, možda je trebalo da budem negde drugde.

PRIA ZA DECU

Prvo se mrak spušta na zemlju kao upija . Onda u jarku zašušti trava. Ne vide nam se više ni ruke ni noge, a i Mea su samo blede mrlje. Malo posle, mesec pronalazi put izmeu oblaka. Prašina postaje srebrnasta, pau ina je jasna naspram šiblja. Preko puteljka pretr i lasica. U štali se meškolje krave. Prozori na kui su kao o i slepca. Posle, s visine, po nu da se obrušavaju šišmiši. Ako se ko napregne, može da uje žuborenje potoka. No ništa ne usporava, naprotiv! Na grani sedi sova: sada se tek

vidi, kada je otvorila oči. A stalno isti oseaj: kao da neko u daljini žustro diše. Potom oblaci nastave da se raspadaju, i ubrzo ugledamo zvezde. Ve ima toliko svetlosti, da bi neko mogao pomisliti kako će uskoro svanuti. Kapija se zaljulja, škripne, odbije se od ograde, iako nema vetra, iako niko nije prošao. Kada provu emu prste kroz kosu, ujemo pucketanje. Tada od potoka neko stane da doziva tužnim, prigušenim glasom. Mogao bi sada da se oglasi i pas, ali on leži ispod stola, evili i trza se u snu. Neko doti čelo, neko obrve, neko vrh nosa, kao da svi žele da se uvere u svoje postojanje. Kada je noć, onda nisi tu; kada je mrak, onda te nema. Još malo pa će se trava ovlažiti, a tada bi već moglo da se govori o studeni. Promakne jedan usamljeni svitac. Nešto kasnije vrati se istim putem natrag. Onda oblaci ponovo da se gomilaju. Sada je mrak gušći, mirisniji, gotovo da nas plaši. Sva sreća da smo nadomak kuce! Iznenadni vihor udara u krošnju kestena i iz nje izleti ptica. Sluti na oluju. Tog časa se sve utiša. Posle, u sobi, kapi kiše na oknima. O, kako je velik ovaj svet, kako su mnogobrojne njegove mogućnosti!

MOJA ŽENA TIHO JEČA

Kada sam se popeo na »prvu mesu« u rezervatu Hopi Indijanaca, video sam kraj sveta.

Kada sam došao u mestašce zvano Vindou Rok, zaljubio sam se u kelnericu, oni-sku Navaho Indijaniku, koja je pred mene spustila iniju s jagnjeom orbom.

Kada sam zavirio u kanjon Dešej, poželeo sam da tamo ostanem celog života.

Kada sam sve to ispriao mojoj ženi, pitala je: »Da li je ona Indijanka bila debela?«

Kada sam pokušao da joj objasnim da se meu Indijancima nisam oseao kao autsajder, kako bi to rekao Hans Majer, ve kao neko ko im je, ako zanemarimo boju kože, sasvim sli an, ona je samo slegla ramenima.

Kada sam uporno ponavljao da su Indijanci u stvari Jevreji »Novog sveta«, moja žena je izvila obrve, prestala da štrika i položila obe šake na sto.

Kada sam razvio filmove koje sam doneo s putovanja, i kada sam napravio fotografije, dugo ih je razgledala, unosei se u snimljena lica, bez obzira da li su mutna ili oštra, krupna ili izgubljena u totalu.

Kada sam prvi put po povratku sanjao da hodam predelima Navaho Indijanaca, moja žena me je probudila i rekla da ržem kao konj.

Kada smo, nekoliko dana kasnije, ve erali pod svetlošu svea, treperave senke supromicale preko njenog lica kao oblaci iznad Velikog kanjona.

Kada sam joj prepriavao mitove Hopi Indijanaca, zaspala je u trenutku kada sam, kao jedan od bogova rata, izveo ceo narod iz podzemlja, pravo u Arizonu, gde nas je sa ekao Masavu, bog smrti, i pokazao kako da gajimo kukuruz.

Kada se probudila, lice joj je bilo prepuno bora, šminka razmazana preko kapaka.

Kada sam dospeo do kraja sela Valpi, tamo gde se litica »prve mese« okomito obrušava u ravnicu, pomislio sam da bih lako mogao da poletim: okrenuo sam se, ushien, i video da moj vodi , dežmekasta Hopi Indijanka, drema pod varljivim zracima sunca.

Kada poželiš da ne budeš sam, uvek si sam; kada poželiš da nešto podeliš, uviaš da su sve deobe ve završene.

Kada sam mojoj ženi skrenuo pažnju na verovanje nekih Navaho Indijanaca da su prvi ovek i prva žena nastali od dva klipa kukuruza, no je nasrtala na otvoren prozor, grane se savijale pod naletima vetra, zvezde bežale pred pomahnitalim oblacima; moja žena je ustala i prišla prozoru, i prvi talas kiše slio joj se niz obraze.

Kada sam u Vindou Roku ušao u dvoranu punu Navaho Indijanaca, osetio sam da sam, uprkos svim svojim željama, »neko drugi«; moja bela koža se izdajni ki presijavala meu spokojnim zagasitocrvenim licima; da sam mogao, smesta bih se pretvorio u tirkizni broš na kožnoj jakni stare Indijanke; samo stvari znaju ono što izmi e ljudima.

»Kada eš prestati da živiš svoj život kao da je tui«, pita moja žena i umorna naslanja elo na dlan, »kada eš biti ono što si ti a ne neko drugi, kada eš ve da napišeš jednu pravu pri u?«

Kada zapo nem s tuma enjima da bit pri e, pa time i njenu ispravnost ili neispravnost, odreuje onaj ko je piše a ne onaj ko je ita, te da ne može biti govora o, ona samo odmahne rukom.

»Kada eš se ve jednom uozbiljiti«, pita, »pa život nije samo puko nabranje injenica ili oslikavanje prizora; u život se ponire kao u duboki vodeni kovitlac; dok itam, želim da imam oseaj da e mi plua pui usled nedostatka vazduha, a na kraju pri e, dok izranjam, o i mi se šire u novom razumevanju poretka svih stvari; je l' razu-meš, je l' ti jasno?«

Kada joj naglasim da moja pri a beleži upravo trenutak *moga* izranjanja, da ja — posle posete indijanskim plemenima Navaho i Hopi — više nisam isti ovek, što zna i da se raspored stvari u meni i sveta nepovratno izmenio, onda odbija dalje da govori.

Kada istaknem da moja pri a oponaša jednostavan ritam indijanskih pesama, u kojima osim frule, bubnjeva i zve ki nema drugih instrumenata —

Kada kažem da ovaj svet postoji samo zato da bi svako u njemu pronašao svoje mesto —

Kada opišem sukob tradicije i savremenosti Navaho Indijanaca u kojem sam prepoznao kolebanja svog jevrejskog identiteta —

Kada moja žena —

Kada ja —

Kada se veliki potop završio, veruju Lakote i Poniji, Stvoritelj je na severu zemlje postavio jednog bizona i zadužio ga da zadržava vodu; bizon i dalje tamo stoji, ali svake godine gubi po jednu dlaku; kada ostane bez dlaka, svet e ponovo biti poplavljen; vidim kako to izgleda: vidim sebe, vidim moju ženu, vidim bizona, gotovo bezkrzna, kako podrhtava pod udarima severca; vidim mulj kroz koji emo gacati u zaludnom pokušaju da stignemo do juga: onda e ñas veliki talas razdvojiti, moja žena e se pretvoriti u krik, bizon e se iznad naših glava uzvinuti smer neba, a potom e sve postati tišina, sve po etak a ništa okon avanje, samo e orlovi indijanskih duša kružiti sve više, sve dalje, napokon slobodni; što mi, naravno, neemo nikada biti.

Kada zautim, ujem: moja žena tiho jeca.

JERUSALIM

Prvi put sam izgovorio »Jerusalim« kada sam napunio jedanaest godina. Sedeli smo oko velikog trpezarijskog stola i pomno pratili o ev kažiprst koji je klizio preko mape Balkana. »Beograd, Niš, Skoplje, evelija«, govorio je otac za tragom svoga prsta, a potom ga odigao s mape kao da je granica stvarna. »Solun, Atina, Pirej«, dodao je. »Tu

emo«, udario je vrhom prsta po Pireju, »sesti na brod, a onda« - prevrnuo je nekoliko listova dok nije došao do mape Sredozemlja - »Rodos, Kipar, Haifa.« Pogledao nas je pažljivo, redom, majku, sestru, pa mene. »A ako bog da, videemo i Jerusalim.« Poslednja re je pala na mene, prekrila me kao plašt (koji u, mnogo godina kasnije, prepoznati na nebu iznad Ciona), i osetio sam da moram da je ponovim. Rekao sam: »Jerusalim.« O evo lice se u meuvremenu iskrivilo, zgrilo, i on je, oduprevši se o šake koje su bledele pod pritiskom tela, poeo da plače.

Uspomene su, naravno, varljive, bez obzira što jedino one pomažu da osetimo da doista postojimo. Jerusalim je, kao re, sigurno i ranije promicao prostorom našeg stana. Otac ga je besumje pominjao u razgovorima, komentarima dnevne štampe ili dok je majci diktirao pisma roacima. Možda ga je izgovarao kada je itao molitve za praznike, blagosiljao hleb i vino. Prelistao sam nedavno njegove stare molitvenike i uzaludno nastojao da prepoznam hebrejska slova koja tvore re »Jarušalajim«. Slova su ležala nema kao moj otac, kao moje neznanje koje je od mene pravilo pouzdanog tuinca.

Neke stvari sam ipak naučio. Jedna od njih je da je Jerusalim možda jedini grad u kojem je svaka poseta ravna umiranju. Svaki put kada sam ga napuštao osećao sam da je jedan moj deo umro. Nekad je to bio deo tela, nekad teško odredljivo osećanje koje je kružilo oko srca, nekad jedan od mnogih slojeva duše. Razgovarao sam o tome

s ocem. Zastao je nasred sobe i raširio ruke: »Kad je re o Jerusalimu«, rekao je, »ja sam živi mrtvac.« Ve tada sam bio viši od njega i pomislio sam kako bih lako mogao da ga obuhvatim oko struka ili stražnjice i podignem visoko u vazduh. Nosio sam ga, međutim, samo onda kada je umirao: dva puta kada sam pomagao voza ima kola za hitnu pomoć, jednom uz stepenice a drugi put niz njih, a onda još mnogo puta sasvim sam, svih onih dana dok je bespomono ležao u krevetu. Od one nekadašnje lakoe tada više ništa nije ostalo. Ili je, to je istina, ali njegovo telo kao da se zgušnjavalo, menjalo specifičnu težinu, vuklo sve za sobom prema zemlji. Nosio sam ga iz fotelje u dnevnoj sobi do kreveta u spavaoju sobi, i kad bih ga spustio ruke su mi ostajale ispod njegovog tela. Polagao sam glavu na njegove grudi i osluškivao njihovu duboku tišinu.

Nije to moglo dugo da traje. Sudeći po dokumentima, moj otac je umro za dva-tri meseca. Sudeći po seanjima, njegova smrt je dolazila izdaleka, kao putnik na sporom konju, kao veliki talas ija se razbarušena kresta nadvila nad nas poput kobre. Nikada nisam video kobru. Pri sam sve ovo samo zato što verujem da se jednostavne stvari (smrt) mogu poništiti složenim strukturama (pripovedanje), iako je već odavno trebalo da uvidim da je jednostavnost zamršenija od svake složenosti. Nema već lavirinta od pravog puta koji spaja dva mala grada na obali iste reke.

Bilo kako bilo, moj otac je umro a ja sam nastavio da odlazim u Jerusalim. Jedne vedre noći, na primer, stajao sam na ravnom krovu katoličkog prihvatilišta i gledao u pravougaono dvorište obližnje arapske kue. Vrata su bila otvorena, na njima je visila zavesa od raznobojnih perli, i svetlost je, u obliku izduženog trapeza, osvetljavala kameni basamaik i pohabane papuče. Drugi put, hodajući uz strmu ulicu, gledao sam u snažne butine žene koja je na glavi nosila kotaricu s voem. Sve se izmenilo na nizbrdici. Sunce je zalazilo i njegovi zraci su se zavlačili ili ispod njih kapaka. Setio sam se kako sam ušao u crkvu s belim zidovima: jedino je iznad oltara, uokviren krugom tamnije boje, bio naslikan Isusov lik. A u predvečerje, iznad bulevarne ulice, sedeo sam na terasi arapskog restorana i jeo lepinju sa humusom.

Sve se to pretvara u mrvice s neopisivim, ali dobro znanim, ukusom smrti. One noći kada je moj otac pretrpeo moždani udar, probudio sam se u vlažnoj telavivskoj noći i pokušao, onako u mraku, da odredim šta me je trglo iz sna. Uo sam kako otac stenje, požurio da ustanem, i tada je prostor između naših ležajeva počeo da se uvećava. Mislio sam da beskonačno gacam kroz mrak, a možda sam samo trupkao u mestu.

O ev aršav je poput leteeg ilima lebdeo u vazduhu, i ono što mi je iz daljine izgledalo kao veslo bila je, u stvari, njegova ruka. Visila je pored kreveta, bela i nestvarna, a vrhovi prstiju su doticali pad. Sigurno je uo kako mu prilazim, jer je okrenuo ve izobli eno lice prema meni i podigao drugu ruku, š epao me za majicu, privukao, šavovi su po eli da popuštaju, lepo se u mraku ulo kako se cepa tkanina. Morao sam da kleknem i njegova glava se našla na mom ramenu. Obujmio sam je i pod prstima osetio sitne kovrdže njegove kose. Pomislio sam kako bi bilo najbolje da na torn aršavu izletimo kroz otvoreni prozor, pravo u no, pravo do Jerusalima. Oduvek sam želeo da vidim Jerusalem sa velike visine.

Tada sam na trbuhu i butinama osetio pritisak njegove klonule ruke, i shvatio da se smrt ve uselila u njega. Možda je tamo, u Tel Avivu, na obali Sredozemnog mora, trebalo da pomislim na ra ia u kuici puža: bila bi to prikladna slika života zaostalog u neživoj ljušturi tela. Umesto toga, u meni se ukazalo belilo jerusalimskog kamena, potom onaj nestvaran trenutak predve erja kada se ceo grad pretvara u plamsavo zlato.

udno je to: ponekad, da bi nešto nestalo, dovoljno je zatvoriti o i; ponekad, meutim, treba ih otvoriti. Svet je ovaj dvoili an i nesavršen.

Nema u tome, siguran sam, nikakve utehe. Mesec dana kasnije, avionom Svisera, prevezao sam oca u Beograd. Nekada su Jevreje dovodili u Zemlju Izraela da bi tamo okon ali život; sada ih odvođe odande da bi ga okon ali negde drugde. To je još jedna od mojih izmišljotina. U stvari, duša svakog Jevrejina umire u Jerusalimu, nije važno gde se telo nalazi. Telo mog oca smirilo se na jednoj beogradskoj klinici. Bio je kraj leta, po etak rane jeseni, i još se moglo ii samo u košulji. Seam se da sam se oseao lako, užasno lako; pomišljao sam ak da bih mogao da poletim. A onda je neko telefonirao i rekao da je on umro, i re i su odjednom póstale sasvim nevažne.

POETIKA KRATKE PRIE, PETI DEO

(Epilog)

Jednom sam vodio ljubav sa ženom kojoj su obe ruke bile u gipsu. Povremeno ih je spuštala na moja lea, povremeno na aršav, povremeno podizala iznad glave. U svakom slu aju, njihova nepokratnost je tvorila udnovat nesklad s pokretima njenog tela, što nam je - ili bar meni - davalo poseban podsticaj. Kao da je ljubavni in trebalo da spoji nešto što je razdvojeno, da oživi nešto što je - bar

prividno, bar privremeno - mrtvo. Drugim re
ima, ponadao sam se da e se sve ono što
njeno telo upije u našem

sjedinjavanju proširiti nekim nepredvidljivim putevima, i da u sa same ta ke vrhunca, negde duboko ispod sebe, ugledati kako joj se pomi u prsti.

Naravno, ništa se nije desilo. Prsti su joj ostali nepokretni, malo povijeni, malo stisnuti kao da na dlanu — tamo gde ga je presecio gipsani zavoj — drži gutljaj vode.

Posle sam joj pomogao da se obu e. Pridržavao sam je dok se uvla ila u farmerke, zakop ao joj prslu e i košulju, a onda sam dugo tražio papu e ispod kreveta. Potom sam skuvao kafu.

— Najgore od svega — rekla je — jeste to što zbog ovoga (podigla je ruke s gipsom u vazduh kao da ih do tada nisam video) ne mogu da pišem.

Nisam znao da je pisac.

Sedeli smo u dnevnoj sobi, koja je bila i njena radna soba. Na stolu je stajala pisaa mašina, zatim nekoliko knjiga, fascikle, duboka šolja s raznobojnim olovkama.

— Pokušala sam to da objasnim svojoj mašini. Da ti pokažem.

Ustala je, odgurujui se laktovima od naslona fotelje, i prišla stolu. Izvukla je stolicu, kancelarijsku stolicu koja se okree, sela i zagledala se u mašinu.

Dugo smo tako ostali.

Mašina je bila stara, jedan od ve zaboravljenih »olivetijevih« modela, ali je neko o njoj brinuo. Nigde prašine, masnoe ili gromuljica od papirnih vlakana. Na površini metalnih delova ona je sigurno jasno videla svoj lik.

U meuvremenu, u onom podru ju neba koje je bilo omeeno ramom njenog prozora, svašta se dešavalo. Prvo su proletela dva balona, potom mlažnjak koji je za sobom ostavljao gust trag, onda su po eli da se gomilaju oblaci, što je izazvalo pravi metež meu lastama, pa se jedan golub u sporom padu prevrtao od gornjeg do donjeg ruba, a na kraju, u levom uglu, pokazao se Mesec.

— Ako tražim pravo oseanje — oglasila se žena — onda je to griža savesti.

Do tada sam ve bio zaboravio o emu razgovaramo. Mese ina je po ivala na podu kao ustajala barica.

— Kada pomislim na sve pri e koje su u meni i koje zbog ovoga (ponovo je podigla ruke u vazduh) ne mogu da zapišem, oseam se kao zlo inac. — Polako je spustila ruke i pritom vrhovima prstiju prešla preko tastature. Slova su se usplahireno podigla, a onda su klonula na gumeno uzglavlje.

— To je samo stoga — rekao sam — što pisanje izjedna avaš s vrlinom.

Bila je to prva re enica koju sam izgovorio otkako sam ušao u njenu spavau sobu. Nije joj se dopala.

— Ako te udarim ovim gipsom — rekla je — otkinuu ti glavu.

Delovala je uverljivo. Ve sam mogao da vidim kako mi se glava kotrlja po podu, preko prosute mese ine, i zaustavlja se ispod njenog radnog stola.

— Nisam tako mislio — rekao sam.

— Nego kako?

— Pisanije se ne može povezivati jedino s istotom. U njega ulaze izvesna neodlu nost i neverica, onda strepnja, pa neki od mra nih aspekta duše. Pisanje je ravnoteža a ne kvarenje balansa izmeu dobra i zla.

Uzbudio sam se i mlatarao mukama, ime sam verovatno hteo da pokažem svoju nadmo nad njom. Njene ruke su i dalje, veoma mirne i veoma ubojite, po ivale u njenom krilu.

— Grešiš — rekla je. — Pisanje je kao hodo aše, a hodo aše je kao uspon. Svejedno je šta je to: brdo, merdevine, stepenice, tobogan. Možda je najbolje da to zamisliš kao ugla ani tobogan uz koji se penješ, dok ti noge svaki as gube oslonac. Pisanje je planinarenje, veranje uz okomitu stenu, grozni avo traganje za i najmanjom pukotinom. Nema tu nikakvog silaska u mra ne dubine, razmene duše s avolom, kopanja ispod nivoa mora. Pri a nije jezik niti sintaksa, a još manje tišina; pri a je spokoj po završetku hodo aša. Ono što razmenjuješ s itaozem jeste oseaj smirenja: možda si ga uzbudio, možda uznemirio ili nagnao na suze, ali ono što mu na kraju daješ jeste tanani oseaj mira, injenica da je neko, negde na svetu, razumeo sre u ili bol. Razumeš?

Razumeo sam, ali nisam želeo da priznam. Negde u njenim re ima naslutio sam aluziju na moju naklonost metaproznom iskazu i osetio

kako me obuzima plima nezadovoljstva. Osim toga, pomisao da ona, kao pisac, može da upotrebi svoje iskustvo sa mnom kao

grau za ono što piše — šta ona, u stvari, piše? — inila me je nesrenim. Ugledao sam, na tren, u krupnom planu, njene nepokretne prste.

I tu bi pri a mogla da se završi. Od mnogih moguih krajeva najbolji je svakako onaj prema kojem se pisac (muškarac) vraa kui, ulazi u radnu sobu, pali stonu lampu i po inje da prelistava svoje knjige i rukopise. Ponegde u njima pronalazi sunovrat, ponegde delikatan oseaj ravnoteže, ponegde maglovit nagoveštaj tajne, ali nigde spokoj. Otpor koji je oseao prema re ima pisca (žena) po inje u njemu da jenjava. Negde u dubini duše — ne, on briše tu re enicu, kakva duša, kakvi bakra i! Dozvolio je da ga zanese vlastiti književni lik, i još dopušta da mu drži lekcije iz pisanja. Sve je trebalo da bude mnogo jednostavnije: pisac (muškarac) nije smeo da dozvoli drugom piscu (žena) da ga nadvlada, makar se on, tj. ona, poslužio neknjiževnim sredstvima. Pri pomisli na svoju pomisao pisac (muškarac) se zadovoljno smeška: postojalo je nešto u kakvoi kože tog pisca (žena) što bi ga sigurno navelo da joj se vrati. Ali, zašto orada osea izvesnu nelagodnost kada se seti izre enih re i? *Zato što je ona ipak bila u pravu.* Na tren on okleva: možda bi re *ipak* trebalo da zameni re ju *možda*? Pisac (muškarac) podiže ruku prema telefonu i okree broj drugog pisca (žena), ali pre nego što bilo šta uspe da kaže, uje njen glas: »Znala sam da eš zvati.« Prekrasan kraj. Koji se raspada onog asa kada shvati da ruke u gipsu ne bi bile kadre za takav poduhvat. Previše je redova koje bi trebalo da obriše, a pritom mu ništa ne garantuje da nee obrisati neke od redova u kojima on prebiva. Uprkos svemu, on vrsto stiska gumicu. Uostalom, nije li stvarnost sveta jedina stvarnost koja se doista nalazi u njegovim rukama? Pisac (žena) je bio u pravu: spokoj je jedino oseanje vredno našeg truda. Stoga se on saginje, žuri da sto pre izbriše ono što je stvorio — sebe, mene, vas — i trenutak kasnije sve postaje belo, prazno i spokojno, kao vreme, kao smr